

ДИРЕКТОР*проф. д.и.к.н. Стоян Денчев***РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ****Главен редактор***проф. д-р Лъчезар Георгиев**проф. д.н.н. Тодор Галунов**проф. д.н.н. Пламен Лекоступ**проф. д.ф.н. Иванка Янкова**проф. д-р Ирена Петева**проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева**доц. д-р Стефан Коларов**проф. д-р Каролин Арчър (Великобритания)**проф. д.н. В. П. Леонов (Русия)**проф. д-р Александър Максимович**Цыганенко (Русия)**проф. д.н. Михаил Фьодорович Ненашев (Русия)**Консултант Иван Иванов**Технически редактор Райна Карабоева**Коректор Диана Вацова*

ISSN 1310-4624

5000 Велико Търново
ул. „Теодосий Търновски“ № 2
БТУ „Св. св. Кирил и Методий“

1784 София
бул. „Цариградско шосе“ № 119
Университет по библиотекознание и
информационни технологии

ИЗДАТЕЛ**НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА****ГОДИНА XX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2018**

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

“СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ**СЪДЪРЖАНИЕ**

Стоян Денчев. УНИВЕРСИТЕТСКИ БИБЛИОГРАФСКИ ТРИВИУМ ЗА УМБЕРТО ЕКО: КЕЙМБРИДЖ – МИНЕАПОЛИС – СОФИЯ	3
Стела В. Георгиева. КНИЖНАТА ИНДУСТРИЯ В ГЕРМАНИЯ, СКАНДИНАВСКИТЕ СТРАНИ И ИТАЛИЯ	8
Лъчезар Георгиев. ИНОВАЦИИ В ПЕЧАТНИТЕ КОМУНИКАЦИИ	15
Петя Дикова. РОЛЯТА НА ЮНЕСКО И ПРОГРАМАТА „ПАМЕТ НА СВЕТА“ В ОПАЗВАНЕТО НА КНИЖОВНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	33
Георги Н. Николов. БЪЛГАРСКИ ПЕРА В АВСТРАЛИЯ – КРАТЪК ОБЗОР	43
Георги Н. Николов. НАШИТЕ ПОЕТИ В АВСТРАЛИЯ (Виктория Забуковец, Георги Гъльбов, Борис Младенов, Мария Малинова-Антони, Стефан Кожухаров, Станка Николова)	45
Стела В. Георгиева. ДВЕ МОНОГРАФИИ С НАУЧНИ ПРИНОСИ И ПРАКТИЧЕСКА ПРИЛОЖИМОСТ	47
Мариета Найдова. ОСВЕТЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМА ЗА КНИГАТА В ТВОРЧЕСТВОТО НА УМБЕРТО ЕКО („ИМЕТО НА РОЗАТА“ И „ТОВА НЕ Е КРАЯТ НА КНИГИТЕ“)	48
Георги Н. Николов. МАРКО ПОЛО, БЕЗСМЪРТНО Е ТВОЕТО МОРЕ...	54
Александра Куманова. ФЕНОМЕНЪТ НА УМБЕРТО ЕКО И БИБЛИОГРАФИРАНЕТО МУ	59

Бележка: От брой 1 (кн. 1.–2.), 2015 г.
списание „Издател“ излиза с
непрекъсната номерация на
колонцифрите за съответната година.

CONTENTS

Stoyan Denchev. UNIVERSITY BIBLIOGRAPHIC TRIVIUM ABOUT UMBERTO ECO: CAMBRIDGE – MINNEAPOLIS – SOFIA	3
Stela V. Georgieva. THE BOOK'S COMMERCIAL INDUSTRY IN GERMANY, THE SKANDIAN COUNTRIES AND ITALY	8
Lachezar Georgiev. INNOVATIONS IN THE PRINTING COMMUNICATIONS	15
Petya Dikova. THE ROLE OF UNESCO AND THE "MEMORY OF THE WORLD" IN THE PRESERVATION OF THE LITERARY CULTURAL HERITAGE	33
Georgi N. Nikolov. BULGARIAN WRITERS IN AUSTRALIA – SHORT SUMMARY	43
Georgi N. Nikolov. OUR POETS IN AUSTRALIA (Victoria Zubokovets, Georgi Galabov, Boris Mladenov, Marcia Malinova-Antoni, Stefan Kozhuharov, Stanka Nikolova)	45
Stela V. Georgieva. TWO MONOGRAPH WITH SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS AND PRACTICAL APPLICABILITY	47
Marieta Naydova. ELUCIDATION OF THE PROBLEM OF THE BOOK IN THE WORK OF UMBERTO ECO („The Name of the Rose“ and „This is Not the End of the Book“)	48
Georgi N. Nikolov. MARKO POLO, GREAT SEVEN SEA	54
Alexandra Kumanova. THE PHENOMENON UMBERTO ECO AND ITS BIBLIOGRAPHIC STUDIES	59

ЗА АВТОРИТЕ [About AUTHORS]:

Стоян Денчев, проф. д.иц.н., ректор на УниБИТ, директор на сп. „Издател“ = Prof. Stoyan Denchev, Dr. Habil & Rector SULSIT; Director of the magazine „Izdatel“ [=Publisher]

Лъчезар Георгиев, проф. д-р, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ = Prof. Lachezar G. Georgiev, PhD, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo

Александра Куманова, акад. проф. д.п.н., УниБИТ = Acad. Prof. Alexandra Kumanova, Dr. Habil [SULSIT]

Стела Валериева Георгиева, гл. ас. д-р, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, катедра „Книгоиздаване и БИД“ = Assist. Prof. Stela V. Georgieva, PhD, University of Veliko Turnovo

Петя Дикова, студент IV курс, специалност „Книгоиздаване“, катедра „Книгоиздаване и БИД“ при ФМИ на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ = Petya Dikova, IV year, subject „Book publishing and Library and Information Activities“ (University of Veliko Turnovo)

Георги Н. Николов, писател; член на Управителния съвет на Съюза на българските писатели.

Georgi N. Nikolov, writer; member of the Board of the Union of the Bulgarian Writers

Мариета Найдова. студент IV курс, задочно обучение – специалност „Библиотекознание и библиография“, член на Студентското научно общество при УниБИТ

Marieta Naydova, IV year, extramural studies – subject „Librarianship and bibliography“, Member of the Student scientific society at SULSIT

IZDATEL

[= PUBLISHER]

Scientific magazine of the book

Year XX, 2018, № 1 (book 1 and book 2)

“ST. CYRIL AND ST. METHODIUS”
UNIVERSITY OF VELIKO TURNOVO

STATE UNIVERSITY OF LIBRARY STUDIES
AND INFORMATION TECHNOLOGIES [SULSIT]

Director

Prof. *Stoyan Dentchev*, Dr. Habil

EDITORIAL BOARD BG:

Editor in chief:

Prof. *Lachezar Georgiev Georgiev*, PhD

Prof. *Todor Galunov*, Dr. Habil

Prof. *Plamen Legkostup*, Dr. Habil

Prof. *Ivana Yankova*, Dr. Habil

Prof. *Irena Peteva*, PhD

Prof. *Kristina Varbanova-Dentheva*, PhD

Assoc. Prof. *Stefan Kolarov*, PhD

Prof. *Caroline Archer*, PhD

(Birmingham City University, UK)

Prof. *V. P. Leonov*, Dr. Habil (Russia)

Prof. *Alexander Maximovich Tsiganenko*, Dr. Habil (Russia)

Prof. *Mihail Fedorovich Nenashev*, Dr. Habil (Russia)

Publishing consultant: *Ivan Ivanov*

Technical editor: *Raina Karaboeva*

Proof-reader: *Diana Vatsova*

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Turnovo

5000 Veliko Turnovo

Teodosi Turnovsky str. № 2

Department of Book Publishing and Library and Information Activities (University of Veliko Turnovo)

Prof. *Lachezar Georgiev Georgiev*, PhD

E-mail: *Lu4ezargeorgiev@abv.bg*

Publisher: “St. Cyril and St. Methodius”

University Press – Veliko Turnovo

State University of Library Studies and Information Technologies – Sofia

1784 Sofia

Tsarigradsko shose str. № 119

Prof. *Stoyan Dentchev*, Dr. Habil

ISSN 1310-4624

Note: From number 1 (books 1–2), in 2015 the scientific journal of the book IZDATEL [=PUBLISHER] comes with continuous numbering (pagination) pages for every serial year.

УНИВЕРСИТЕТСКИ БИБЛИОГРАФСКИ ТРИВИУМ
ЗА УМБЕРТО ЕКО: КЕЙМБРИДЖ – МИНЕАПОЛИС – СОФИЯ¹
Стоян Денчев

Куманова, Александра. Умберто Еко в България : биобиблиография : публикации на трудовете му и литература за него / [състав. Александра Куманова, Мариета Найдова] ; [ред. Диана Ралева, Силвия Филипова] ; [рец. Никола Казански, Николай Василев]. – София : Стол. библ., 2017. – 48 с. : с портр.²

Именен показалец, показалец на жанровете, показалец на загл. на пер. изд.

ISBN 978-619-160-825-6

**UNIVERSITY BIBLIOGRAPHIC TRIVIUM
ABOUT UMBERTO ECO: CAMBRIDGE –
MINNEAPOLIS – SOFIA
Prof. D.Sc. Stoyan Denchev**

Review of the edition: Kumanova, Alexandra. **Umberto Eco in Bulgaria** : biobibliography (publications of his works and literature about him) / comp. by: Alexandra Kumanova, Marieta Naydova ; Ed.: Diana Raleva, Silvia Filipova ; Rev.: Nikola Kazanski, Nikolay Vasilev. – Sofia : Sofia City Library, 2017. – 48 p. : with ills. – *In Bulg.*

It is the first personal biobibliography of the works of Umberto Eco and the literature about him, published in Bulgaria (168 titles). This work is a research systematic chronologic-alphabetic index. It is based on Ser. 1, 2, 5 and 6 of Bulgarian national bibliography. There are detailed references as a system of indices (names, genres, periodical titles) and list of abbreviations.

It is made an overview of the world bibliographies of Umberto Eco and it is shown the place of Bulgaria in Eco's publications circulation.

Key words: Umberto Eco (1932–2016) – biobibliography (168 titles) – publications by and about him in Bulgaria (1984–2017, June)

„Библиотекарят пази книгите не само от човечеството,
но също така и от природата и посвещава живота си на войната със
силите на забвението.“

Умберто Еко

След известните библиографии на Умберто Еко от професор Питър Бонданела (1943–2017) от Университета на Индиана (издание на **Кеймбриджкия университет** – вж: *по-долу*) до Джеймс Контурси, библиограф и учен (издание в **Минеаполис** – вж: *по-долу*), насърто излезе и специална биобиблиография за големия италианец, създадена в Университета по библиотекознание и информа-

ционни технологии в **София** (УниБИТ – вж: *поддолу*).

Макар и последната цитирана вторично-документална работа да е посветена само на изданията на Умберто Еко в България, тя образува с първите две своеобразен **университетски библиографски тривиум** (лат.: три пътя / пътеки; кръстопът на три пътища; степен на класическото обучение

¹ Публикацията е по случай *Българското председателство на Съвета на Европейския съюз* – Бел. ред.

² Премиера на книгата на акад. проф. д-р Александра Куманова „Умберто Еко в България : биобиблиография : публикации на трудовете му и литература за него“ е представена на 16 февр. 2018 г. в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – София. Тази важна проява, представяща това и други издания на издателство „За буквите – О писменехъ“, е организирана от УниБИТ, Италиански културен институт – София, НБКМ, Столична библиотека и други институции и организации, с участието на проф. д-р Стоян Денчев, г-жа Луиджина Педди, доц. д-р Красимира Александрова, д-р Юлия Ценкова, проф. д-р Димитър Попов. – Бел. ред.

по седемте свободни изкуства, която включва **граматика, логика и реторика: вход, структура, изход** на лабиринта на знанието; тривиумът е подготовка за **квадривиума – аритметика, астрономия, музика, геометрия**; в основата на този възглед стои възпроизвеждането на **диалозите на Платон**.

Според двата национални сводни каталога (на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и Националната академична библиотечно-информационна система – НАБИС) за периода от 1984 до 2017 г. в България има издадени вече над 140 творби на Умберто Еко (1932–2016). Това доказва необходимостта от специална биобиблиография на този автор, което е направено от Александра Куманова (професор в Университета по библиотекознание и информационни технологии) и Мариета Найдова (дипломантка на УниБИТ) в техния общ вторично-документален труд „**Умберто Еко в България**“.

В биобиблиографията скрупулъзно са отчетени 168 публикации от и за Умберто Еко в периода от януари 1984 до юни 2017 г.

„**Умберто Еко в България**“ е първата пълна и изчерпателна персонална биобиблиография на произведенията на Умберто Еко и литературата за него, публикувани в нашата страна.

Характерът на труда е научноспомагателен систематичен хронологично-азбучен библиографски указател.

... Моето персонално отношение към този гений на изящната словесност се определя и от факта, че през 1991 год., в Рим, в дома на проф. Романо Проди – директор на Института за развитие на промишлеността на Италия (по-късно – председател на Европейската комисия и министър-председател на Италия) имах възможността и изключителната чест в продължение на няколко часа (почти цяла вечер) да беседвам с Умберто Еко и проф. Романо Проди за глобалните проблеми на човечеството и тяхното отражение върху отделния човек... Разбира се, тогава не си давах сметка за това, че съдбата ще mi отреди да пиша за този гений на еманацията на духа на човечеството, когато той вече не е сред нас, макар че значението му не престава да нараства и след неговата кончина...

... Пиша настоящите редове не само като ректор, който стимулира създаването от студентите на творения на учебния и научноизследователския процес на нашия университет, които са предназначени, за да бъдат публикувани (какъвто е случаят с цитираното библиографско изследване „**Умберто Еко в България**“)... Като илюстрация на това са направените в УниБИТ от 2005 г. до днес 2581 публикации на студенти в централния университет и специализирания научен печат (по:

TABULA GRATULATORUM : Систематизиран хронологично-азбучен библиографски списък на публикациите на членовете на Студентското научно общество (СНО) на университета, който във вид на база от данни се публикува ежегодно в излизашите под моята научна редакция „*Трудове на СНО при УниБИТ*“ (Том I-XIII. – 2008–2018 / последният том е под печат/) и на сайта <<http://www.unibit.sno.bg>>...

... Пиша тези редове и като гражданин на **информационната среда без граници** – цялостната представа за планетарната информация, която дължим на семиосферичното мислене на Умберто Еко...

I. Биографични черти, семиосферата и България. (Културологичен дискурс.)

Самият Умберто Еко е италиански писател, философ-семиотик и медиевист, най-известен със своите романи, есета и изследвания. Той е роден на 5 януари 1932 г. в Александрия, Северна Италия. От ранно детство става активист на католическото младежко движение. Един от прадедите му е сираче, отгледано от отците йезуити, които му дават фамилията **Eko** (акроним от *Ex caelis obesus* – „*Дар Небесен*“). Следва средновековна философия и литература в Торинския университет и през 1954 г. се дипломира с теза върху естетиката на св. Тома Аквински. Преподава в университета в Торино, а през 1971 г. става професор в Болонския университет. По собствените му думи е силно повлиян от студентските вълнения във Франция и Пражката пролет в Източна Европа от 1968 г.

През последните 50 години именно Умберто Еко извежда семиотиката от затворените академични лаборатории и я превръща в поле на познание и интерес от страна на най-широки обществени кръгове по целия свят. Така той прави успешен опит за сближаване на семиотиката с днешните когнитивни науки, обединяващи философията, литературата, изкуството и религията с рационалното мислене.

Умберто Еко е дългогодишен почетен президент на Международната асоциация за семиотични изследвания (International Association for Semiotic Studies – Association Internationale de Sémiotique).

... Според философа на културата Ролан Барт „**Семиотикът е човек, който вижда смисъл там, където другите виждат само нещца или предмети**“...

Личната библиотека на Умберто Еко съдържа над 50 000 тома и е с особено ценни издания, някои от които са достъпни единствено във Ватиканската библиотека. Днес тя е притежание на Миланския университет, на когото геният я завещава.

Неговият любим автор е Джеймс Джойс, а предпочтита книга е „*Силвия*“ на Жерар дьо Нервал.

Неговото мото е: „*Този, който не чете, на 70 години ще е живял само своя живот, а този, който чете много, ще е живял 5 хиляди години!*“.

Философът Жил Дельз остава по повод на изключителната енциклопедична начетеност на Умберто Еко: „*Той знаеше всичко за всички*“...

Умберто Еко буквално мисли, като се забавлява, и се забавлява, като разсъждава... Или както самият той пише в „*Писмо до моя внук*“: „*Ще дойде ден, в който ще останеши, но ще чувствуваш, че си изживял хиляди животи, все едно си участвал в битката при Батерло, присъствал си на убийството на Юлий Цезар, посетил си същото място, където Бертолд Шварц, смесвайки различни вещества в опит да получи злато, случайно изобретил барута и хвръкнал във въздуха (така му се и пада)!*“...

Умберто Еко получава една от първите си почетни титли именно от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ още през 1990 г. (съвсем скоро след тази от Сорbonата в Париж!) – т.e. веднага, когато това е възможно без идеологическите ограничения на тоталитарния режим.

За ранната рецепция на италианския мислител в България допринасят чл.-кор. Аксиния Джурова и проф. Ивайло Знеполски. Според последния „*През 1980-те, когато семиотиката и структурализът в България бяха „извън закона“, се запознах и с някои от теоретичните работи на Умберто Еко. Най-вече с „Трактат по обща семиотика“, който оказа огромно влияние върху развитието на науката, изучаваща значите и тяхното значение в целия свят*“. А. Джурова кани Умберто Еко на първото му посещение в България още през 1989 г., но то се осъществява през 1990 г.

И. Знеполски организира неговото второ посещение през 2004 г. като патрон на международната конференция „*Знаци, репрезентации, интерпретации – европейска културна идентичност*“.

Разбира се, няма да е излишно да споменем, че още през 1970-те Умберто Еко и нашата сънародничка професор Юлия Кръстева преподават семиотика в Колумбийския университет...

В своето последно интервю за българска медия от 12 януари 2012 г. самият Умберто Еко обаче вижда България по различен начин. Според него „*България е една от малкото страни, в които нещата се случват или с голяма доза закъснение, или изобщо не се случват...* И това е още от времето, когато Източна Европа преживяваше промяната, която при вас бе имитирана от комунистическата върхушка. Вие бяхте и си оставате прецедент, властимащите свалиха сами себе си, преобядисаха се и отново поеха управлението“.

Все пак Умберто Еко вижда и нещо оптимистично в това, че „*Може би България е първата глобална държава. Тя ще е първата, която ще се разтвори в новия свят, и нейните чеда, гледащи в бъдещето, ще станат водачи на земното население. Виждаме, че доста българи и хора с български корени заемат престижни политически и научни постове в целия свят...*“...

II. Биобиблиографиране в България и по света (Библиометричен анализ и хуманитарно измерение)

... Според класическата методология на създаването на персоналните биобиблиографски указатели трябва да има двама автори, като единият е *специалист по научната област*, а другият е *профессионален библиограф*. Дори когато има специалист, който е и добър библиограф, пак е по-добре съставителите да са двама, защото само тогава се получава най-пълна симбиоза в творческия процес. Това положение е успешно апробирано в известната поредица „*Биобиблиографии на български учени*“ на Централната библиотека на Българската академия на науките (ЦБ на БАН) още от средата на миналия век.

В представяния труд „*Умберто Еко в България*“ имаме оптималното съчетание между философа семиотик, библиограф и библиографовед Александра Куманова, формирана от възгледите на професор Умберто Еко (както и от тези на професор Юрий Лотман и професор Томас Сибиък), и библиографа практик Мариета Найдова (библиотекар в Столичната библиотека). Редакцията на труда принадлежи на библиографите ас. Диана Ралева (Институт за литература при БАН) и ас. Силвия Филипова (Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“). Рецензенти на изданието са библиографът на ЦБ на БАН доц. д-р Никола Казански и историографът на УниБИТ ас. д-р Николай Василев.

Високият професионализъм на авторите на биобиблиографията личи още в разработената от тях *подробна схема на съдържанието на труда*, където са детайлizирани публикациите от и за Умберто Еко не само на книги и статии, но и на ниво *рецензии, интервюта, дисертации* и дори *стихове*. Биобиблиографията „*Умберто Еко в България*“ е базирана от серии 1, 2, 5 и 6 на българската национална библиография, но всички публикации, включени в нея, са описани *de visu*, което дава възможност за коригиране на техническите грешки, допуснати в официалните източници.

Към труда „*Умберто Еко в България*“ е разработен и детайллен *справочно-информационен апарат* във вид на система от показалци (име-

нен, на жанровете, на периодичните издания) и списък на съкращенията.

В приложението са представени щрихи от биографията на Умберто Еко. Приведени са особено запомнящи се негови мисли за четенето и книгите. Показани са характеристиката на „Името на розата“, дадена от Умберто Еко, както и гледиштето на персоналията за феномена на книгата като индикация на цивилизацията.

При библиометричния анализ на библиографския труд „Умберто Еко в България“ прави впечатление изключително малкият брой публикации до 1990 г., когато авторът е вече отдавна известен по света. Така например неговият класически трактат по обща семиотика се появява на бял свят още в 1975 г., а е преведен в България едва през 1993 г. Повече от странно е, че все още не е излязло на български език неговото основополагащо семиотично съчинение „*Отсъстващата структура*“, излязло през далечната 1968 г. (*La struttura assente: La ricerca semiotica e il metodo strutturale*. – Milano : Bompiani, 1968. – 599 р.).

Все пак през 1987 г. излиза първият български монографичен анализ на творчеството на Умберто Еко, направен от И. Знеполски. Наистина необяснимото обаче е, че до 1992 г. никой друг български изследовател дори не засяга тази тема... След посочената година публикациите за Умберто Еко в България изведнъж стават вече сравнително много...

Прави впечатление, че и досега не са издадени у нас детските приказки на Умберто Еко с техния дълбок философски контекст... А кога ли ще бъде издаден посмъртният сборник на твореца с есета, озаглавен твърде апокалиптично: „*O, Сатана, наши Бог и Повелител!* : Хроники на едно „втечнено“ общество“ [*Papé Satàn Aleppe! : Cronache di una società liquida*. – Milano : La Nave di Teseo, 2016. – 480 р.]?!?

Заглавието му е взето сполучливо от първата енigmатична строфа на Седмата песен от „Ад“ на Данте Алигиери. Изразът е по принцип непреводим, но това приблизително тълкуване се основава както на множеството изследвания по въпроса, така и на вътрешната логика, която пронизва като червена нишка апофегмичните (т.е. афористични, сенченционални) есета на Умберто Еко...

Самият израз „втечняване“ е вкоренен във формирания през 1931 г. взглед на философа **Николай Бердяев** в издадения от него в Париж труд „За назначението на човека“: „Светът преминава в течно състояние, той губи своите форми...“...

Именно в посмъртния си сборник – своеобразно завещание на пророка Умберто Еко – той прави мрачната прогноза, че човечеството върви с пълна сила по пътеката на дявола в посока от глупостта към лудостта. Само и единствено Разумът, основан

на културата и книгите, може да го спаси от най-лошото...

... Все още не е преведена на български език и лекцията на Умберто Еко за ролята на библиотеките, изнесена от него пред Йейлския университет в САЩ през 2013 г. ...

Ценното справочно издание „Умберто Еко в България“, създадено в УниБИТ, и като съдържание, и като изпълнение, е публикувано първоначално в международния научен сборник на университета „Нишката на Ариадна (Gloria bibliospherae)“ (2017. – 952 с. : с ил.), посветен на когнитологията на енциклопедичността на библиотекознанието – библиографията – книгознанието – архивистиката – документалистиката ...) (обобщено: библиосферата /гр.: biblos – книга + гр.: sphaira; лат.: sphaera; фр., англ.: sphere – кълбо, земното кълбо; лат.: bibliosphaerae/). В предисловието към този сборник, написано на български, руски и английски език (с. 11-49), се дава всеобхватно описание на взаимовръзката на библиосферата със семиосферата на Умберто Еко, Юрий Лотман и Томас Сибиък (както и с инфосферата на Руджеро Гиляревски, и с ноосферата на Владимир Вернадски)...

Самият сборник на УниБИТ „Нишката на Ариадна (Gloria bibliospherae)“ е сътворен с участие на учени от 12 държави (Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Грузия, Иран, Полша, Русия, САЩ, Украйна, Франция) и е публикуван под моята научна редакция.

Ето и първото вторично-документално изражение на **българската ековиана** в сборника (ранжирана в съзвездието на синоптичната таблица на световната /международната/ универсална библиографска информация от III в. пр. н.е. до XXI в. и системата от публикации, създадени в нашия университет в естетиката на сближаване на науката с философията, литературата и изкуството в духа на най-висшите идеи на хуманизма на днешния век):

Куманова, Александра. Умберто Еко в България : биобиблиография : публикации на трудовете му и литература за него [168 том. назв.] / [състав. А. Куманова, М. Найдова] ; [библиогр. ред. Д. Ралева, С. Филипова] ; [рец. Н. Казански, Н. Василев] ; [предг. А. Куманова]. – Именен показалец, показалец на жанровете на произведенията на ..., показалец на пер. изд., в които са публ. творби на ..., показалец на пер. изд., в които са публ. творби за ... // Нишката на Ариадна (Gloria bibliospherae) : когнитология на енциклопедичността на библиотечната и информационната дейност = Ariadne thread (Gloria bibliospherae) : cognitology of en-

cyclopedicity of the library and information activity / науч. ред. С. Денчев ; състав., предг., библиогр. А. Куманова, Н. Василев. – София, 2017, с. 859–895 : с портр. – Редуц. изд.

В последствие – за целите на **монографично издание на биобиблиографията „Умберто Еко в България“** – предадохме (на Умберто Еко принадлежи възгледът, че семиосферата *отдава*, за да се разпространява, а не натрупва за „себе си“!) този труд във вид на *разширено издание* за отпечатване и под егидата на Столична библиотека – София (където твори една от авторките).

С този акт УниБИТ – като ковачница на библиотекари и информационни специалисти (библиографи, книgovеди, архивисти, документалисти, информатици...) – **посочва** онтологичната зависимост на **БИБЛИОТЕКИТЕ** (без значение на ранга им!) като най-концентриран израз на паметта на цивилизацията за целите на нейното битуване.

Точно с тази идея – завет на Умберто Еко за библиотеките, той продължава и днес да ни кимва със силата на хронотоп компас и постоянно се намира в интерактивна връзка с нас, с която ни напомня с усиливащ се от технотронната мембра на инфосферата глас: „**Библиотекарят пази книгите не само от човечеството, но също така и от природата и посвещава живота си на войната със силите на забвението.**“...

Нашето издание ще бъде поднасяно като дар на гостите на България по време на Председателството на страната ни на Европейския съюз, защото биобиблиографията (която не се превежда никога на други езици и се разпространява на *езика на оригинала на публикациите, които описва*) е **визитната картичка** (израз на професор Тодор Боров) на България пред света.

Точно биобиблиографията „Умберто Еко в България“ дава израз на хуманитарно измеримото ни присъствие в библиосферата – инфосферата – ноосферата...

III. Световен дискурс на библиографирането. (Вторично-документални черти)

Биобиблиографията „Умберто Еко в България“ се вписва органично в световната система от библиографии за него.

Ето някои от най-известните (за първите две – вж: *по-горе*):

BONDANELLA, Peter. **Bibliography of Umberto Eco.** // *Umberto Eco and the Open Text : Semiotics, Fiction, Popular Culture.* – Cambridge, Cambridge University Press, 1997, с. 200–215.

CONTURSI, James P. **Umberto Eco : An annotated bibliography of first and important editions.** – Minneapolis : The Minnesota Bookman Publications, 2005. – 352 с.

Selected bibliography on Umberto Eco in Italian and English

// *Semiotica*, 206, 2015, с. 207–218. <DOI: <https://doi.org/10.1515/sem-2015-0016>>, 08.11.2017

Umberto Eco bibliography. – 5 с. <https://en.wikipedia.org/wiki/Umberto_Eco_bibliography>, 08.11.2017

Umberto Eco bibliography (*Библиография на всички преводи на трудовете му по света*). – 35 с. <<http://www.umbertoeco.com/en/bibliography.html>>, 08.11.2017

Umberto Eco bibliography (*Трудове ЗА НЕГО*). – 57 с.

<http://www.umbertoeco.it/CV/WritingsOn_Umberto_Eco.htm>, 08.11.2017

Umberto Eco bibliography (*Подборна библиография от 100 заглавия*). – 25 с.

<<https://www.ranker.com/list/umberto-eco-books-and-stories-and-written-works/reference>>, 08.11.2017

Umberto Eco bibliography (*Подборна библиография с най-важните преводи*). – 4 с. <<http://www.isfdb.org/cgi-bin/ea.cgi?2171>>, 08.11.2017

В заключение може да кажем, че биобиблиографската студия „Умберто Еко в България“ на Александра Куманова и Мариета Найдова и на екипа, който стои зад нея, ни дава добър модерен научен инструмент, за да продължим разгадаването и дори разомагьосването на непреходното философско и писателско творчество на великия италиански мъдрец, който принадлежи с пълно право на цялото човечество.

А погледнато чисто библиографски, единствено върху *националните биобиблиографски репертоари* на Умберто Еко – какъвто е предлаганият труп – може да бъде изградена **световната вторично-документална ековиана**, която човечеството дължи на този творец, който го видя като планегарна цялост – *ризома* (коренище [отсъстващата структура на информацията – вж: *по-горе* цит. загл. на тр. на У. Е. – Бел. моя. – С. Д.]).

В тази геокосмична ризома всяка отделна част е свързана с останалите: „*Силата е в това всичко да се фиксира, да се помести в картотека, а после да се търсят взаимовръзки. Взаимовръзки има винаги, трябва само да се поиска да се намерят.*“ (Умберто Еко)...

С думите на Казабон, казани за Аглие, Умберто Еко от „*Махалото на Фуко*“ и днес ни посочва Тезей на ХХI в. (човека в лабиринта на информацията): „*Той вървеш по някаква пътничка, като че ли четейки по картини това, което извлечаше от паметта.*“, защото „*Не Махалото зависи от картата, а именно картата зависи от Махалото*“...

КНИЖНАТА ИНДУСТРИЯ В ГЕРМАНИЯ, СКАНДИНАВСКИТЕ СТРАНИ И ИТАЛИЯ

Стела В. Георгиева

THE BOOK'S INDUSTRY IN GERMANY, THE SKANDIAN COUNTRIES AND ITALY

Stela V. Georgieva

This article discusses aspects of book marketing in Germany, the Skandian countries and Italy. The study focuses on some issues and trends related to the cost of the book and the cost of book production. Leading paper market research has been explored in these regions. Statistical data from various international and national sources are also available.

Keywords: book marketing, book production, book, book's industry

1. Книжната индустрия в Германия

Книжният маркетинг в Германия е един от най-развитите не само в Европа, но и света. Неговата история може да се проследи още от XIX век. През този период се създават първите стратегии за успешно книгоразпространение. По този въпрос яснота дава изследването на Roland A. Fullerton¹ *The Foundations of Marketing Practice: A history of book marketing in Germany*. Издадена е от Routledge, Taylor&Frankis Group, Лондон². Първото издание на английски език излиза от печат на 22.12.2015 г. Книгата е с твърда подвързия, размери в инчове: 6.1x0.5x9.2. Обем на книжното тяло 202 страници. Предлага се в платформите Amazon и Hardcover на цена 163.00 долара, а в платформата Kindle – 55.32 долара³.

Изданието съдържа:

1. Въведение: *The Role of Marketing in the Growth of the Germany Book Markets, 1815–1890* – [= Ролята на маркетинга при растежа на германските книжни пазари, 1815–1890];

2. Осем основни части, разглеждащи различните периоди от развитието на маркетинга при немския книжен пазар;

3. Заключителна част *The Role of dynamic High Capitalist Marketing Practice in the Germany Book Markets* – [= Ролята на маркетинга в растежа на германските пазари на книги].

Книгата на Roland A. Fullerton дава любопитна информация за развитието на книжния пазар в периода 1815–1890 г. Според автора на изданието седемте десетилетия, в които той разглежда немската книжна индустрия, са решаващи за нейното развитие и просперитет. Roland A. Fullerton преследва предприемаческите аспекти, непознати до този момент. Изследването дава добра представа за сложните маркетингови акценти през периода. Това го определя като един от малкото източници, изследващи историята на германския книжен пазар. Ретроспективният преглед, който авторът прави, подсказва, че още през далечния XIX век книгоиз-

дателският бранш се подготвя за агресивния и динамичен книжен маркетинг, който ще издигне Германия сред най-големите лидери на сектора в бъдеще⁴.

В съвременните условия, книжната индустрия в Германия се развива с динамични темпове. Според *Börsenverein des Deutschen Buchhandels* маркетинговите аспекти в страната са перспективни и в бъдеще. Към днешна дата националният пазар за книги обхваща приблизително 6000 търговски обекта. Налице е голяма дистрибуторска и разпространителска мрежа, позволяваща да бъде реализиран един от най-големите обороти на бранша в света.

Политиката, насочена към книгата, е свързана с гъвкави, същевременно строги нормативни рамки, наложени от страна на правителството.

1. Законът гарантира достъпни цени на изданията, налага мониторинг при формиране на ценообразуването, строго наблюдение при веригите книжарници, с цел недопускане на абсолютен монопол над пазара и ощетяване на малките книготърговци;

2. Ниският 7% ДДС същото играе важна роля при определяне на крайната цена на германската книга⁵.

Книжната индустрия в Германия за календарната 2016 г. е реализирала 9.19 милиарда евро, с 1.4% по-малко от предходната 2015 г. Според поднесените данни пазарът за книги в страната изглежда по следния начин:

1. В търговията на дребно са достигнати печалби от 4.4 милиарда евро – 48.2%;

2. Закупуване на книги директно от издателите печалбите са 1.9 милиарда евро – 20.9%;

3. Електронна книготърговия – 1.6 милиарда евро – 17.4%;

4. Други пунктове за продажби – 931 miliona euro – 10.1%;

5. Чрез пощенски поръчки – 118 miliona euro – 1.3%;

6. Търговските вериги магазини (супермаркети, хипермаркети и др.) – 113 miliona euro – 1.2%;

7. Книжните клубове – 77 miliona euro – 0.8%.

Средната цена на печатните издания през 2016 г. е спаднала. Спадът, от друга страна, компенсира книжарниците и издателите с по-големи продажби на тиражи и заглавия. През 2012 г. цените са +1.9% нагоре, през 2014 г. +1.8% още по-нагоре. С изложените по-горе фактори се приема, че средната цена на книгата в страната се движки около 26.20 euro за брой.

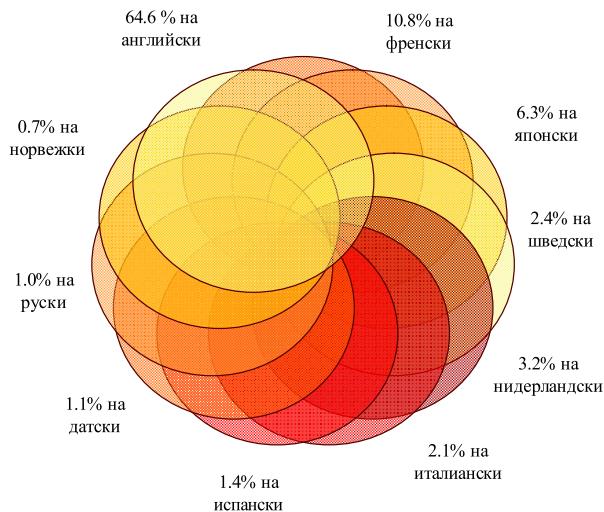
Цените на книгите в Германия се определят според **Закона за обвързване на книгите**. Той изиска от издателите да калкулират т.нар. *обвързвани цени*. Обвързвашата цена е налице, когато изданието има една и съща стойност навсякъде, независимо дали клиентът я закупува от малка книжарница, голяма книготърговска верига, или по Интернет.

Продажбите на електронни книги в Германия са се увеличили през 2016 г. с 4.5%, като са продадени 27 miliona заглавия в e-формат. За електронната книга, която е аналогична на печатната, се прилага фиксирана цена, но ценообразуването зависи от различните формати на книжните издания.

През 2016 г. са издадени общо 85 486 заглавия, с над 4 000 по-малко от предходната. От тях 72 820 са нови заглавия, останалите са преиздания. Най-много заглавия излизат през последното десетилетие – през 2007 г. – 96 479, от които 86 084 са нови за пазара.

Осъществени са 10 496 превода на немски издания на други езици: 64.6 % на английски; 10.8% на френски; 6.3% на японски; 3.2% на нидерландски; 2.4% на шведски; 2.1% на италиански; 1.4% на испански; 1.1% на датски; 1.0% на руски; 0.7% на норвежки и 6.4% на други езици – включително португалски и български език. Вижд графиката долу:

Графика за състоянието на преводните немски издания на други езици в проценти

19.5% лиценза за превод от немски на китайски език;

6.6% на английски език;

6.0% на испански език;

5.4% на френски език;

4.9% на чешки език;

4.2% на италиански език;

4.2% на турски език;

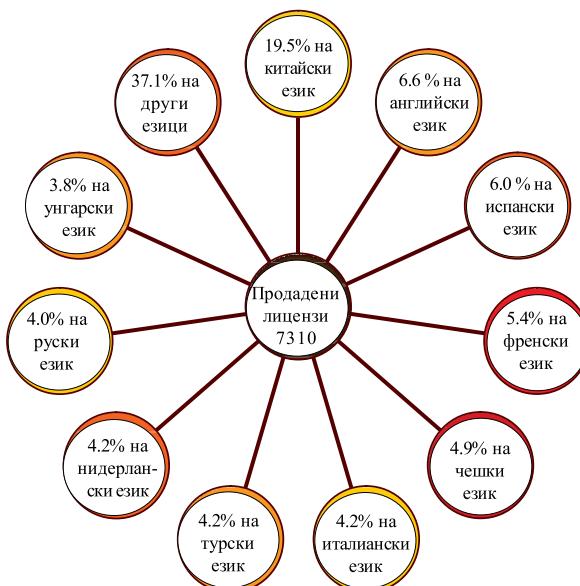
4.2% на нидерландски език;

4.0% руски език;

3.8% на унгарски език;

37.1% на други езици, включително на португалски и български език⁷, отразени в посочената по-долу графика относно продадените лицензи на немскоезични издания⁸:

Графика за състоянието на продадените лицензи за превод на немски издания на чуждестранни издателства в проценти

През същата година са продадени 7 310 лиценза за превод на немски книги на чуждестранни издателства⁶.

2. Книжният маркетинг в Скандинавските страни

Според специалистите Скандинавието се нарежда сред атрактивните пазари в Европа и света. Дава много добри условия за развитие на книжната индустрия. В защита на твърдението си ще цитирам едно от най-добрите изследвания по този проблем. Книгата е в съавторство Philip Kotler, Gary Armstrong & Anders Parment *Principles of Marketing Scandinavian Edition*⁹. Тя е второ, скандинавско издание, с мека подвързия, на английски език, 492 страници,

формат в mm: 275x210x15. Излязла от печат на 31 януари 2016 г. Публикувана е от *Pearson Education Limited*, Лондон, Великобритания. Книгата е предназначена за студенти и специалисти, работещи в областта на книжния маркетинг. Отразява най-успешните практики за реализиране на издателската продукция. Многобройни са примерите, в които скандинавските книгокомпании се справят със съвременните предизвикателства на регионалния, националния и международния пазар. Цените на книгата се движат в широки граници в зависимост от сайтовете, в които се предлага – Amazon.com – 71.73 долара, немският сайт Buecher.de – 42.95 евро, английският сайт Kortext – 39.98 лири стерлинги, а в различни скандинавски сайтове – над 500 шведски крони.

Наред с добрите практики и акценти се откриват редица отрицателни страни, влияещи върху аспектите на скандинавския книжен маркетинг. Много от тях се наблюдават в недалечното минало, в края на 90-те години на миналия век. Причините за тяхното възникване са ценообразуването, високите митнически такси за внос и износ, високият ДДС във Финландия и др.

Една подобна статия от този период в Интернет показва тези негативни тенденции. Авторката ѝ, Marianne Bargum, дава много добър пример с двете скандинавски държави Швеция и Финландия. В публикацията *Marketing and Distribution Finland-Swedish Book in Scandinavia. [= Маркетинг и дистрибуция на финландско-шведските книги в Скандинавия]* са налице някои оценки и обобщения по темата¹⁰.

Наблюденията, направени от авторката, показват следните отрицателни страни. Според нея на пръв поглед Скандинавия се разглежда като един от най-естествените книжни пазари в Европа. Всъщност се оказва, че Финландия е изолирана от своите съседи и „на практика са необходими много усилия“ за реализиране на продажбите. Самите икономическите интереси в сферата на книгата насочват издателската политика на Финландия към страните от Централна Европа, а не към скандинавските ѝ съседи. Друго наблюдение, изтъкнато в статията, е спецификата на финландския език и финансовите средства, необходими за превод, и скъпите реклами кампании, за които шведските издателства трябва да заделят.

Според Marianne Bargum слабият интерес от страна на шведските издатели към книжната продукция, идваща от Финландия през този период, се дължи и на високите цени за доставка. Основният проблем е голямата разлика в ДДС между двете държави. Този данък във Финландия е 25%, а в Швеция – 8%.

Днес тези тези стойности са значително по-ниски. Информация за сегашното им състояние откриваме в *VAT/GST on Book & E-book: An IPA/FEB Global Special Report*. PDF формат. 10 с.¹¹

В съвременни условия финландската книга е по-добре приета от своите скандинавски съседи, което я прави конкурентна на регионалния и западноевропейския пазар. Налице са по-облекчени митнически такси за внос и износ, значително по-нисък ДДС, за разлика от предходните две десетилетия. В момента във Финландия той е 10% за печатни издания и 24% за е-книги; в Швеция – 6% за печатни книги и 25% за е-книги; в Норвегия – 0% за печатни книги и 25% за е-книги; в Исландия е 11% за печатни и 11% за е-книги и в Дания е 25% за печатни издания и 25% за е-издания¹². (В Дания е регистриран най-високият ДДС върху книгата не само за Европа, но и в света. Сред държавите с най-голям ДДС се нареджа и България – 20%)¹³.

Според сайта <https://www.starista.com> книжният маркетинг в Швеция генерира висок ръст от продажби при дигиталните книги в сравнение с печатните. Приходите от е-изданията за 2015–2016 г. са нараснали с 1.9 милиарда шведски крони¹⁴.

Друго изследване за състоянието на пазарните особености на книгата в Скандинавието е статията на *Elena Maceviciute, Brigitta Wallin, Kersi Nilsson Book selling and e-books in Sweden*¹⁵. Тримата автори са известни специалисти и преподават в Шведския университет по библиотекознание и информационни науки в гр. Boras. Изследването проследява предизвикателствата пред шведската книга след доставянето в книготърговските обекти. Резултатът е от проведено изследване, продължило между 2009–2013 г. През този период е-изданията не се радват на особена популярност сред четящата аудитория, за разлика от 2015–2016 г. Причината е във високия ДДС при тях. Най-големите бариери, повлияли върху слабото търсене, са покачването на цените в периода 2009–2013 г., което води и до слабия интерес на клиентите.

За успешното провеждане на изследването си Elena Maceviciute, Brigitta Wallin и Kersi Nilsson разработват разнообразни стратегии за работа. Прилагат многобройни методи. Най-успешен е методът на анкетните проучвания и изследователските въпроси, които те задават на различните категории потребители. Използвани са статистически данни, събрани от Асоциацията на Шведските книгоразпространители за продажбите и производството на книжна продукция. Анкетите са проведени в книготърговските обекти през пролетта на 2014 г. Проучването включва 48 обекта. Само 6 реали-

зират продажби от е-книги. Най-голямата изследвана верига е **Adlibris**. Реализирала е 11 милиона евро печалби и предлага над 5 000 заглавия в е-формат. Резултатите са изнесени в края на календарната 2014 г. и показват, че продажбата на книги в страната е намаляла с 6.8%, особено при е-изданията. Цената на книгата се е вдигнала с 1.5% между 2013–2014 г. Статията на Elena Maceviciute, Brigitte Wallin и Kersi Nilsson е с две позовования в Интернет¹⁶.

В интернет статията *The Danish Book market in 2016/Nordicom* авторът проследява важни факти, свързани с издаването и продажбите на книги в Дания. Проучването дава кратък обзорен преглед за проблематиката. Подробна статистика на сектора е изнесена в *Годишния доклад за книгата и литературата в Дания*. Докладът акцентира върху текущите тенденции и развитието в книжната индустрия. Налице са не само статистически акценти в книгоиздателския бранш, но и проследяване на тенденции за четене и промени върху книжния пазар.

Някои от наблюдаваните акценти според доклада се свеждат до следните обобщения:

– Увеличава се производството на фентъзи литература в страната. Наблюдава се огромен ръст от 50% увеличение между 2009–2016 г.;

– Десетте най-големи книжокомпании в Дания осигуряват над 50% от цялостната издателска продукция;

– Клиентите през 2015 г. са закупили 49% от общата продукция на издателите, предимно от книготърговски вериги. В сравнение с 2000 г. стойността е била 65%. И още един факт: 25% от направените покупки на книги са извършени през сайтове на издателите и онлайн книжарниците¹⁷.

В друга скандинавска държава – **Норвегия**, функционира организацията NORLA. Тя проследява развитието на норвежката литература на глобалния пазар. В нейния уебсайт, в категорията *Новини*, интерес представлява статията *Norwegian literature under expansion in the world market*. Според нея най-добрият пазар, към който се стреми норвежката книга, е английският, които е най-големият в света. Много от норвежките автори се превеждат на английски език. На второ място се нарежда скандинавският книжен пазар¹⁸.

През 2016 г. NORLA е инвестирала 76 издания за превод. За датския пазар – 36 заглавия; за германския пазар – 32, с тенденцията те да се увеличат. Целта е норвежките издатели успешно да се представят на предстоящите панаири на книгата във Франкфурт. Правят се инвестиции за популяризиране на норвежката книга на книжния пазар дори в Китай. За целта през 2016 г. са реализирани 18 превода на детски заглавия от норвежки на китайски език за големите издатели в Пекин и Шанхай¹⁹.

От казаното дотук се налага изводът, че немско-скандинавският книжен пазар е един от най-динамичните в Европа и света. Целите му са високи. Той ще продължи да изненадва не само потребителите, но и специалистите със своите постижения. Перспективите се очертават като изключително успешни. Днес, когато съществува единен европейски пазар с прилагане на общи директиви и норми, скандинавската и германската книга ще бъдат все по-чести и желани гости на престижни форуми и събития, ще останат в обектива на бъдещи маркетингови изследвания.

3. Ситуацията на книжния пазар в Италия

В Италия съществува специален закон, който дава право за упражняване на книгоразпространение и формиране на ценообразуване при книгата. В страната високи печалби реализират *фентъзи жанрът и мемоарите*, посветени на Втората световна война. „Петдесет нюанса сиво” е най-успешното издание, разпространявано на италианския книжен пазар. Основен фактор за успехите са продажбите на преводна литература. Най-масови са заглавията, идващи от САЩ. Създадена е възможност италианските издатели да правят свои избрани селекции от книги, които да разпространяват.

Важно за ролята и значението на италианския книжен пазар е изследването на Eduardo Gaffeo, Antonello E. Scorcio и Laura Vici „*Demond Distribution Dynamics in Creative Industries: the Marketing for books in Italy*”. Електронната студия (в обем 24 с.) дава информация за състоянието на италианската книга. Тримата автори онагледяват проучването си с инфографики²⁰.

На пазара са застъпени печатни издания на хартиен носител, но не е малък и броят на електронните книги. Някои италиански издатели, работещи в партньорство с големите световно известни марки, като *Random House* и *Grand Central*, са насочват към електронните издания, където цените са значително по-ниски. Самите книгоиздатели в страната се опитват да запазят цените на книгите възможно най-ниски по редица причини – висока конкуренция на пазара и богат избор от издания.

Най-добрата издателска компания в страната, успешно вписваща се в съвременните условия и разполагаща с отличен маркетингов екип, който следи гъвкавите и динамични промени на книжния пазар в Италия, е *Mondadori Gruppo*.

Според посочените данни в следния линк: <http://www.mondadory.com/about-us/our-business/books>²¹, за 2016 г. компанията е спечелила 1.3 милиона евро, от които 50% се падат на книгите. Голяма част от приходите идват от предлаганите нови заглавия –

2061. Според подадената тук статистика *Mondadori Gruppo* държи 29.3% от националния пазарен дял за художествени издания. Безспорен лидер е в издаването на учебна и учебно-справочна литература – 24%. В сферата на електронното книгоиздаване компанията отново е водеща – 11 600 заглавия. Казаното по-горе показва, че това е най-голямата компания в книгоиздателския и дистрибуторския бранш в Италия.

Mondadori Gruppo разглежда внимателно всеки един фактор, който може по-определен начин да повлияе върху продукта *книга* на пазара. Внимание се обръща върху предизвикателствата, носещи печалби за компанията, от друга страна – за отстраняване на възникналите проблеми. За целта е наложен строг мониторинг при прилагането на разнообразните маркетингови подходи за успешното реализиране на издателската продукция. Контролът е възложен на ръководителя на пресслужбата на компанията. Той, от своя страна, докладва всяка промяна, отразена в маркетинговата дейност, пред литературния директор. Самите промоционални

дейности и продажбите се следят от директора на маркетинговия отдел²². По този въпрос може да се проследи изследването и на Л. Георгиев²³.

Основната организация, отговаряща за книготърговския обмен в страната, е *Италианска издателска асоциация*. Подобно на останалите сходни институции в света, тя разпространява италианската книжна продукция на хартиен и електронен носител. С нейна помощ членовете ѝ проследяват около 90% от своята продукция на книжния пазар. Самият издателски сектор осъществява около 3 милиарда евро годишна печалба, считана за една от най-високите в Европа. Висок процент заема рекламата на книгата, смятана за съществена част от бранша: www.aie.it²⁴

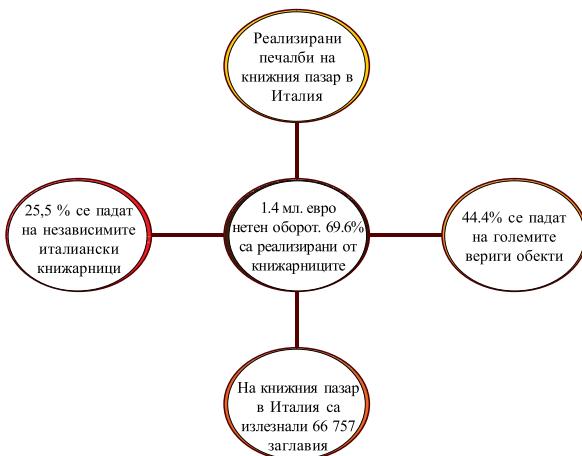
В периода 2010–2016 г. приходите от продажбите на книги се движат в различни граници. Най-ниски регистрирани печалби наблюдаваме през 2014 г. През 2015–2016 г. печалбите се повишават, като през 2017 г. те са 1.4 милиарда евро, което доближава високите стойности от 2010–2011 г.²⁵. *Виж посочената таблица*.

За движение на печалбите при книжната продукция 2010–2016 г.

2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
1.44 милиарда евро	1.43 милиарда евро	1.31 милиарда евро	1.23 милиарда евро	1.19 милиарда евро	1.2 милиарда евро	1.22 милиарда евро

Според други изнесени данни през 2017 г. са реализирани печалби от над 1.4 милиарда евро. Най-отчетливи са приходите при книжарниците, които държат ¾ от целият търговски пазар – 69.6%. За независимите книжарници стойностите са 25.2%, а при големите книготърговски вериги книжарници – 44.4%. През същата 2017 г. са публикувани 66 757 нови и преиздадени заглавия на италиански и преводни автори²⁶ (*виж посочената графика*).

Графика за състоянието на книжния пазар в Италия за 2017 г.

В Италия се издават много литературни жанрове. Най-успешният начин автор и издател да намерят решение за реализиране на конкретното заглавие, е с помошта на литературния агент. Безспорно голям принос за агента е, когато конкретната книга е предназначена за чуждия пазар и той познава отлично международното авторско право. За тази услуга той получава съответната комисиона. Практика е през последните години италианските автори да публикуват самостоятелно своите произведения или отделни части от тях. Авторът на книгата дава своето произведение – редактирано предварително, а издателството, което ще го представлява, предоставя ISBN. Книгата много бързо се озовава на е-книжния пазар. През 2015 г. в Италия 41% от авторските заглавия се разпространяват успешно по този начин, за разлика от 2010 г., когато тези стойности са едва 1.2%. В страната авторите, които изцяло поемат разходите си за издаването на своите книги, са не повече от 28 000 души. От казаното по-горе следва да се уточни, че тенденциите при продажбите на е-книги са постоянно променливи; за 2015 г. данните показват 56%, за разлика от предходните години, когато дялът на продажбите на книги в Италия е едва 9% (за периода 2013–2015 г.).

Най-успешни продажби са осъществени през платформата *Amazon.it*, което показва, голямата перспектива и бъдеще пред италианската книга.

Интерес представлява ежегодно провежданата инициатива *Повече безплатни книги*, организирана в Рим в периода 6–10 декември. Участниците са предимно малки и средни издателски компании от региона, чиято цел е да запознаят клиентите си с най-новите заглавия от своя репертоар.

ЛИТЕРАТУРА

I. Печатни източници

1. **Берсони, Сузане.** Илюстрациите на Роберто Иноченти и тяхното влияние върху литературата за деца. [=The illustrations of Roberto Innocenti and their influence on the literature for children]. // Развитие на детската илюстрация и влиянието ѝ върху детското четене : Сборник с доклади. /Състав. Р. Петрова-Василева – Сливен, Жажда, 2011, с.125–143. Двуезичният сборник е от научна кръгла маса с международно участие проведена в рамките на XIII Национален фестивал на детската книга – Сливен, 9–10 май 2011г.

2. **Георгиев, Лъчезар.** Съвременни тенденции в графиката на италианските печатни медии. // Трудове в на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”: Стопански фак. Т. 3. Обществени комуникации и информационни науки / Състав., науч. ред. Лъчезар Георгиев. – В. Търново : Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2012, с. 7–44.

3. **Георгиев, Лъчезар.** Книгоиздаване и печатни комуникации : Изследвания за книгата и медиите (= Book publishing and printed communications. Research on the book and media). – В. Търново : Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2013. – 424 с. : рез. на рус. и англ. ез. : с ил.

4. **Георгиев, Лъчезар.** Стратегически подходи в книгоиздаването и печатните комуникации / 4. прераб и доп. изд. – София: АН-ДИ, 2016. – 260 с. : рез. на англ. ез.

5. **Georgiev, Lachezar.** Management and Strategy in Book Publishing and Printed Communications. / Translation from Bulgarian Snezhana Boyanova, Lena Ilieva. – В. Търново : FABER, 2014. – 248 p. [ISBN 978–619–00–0080–8] Монографията е изцяло на английски език.

6. **Георгиев, Лъчезар.** Печатната комуникация и книгата : Полиграфически и реклами аспекти : Студия. – София : Star Way, 2014. – 88 с. : със сх.

7. **Гуленова, Мария.** Маркетинг на книгата: Комуникации. – София: Квазар, 2003. – 255 с.

8. **Гуленова, Мария.** „Бертелсман” – един от лидерите на световното книгоиздаване. // Издател, 2007, № 3–4, с. 46–55.

9. **Kotler, Philip.** Gary Armstrong и Anders Parment. Principles of Marketing Scandinavian Edition. – London: Pearson Education Limited, 2016. [2nd edition] – 492 p.

10. **Fullerton, Roland A.** The Foundations of Marketing Practice: A history of book marketing in Germany. – Routledge, Taylor & Francis Group, – London: 2015. – 202 p.

11. **VAT/GST on Book & E-book: An IPA/FEB Global Special Report.** PDF. 10 c. // International Publishers Association; Federation of Editeurs Europeens (20th July 2015).

II. Електронни източници

1. **The Foundations of Marketing Practice: A history of book marketing in Germany:** В сайта на <https://searchwork.stanford.edu/view/11547903>

2. **Buchhandel** – Börsenverein des Deutschen Buchhandels – Bundesverband: <https://www.boersen verein.de/de/portal/Bruchhandel/158352>. [1.02.2018].

3. **Производство** на заглавия в Германия: Börsenverein des Deutschen Buchhandels. – Bundesverband: <https://www.boersenverein.de/de/buchproduktion/1227836> [18.02.2018].

4. **Bargum, Marianne.** Marketing and Distribution Finland-Swedish Book in Scandinavia. www.shedishbook review.com/article-1999-2-bargum.asp. [7.02. 2018 г.]. Статия в Интернет.

5. Revenue from book sales in Sweden in 2015 and 2016, by distribution channel (In million SEK): <https://www.statista.com/statistics/542764/income-from-book-sales-in-sweden-by-distribution-channel/> [Ползване на линка на 7.02. 2018 г.]. Статия в Интернет.

6. **Maceviciute, Elena.** Brigitta Wallin и Kersi Nilsson. *Book selling and e-books in Sweden*: Данни на статията, посочена от авторите: UDS: 658.7: [002: 004] (485)=111]: DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v8i1.211..> Използвани от мен данни са от следната интернет статия: *Book selling and e-books in Sweden/Maceviciute/Liberarium: Journal for the research of writing, book and culture heritage institution*. Линк на статията: <http://libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/211/303>. [10.02.2018]. Статията има две позовования на следния линк: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jenik=209947

7. **The Danish Book market** in 2016/Nordicom: <http://www.nordicom.gu.se/latest/news/danish-book-market-2016> [8.02.2018]. Статия в Интернет.

8. **Norwegian literature** under expansion in the world market: <https://norla.no/news/news-from-norma>. [8.02. 2018]. Статия в Интернет.

9. **Norma** presenterer books from Norway: <https://norla.no/nb/nyheter-fra-norla/norla-presenterer-books-from-norway>. [Ползване на линка на 8.02.2018 г.]. Статия в Интернет.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Бележка за автора:** Roland A. Fullerton е независим учен, живеещ и работещ в гр. Торонто, Канада. Той участва в редица пътуващи семинари, организирани на територията на САЩ и Канада. Автор е на редица изследвания в областта на маркетинга.

² **Roland A. Fullerton** The Foundations of Marketing Practice: A history of book marketing in Germany. –London: Routledge: Taylor&Frankis Group, 2015. – 202 p.

³ www.amazon.com

⁴ **Бележки за книгата:** The Foundations of Marketing Practice: A history of book marketing in Germany: В сайта на <https://searchwork.stanford.edu/view/11547903>

⁵ Buchhandel – Börsenverein des Deutschen Buchhandels – Bundesverband: <https://www.boersenverein.de/de/de/portal/Bruchhandel/158352>. [1.02.2018].

⁶ Производство на книги: Производство на заглавия в Германия: Börsenverein des Deutschen Buchhandels. – Bundesverband: <https://www.boersenverein.de/de/buchproduktion/1227836> [18.02.2018].

⁷ Пак там.

⁸ **Бележка за горепосочените данни:** Използвани са данни от Börsenverein des Deutschen Buchhandels. *Статистиката е достъпна и може да бъде изтеглена на PDF*.

⁹ **Kotler, Philip, Gary Armstrong и Anders Pärment.** Principles of Marketing Scandinavian Edition. – London, Pearson Education Limited, 2016. – 492 p.

¹⁰ **Bargum, Marianne.** Marketing and Distribution Finland-Swedish Book in Scandinavia. www.shedishbookreview.com/article-1999-2-bargum.asp. [7.02. 2018 г.]. *Статия в Интернет*.

¹¹ VAT/GST on Book & E-book: An IPA/FEB Global Special Report. PDF формат. 10 c.

¹² Пак там.

¹³ **Бележка:** Всъщност в Дания е налице най-високият ДДС върху книгата не само за Европа, но и в света.

¹⁴ Revenue from book sales in Sweden in 2015 and 2016, by distribution channel (In million SEK): <https://www.statista.com/statistics/542764/income-from-book-sales-in-sweden-by-distribution-channel/> [Ползване на линка на 7.02.2018 г.]. *Статия в Интернет*.

¹⁵ **Maceviciute, Elena, Brigitta Wallin и Kersi Nilsson.** Book selling and e-books in Sweden: Данни на статията, посочена от авторите: UDS: 658.7: [002: 004] (485)=111]: DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v8i1.211>.

Използваните от мен ресурси се отнасят за електронната статия: Book selling and e-books in Sweden/ Maceviciute/Liberarium: Journal for the research of writing, book and culture heritage institution. Линк към статията: <http://libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/211/303>. [10.02.2018]

¹⁶ **Бележка:** Статията има две позовования на следния линк: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jenik=209947

¹⁷ The Danish Book market in 2016/Nordicom: <http://www.nordicom.gu.se/latest/news/danish-book-market-2016> [8.02.2018] *Статия в Интернет*.

¹⁸ Norwegian literature under expansion in the world market: <https://norla.no/news/news-from-norma>. [8.02. 2018]. *Статия в Интернет*.

¹⁹ Norma presenterer books from Norway: <https://norla.no/nb/nyheter-fra-norla/norla-presenterer-books-from-norway>. [Ползване на линка на 8.02.2018 г.]. *Статия в Интернет*.

²⁰ **Gaffeo, Eduardo, Antonello E. Scorceti, Laura Vici.** Demond Distribution Dynamics in Creative Industries: the Marketing for books in Italy. – 24 p. <http://www.cite-seerx.ist.psu.edu/viewdoc/download>. [използван на 6. 02.2018 г.]. *Студия в интернет, с позовавания, на PDF-формат*.

²¹ <http://www.mondadory.com/about-us/our-business/books>

²² **Георгиев, Лъчезар.** Съвременни тенденции в графиката на италианските печатни медии. // Библиотека и четене и комуникации. Дигитални колекции и способите за достъп до потребителите : Десета нац. науч. конф. с междунар. участие, 17-18 ноември 2011 г., посветена на 60-год. на проф. А. Бенбасат. В. Търново : Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2012, с. 69–90. *Публикацията е откъс от едноименната студия: с ил.*

²³ **Съцо и в:** Тр. на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”, Стопански фак. [за 2011], Т . 3. Обществени комуникации и информационни науки / Състав., ред. Лъчезар Георгиев. – В. Търново : Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2012, с. 7–44. *Публикуван е пълният текст на студията, с ил.*

²⁴ **Georgiev, L'chezar.** Strategies and reading – European processes in publishing business and children's books. Traditional and digital media supporting children's reading]. //Децата и четенето – между традиционната и електронната книга : Сборник с доклади. / Състав. Р. Петрова-Василева – Сливен: Жажда, 2014, с. 111–132. *Статията е публикувана на български и английски език. Двуезичният сборник е от научна кръгла маса с международно участие, проведена в рамките на XVI Национален фестивал на детската книга – Сливен, 7–9 май 2014 г.*

²⁵ www.aie.it

²⁶ Book market revenue in Italy from 2010 to 2016 (in billion euros): www.statista.com [16.02.2018].

²⁷ Italian 2017 market figures published: [https://www.internacimallpublishers.org](http://www.internacimallpublishers.org) [Ползване на уебсайта на 4.02.2018] *Статия в Интернет*.

ИНОВАЦИИ В ПЕЧАТНИТЕ КОМУНИКАЦИИ

Лъчезар Георгиев

INNOVATIONS IN THE PRINTING COMMUNICATIONS

Lachezar Georgiev

The study “INNOVATIONS IN THE PRINTING COMMUNICATIONS” by prof. Lachezar Georgiev Georgiev PhD includes studies on publishing processes related to the book, contemporary book publishing and print communications. The study presents also research on the problems of the poligraphic processes for offset, innovations of digital printing, inkjet technology for printing books article; management of publishing activity in the preparation of printing issues. Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD is the author of 63 scientific and artistic books, hundreds of articles and studies published in scientific journals, collections and separate books. Many of the topics are focused on the publishing studies. He is currently professor of theoretical disciplines related to the book in the specialty *Publishing* in Department of Book Publishing and Library and information activities at Veliko Tarnovo University “St. St. Cyril and Methodius”. Chief editor of the scientific journal book “Publisher” (=Izdatel).

Key words: *publishing activity, poligraphic processes, innovations of digital printing, book publishing, print communications.*

Полиграфическите процеси и иновациите влияят върху композирането на книгата, въздействат върху качественото и ефективно производство на изданията. В този текст ще се спра на онези важни фактори, водещи до усъвършенстване на предпечатната подготовка и полиграфическото изпълнение на книгата.

1. Ретроспекция за видовете наборни процеси в издателската индустрия

До XIX век текстовете за изданията се набират ръчно, независимо от някои нововъведения в изработването на шрифтовете. През 1884 г. обаче немският конструктор полиграфист Отмар Маргенталер създава в американския град Балтимор линотипната наборна машина. Подобно на пишеща машина тя разполага с клавиши, които при натиск придвижват съответната матрица за желаната буква. Отливат се буквени редове с определена дължина. Линотипният набор не надвишава формат на реда, по-голям от 28 цицера. Технологията осигурява бърз набор и лесно подреждане на страниците, като разширява и модернизира издателската индустрия. Намира широко приложение почти до 90-те години на XX век, когато бива изместена от фотонаборните системи и компютърният набор. Комплектът матрици на линотипната машина има възможност за изливане на наклонен шрифт и за отливане на получер шрифт. Усъвършенстваните линотипни машини от ново поколение вече разполагат с т. нар. м и к с е р и (магазини), благодарение на които се набира смесен и по-сложен текст, курсивни и получерни шрифтове и две големини на буквите.

През 90-те години на XIX в. в американския град Охайо е конструирана от Толбърт Ланстон и монотипната наборна машина. Тя осигурява набор на отделни букви в редове, които могат да достигнат 56 цицера, а рамката на машината събира голямо количество матрици. Тази технология позволява използването на основните шрифтови гарнитури, както и на получерни, курсивни, математически и други начертания и знаци. Тъй като монотипната машина е съставена от два апарати (устройство за перфориране на хартиена лента и апарат, отливащ буквите по зададените от лентата перфорации), нейната поддръжка е скъпа и тя се е използвала при набор на заглавия и специални знаци, за подчертаване на по-особени шрифтови начертания. Избягал се е наборът на гладък и дълъг текст.

С въвеждането на линотипния и монотипния набор книгопечатането и отпечатването на периодични издания разгръща своя индустриски характер. Увеличават се тиражите на книгите и издаваната периодика, намаляват се трудоемките процеси в словослагателните отделения на печатниците, обособяват се звена и цехове за машинен набор на текстовете. Но закупуването и поддържането на линотипни и монотипни машини е скъпо и неговото въвеждане като масова практика у нас се прилага постепенно в столицата, а след 40-те години на XX век – в по-големите ни издателско-полиграфически центрове.

При набора на книги и периодични издания, където част от текста е сложен, се прилага и с м е - с е н и а б о р. С линотипен набор се набират гладките части от текста, по-сложните – с монотипни машини, а когато липсват, наборът се

извършва също с линотипна техника, но с друг шрифт за сложния текст.

В издателската практика се използва и *флаговият набор* (“лястовича опашка”) с неизравнена дясна страна на наборното поле. Той се осъществява по-удобно след въвеждането на компютърния набор.

Работата с оловните смеси е вредна за здравето на работещите с линотипни и монотипни машини. Техниката е тежка и тромава за евентуални премествания, скъпа е и нейната поддръжка, трудно е смесването на шрифтове и големини. Това налага да се потърсят нови технологични решения с въвеждането на *фотонабор* на текстовете (наричан още светлинно-льчев или филмов способ). Опити за създаване на фотонаборна машина има още в края на XIX век, но едва през 1930 г. Едмонд Цер построява машината “Цертайп”, притежаваща наборен и монтажен агрегат. Въвеждането на иновацията има висока себестойност и не съумява да разбие съществуващите традиции. Осемнайсет години по-късно Жорж Вествер пък изобретява наборната машина “Ротофото”, включваща обичващ, монтажно-снимачен агрегат и клавиатура. В края на 40-те и средата на 50-те години на XX век в САЩ започват да се произвеждат фотонаборните машини “Интертайп фотосетер”, “Монофото” и “ATF – типосетер” (с устройство за щанцоваване на перфолента, fotoуребда и електрическа пишеща машина). “ATF” става популярна с добрия производствен капацитет (22 000 знака на час), бързото и опростено обслужване (Полиграфия, 2011, № 4, с. 27). Изминавайки дълъг път на внедрявания и подобрения, фотонаборната машина “Лумитайп” от 1949 г., дело на френски инженери, е усъвършенствана в САЩ под нова марка “Фотон”, чиято технология включва електронни уреди и висока производителност. В следващото десетилетие се появяват и други модификации, вече с отлична производителност, като “Линофилм”, “Линофилм Каик”, “Линотрой”, “Дигизет”, “Интертайп фототроник”, “Линотроник”, “Фоершилд фототекстсетер”, “KS Фilm Сетер”, “Дигизет” и т.н.

Близки до принципа на монотипния набор са фотонаборните машини “МОНОФОТО”, които позволяват набор и смесване на знаци от няколко шрифтови начертания с големина между 6 и 20 пункта, на формат до 50 цицера, като операторът има възможност да променя формата и кегела, характера на реда. Използват се за обикновен (гладък) набор. За целта през 80-те години се използват електронно-механичните фотонаборни машини “Фотон”, “Лумитайп”, “Феърлчайлд”, с

които се постига автоматично затягане на реда и сричкоразделяне, промяна на кегела, шрифта и формата, без да се пренабира текстът. В книгоиздаването през този период се използват и машините за фотонабор “Фотон-Лейссетър” и особено “Лазеркомп”, където вече се дава възможност за пряко експониране върху хартия и филм, използва се цифровото електронно програмиране. Предимството на фотонаборните машини се заключава в бързината на набора, безопасната работа за работещите, скъсяване и облекчаване на технологичния процес, създаване възможност за смесване на шрифтове и кегли, за центриране и за отстъпи, за изравняване на редовете. Машините от типа “Лазеркомп” смесват например шрифтове и големини от 5 до 95 пункта на формат до 52 цицера.

Днес в книгопечатането се внедряват цифровите технологии за размножаване на оригинала, като отпечатването на книгата става принтерно (директно от компютърната система след подготовката на форматните страници) или от компютъра се експонира върху печатната форма и дори върху формения печатен цилиндър.

Масово разпространение в книгоиздателската дейност днес намира компютърният набор с широките възможности на програмите за ошифтяване, бързо набиране, сканиране на илюстративен материал и цветоотделяне, форматиране на текстовете във всевъзможни формати.

2. Факторът хартия в книгопечатането

Хартията е важен фактор, въздействащ върху композицията на книгата, а и върху цялостното производство. От това каква марка, вид и грамаж на хартията ще бъде посочен в производствения отдел на издателството при сключване на договор и изготвяне на поръчката за дадена печатница, зависи до голяма степен качеството на бъдещата книга. При определяне хартията за книгата от съществено значение е да се посочи нейната марака, изразена в цифрова номерация. При по-качествените марки номерацията е по-малка. С високо качество и трайност се отличава хартията от белена целулоза холцфрай (без дървесина – нем. holzfrei). Тази хартия не съдържа дървесинни добавки и е подходяща за книгопечатане. Скъпи са хартиите, произвеждани от парцали и с прибавка на чиста целулоза.

Видът на хартията се определя в зависимост от нейното предназначение за даден начин на отпечатване. Съществуват няколко вида хартии – офсетова, дълбокопечатна, високопечатна, вестнико-карска, ксерографска, илюстрационна, обемна. В

зависимост от степента на гладкост тя се класифицира още на: *матова* (машинно гладка), *сатинирана, илюстрационна, хромова* (с пигментно покритие и висока гладкост) и пр.

Масата е друг важен компонент при определянето на хартията за книгата. Масата на хартията се измерва в нейното тегло на 1 кв.м. Хартиите за отпечатване имат маса от 30 до 165 грама за 1 кв.м. В издателската практика у нас за художествени, учебни и научни издания се използват хартии с маса 70–90 гр./кв.м, а за книги с художествени илюстрации и – 90–100 гр./кв.м, дори и с по-висока маса.

Техническите редактори в издателствата и технолозите в печатниците трябва добре да познават предназначените за типовете издания хартии, както и на какъв вид печат ще се извърши отпечатването. Например при високия печат се използва матова високопечатна хартия, която е добра за книги на художествената литература с щрихови илюстрации, а за полутонови илюстративни материали върху растер се предвижда използването на гладкоповърхностна сатинирана хартия; за по-голяма гъстота на линиите (40–48 линии на см) на растера е подходяща илюстрационна хартия, а над тази гъстота (линеатура на растера) е за предпочитане едностранина или двустранна хромова хартия, особено при коли с приложения на снимкови илюстрации и полутонови оригинали. Когато пък книгата е предназначена за дълбок печат, се изискват гладко сатинирани и слабо проклеяни хартии, които трябва добре да всмукват мастилото. Офсетовата хартия е грапава или с по-голяма проклейка, устойчива на влага. От значение е и илюстративният материал в книгата. Ако той преобладава с цел да не прозират отпечатаните повърхности, трябва да се използва хартия с по-голяма маса (120–130 g/m²). Това особено важи за отпечатване на атласи, албуми, книги с репродукции на картини и други произведения на изкуството, двустранни приложения. За избягване на прозирането се използват матови хартии с маса 90–100 g/m². Ако техническият редактор желае да увеличи дебелината на книжното тяло, в което обемът изглежда недостатъчен за използвания формат, той следва да увеличи масата на хартията или да използва обемни хартии с ниска маса (които са по-леки). Обратно, при книги с голям обем (енциклопедии, речници и други справочни издания) и повече от 40 печатни коли, се налага намаляване дебелината на книжното тяло посредством използване на хартия с по-малка маса (40–60 g/m²).

3. Печатните способи и развитието на издателските процеси

До 80-те години на XX век *високият печат* е най-разпространеният и дава възможност за качествено възпроизвеждане и размножаване на всякакви текстове, както и на едноцветни полуточнови растерови и щрихови илюстрации, изпълнявани чрез фотоцинографски печатни клишета. Многоцветният висок печат обаче налага по-дълга и не особено ефективна процедура – изработване на отделно клише за всеки основен цвят. Листът с цветното изображение се печата толкова пъти, колкото е броят на основните цветове. При високия печат основните текстове се отпечатват на плоскоцилиндрови машини, достигащи в края на 80-те години на XX век висок производствен капацитет – до 5000 листа и добро качество на изработката.

Първата плоскоцилиндрова печатарска преса е изработена от Фридрих Кънинг през 1803 г. С по-големи възможности за високоскоростен печат след 30-те години на XX век се налагат ротационните ролни машини, при които се прилага принципът на *стереотипията* (от наборната форма се изливат върху пластмасови, картонени или подобен тип отливки [матрици] за производство на копия на тази форма). Стереотипирането е познато като разновидност на високия печат за високи тиражи още през XIX век. През 1848 г. френският изобретател Лотен дъо Лавал открива технологията за изработване на нов картон за стереотипно матрициране. Получените отливни форми предлагат използването им от различни печатни преси. Стереотипията се използва у нас почти до 90-те години на XX век за отпечатване на високотиражни издания, най-вече периодика (вестници и списания). При ротационните ролни машини за отпечатване вместо листи се използва непрекъсната ролна хартия (преминаваща през формени и натискови цилиндри) и дъговидни стереотипни площи. Тя не се препоръчва за книги с изисквания за висококачествен печат. При ролните машини предимството е, че хартията се печата от двете страни, като се нарязва и сгъва.

Тигелните високопечатни машини (плочни преси) са малкоформатни и имат съществуващи функции в книгопечатния процес. На тях се печатат предимно обложки, корици и приложения. У нас са познати под името “американки”.

Дълбокият печат (известен още като *ротогравюра*) се използва за възпроизвеждане на оригинали (пейзажи, снимки, репродукции и други илюстрации с полуточнови елементи) по фотографски способ. За разлика от високия печат, където

издадените повърхности (линотипния и монотипният набран текст и клишетата) се отпечатват, тук текстовете и илюстрационните изображения са вдълбнати. Дълбокият печат позволява да се печатат илюстрации с високо качество и затова се прилага в печатането на луксозни илюстровани издания, на албури, списания с многоцветен илюстративен материал.

При дълбокия печат най-важната процедура е да се изработи меден цилиндър с изображенията на исканите материали чрез галванопластика и да се полира огледално. Първо се монтират върху кристално стъкло диапозитивите, получени чрез фотографиране на снимковия и друг илюстрационен материал. От монтираните върху стъклото диапозитиви се изкарва копие, нанесено върху светложичувствителна пигментна хартия, която се притиска силно към покрития с желатинов пласт меден цилиндър. След отстраняването на хартията от желатиновия пласт върху цилиндъра остава копието. То се проявява, изсушава и подсила с асфалтов лак. Полученото дълбокопечатно растерово изображение има схемата на мрежа от непрозрачни малки квадрати и прозрачни линии. Самото отпечатване се извършва с печатна машина, състояща се от меден печатащ цилиндър и натисков цилиндър. При едни машини омастиляването става, като печатният цилиндър се потапя в мастилена вана или посредством валяк, който намастилява формата. Хартиеният лист се притиска от натисковия към медния цилиндър. Стоманен нож (ракел) изтрива намастилената изпъкната повърхност на този цилиндър. Отпечатъкът се получава от издълбаните повърхности на формата, експонирана върху медния цилиндър.

Заедно с илюстративните изображения върху светложичувствителната, предварително растирана пигментова хартия, се монтират и неголеми текстове, като се препоръчват гротески шрифтове. За отпечатването на всеки основен цвят се изработка цилиндър. В някои издания се прилага обособяването на коли за многоцветен печат и на коли, където има само текст. В този случай се използва за цветните изображения дълбок, а за черно-бели – висок печат. По-скъпо е отпечатването на книги с илюстрации и текст, където се налага първо илюстративният материал да се печата на дълбок печат, а съпровождащите и обяснителните текстове – на висок печат. В такъв случай се налага прецизно макетиране на цялата книга с подробни указания за нейното производство. Подобен подход се използва за издания с висок тираж.

Технологията *ситов печат* е известна още като *сериграфия*. Произлиза от две старогръцки думи – *seri* (сито) и *graphos* (пиша). Отпечатването със значителна дебелина на слоя мастило върху текстилни тъкани, синтетични материали, хартия, картон, пластмаса, стъкло става с помощта на мрежа, опъната върху ситорамка, върху която е изгответ шаблон на образа, който ще се печата. Мастилото трябва да проникне през отворите на експонираната форма (шаблон), без да се разлива върху печатащи повърхности, напластвайки се със значителна дебелина на слоя спрямо другите видове печат. Проникването се улеснява с помощта на еластична ракелна гума (ракел; ракелен нож), а в някои случаи при по-примитивните опити и при художествената декорация на облекла – и с четка.

Способът за получаване на отпечатък с помощта на шаблон (шаблонен печат) е известен още от дълбока древност. Така например в древен Китай печатат с изрязани върху пергament или на маслена хартия шаблони върху копринени и памучни тъкани. По подобен начин се печатат орнаменти върху платове и при европейските народи още през Средновековието. Английският печатар от Манчестър Самюел Саймън патентова през 1907 г. сериграфията, като указва шаблоните да се изгответ от копринена мрежа подобно на тази, с която в епохата се пресява брашно. Впоследствие образите на печатните форми се закрепват върху ситова мрежа с помощта на шеллак, на смес от яйчен белтък и калиев (или амониев) бихромат, желатин, поливинил алкохол. В най-ново време тъканите за ситомрежата се изгответ от полиестерни и полиамидни влакна.

Ситотъкантата трябва да издръжа на триене, на опън, на физико-химичното действие на мастилата, да е тиражоустойчива. Според спецификата на материала за отпечатване – било той текстилен или графичен, мрежата следва да притежава определен брой нишки на линеен сантиметър, които определят нейното предназначение. Рамките, върху които с помощта на опъваща машина (опъвачка на сита) се опъва ситомрежата, са най-често дървени или алуминиеви, залепянето на мрежата върху тях става със специални устойчиви на опън лепила или се наковава, когато е върху дърво. Опънатата ситотъкан се залива с помощта на емулсионен ракел (малък съд, наричан в практиката *ливник*) със светложичувствително покритие, което след изсушаването е годно да откопира чрез засветяване образа. Оригиналът на ситошаблона трябва да е с високо качество, като се препоръчва позитивът на филма или

диапозитивът да бъде откопиран от страната, върху която е филмовата емулсия.

В ситопечатната полиграфия растеровите филми за пълноцветен ситопечат се подготвят чрез амплитудно-модулираното растиране (аналогово прехвърляне на новото изображение върху филма, образуващо растерова мрежа, неразличима с просто око, но възприемана субективно, като сливане на тонове и непрекъснато тоново изображение на растерови точки) и по способа на честотно модулираното растиране (върху единица площ еднаквите по големина точки се насищат повече или по-малко, което отговаря на наситеността на полутона в оригинала; това става с помощта на лазерни цифрови експонатори, които по-фини, с различна честота разпределят наситеността на полутоновете, в сравнение с тези при амплитудно-модулираното растиране).

Сред съвременните иновации в сериграфията е способът *компютър към сито*. Данните от компютъра се изпращат към експониращото устройство, което със свой мастилено-струен плотер впръсква тъмно мастило или въсъчна течност направо върху намазаната с емулсия ситотъкан, като понататък процесът е същият, както при традиционното експониране и промиване с вода с цел откряване на шаблона. Така се пести много за филми и диапозитиви, труд и време. Често използваните мастила са солвентните (с бързосъхнещи лакове, смоли и органични разтворители), двукомпонентни (съдържащи синтетични смоли и катализатори за втвърдяване – за печат върху високомолекулни пластмаси, полипропилен, метали и пр.), водни пигментни пасти (свързватели – акрилатни кополимери, фиксатори, омекотители, водозащитни емулгатори – срещу проникване и сливане на капчиците вода), пластизоли за директно отпечатаване или трансферен печат върху бели или тъмно оцветени тъкани, мастила с ултравиолетови бързосъхнещи съставки и добра адхезия към разнообразни повърхности, както и различни видове мастила според вида на печатания материал, включително метали, текстил, стъкло, керамика, но и за особени случаи като светещи, изтриващи се, магнитни площи и т.н. *Копирането на растеровано изображение от филма (диапозитива) върху покритата със светлочувствителна емулсия ситотъкан се осъществява в специална вакуумна копирама*. Оригиналът се притиска плътно и в отсъствието на въздух в копирамата, като се осветява с ултравиолетова светлина, а след това се вади и се облива с вода чрез водоструен апарат. На по-

светлите места, където светлината е оказала влияние, емулсията върху ситото е полимеризирана и водата не ѝ въздейства, докато на тъмните места на филма върху мрежата водата измива емулсията. Така върху ситоформата остава закрепен само образът от филма или диапозитива. Ситомрежата се изсушава, след което се поставя в съответната машина за ситопечат. Нанасянето на мастилото в най-опростените машини става ръчно с помощта на ракел (състоящ се от гумен ракелен нож и ракелодържач) или автоматично (в полуавтоматичните и автоматичните машини).

В практиката се прилага и т. нар. *трансферен печат*, при който оригиналът се отпечатва върху силиконова хартия, а впоследствие с помощта на трансферна преса и нагряване изображението се печата върху текстилни тъкани. По подобен способ се извършва отпечатване и върху други материали.

Сред иновациите в ситопечата е използването на индиректни филми за изработване на ситопечатни форми с висококачествени параметри. Специфичното тук е това, че тези филми се експонират и проявяват, преди да се разположат върху ситотъканта, като нейните нишки не влияят на изображението, а напротив, получават се отпечатъци с високо качество и голяма разделителна способност. При задъбването на емулсията в процеса на експониране се получава постоянна дебелина на шаблона и се предотвратява формирането на уделени кантове. Индиректните филми позволяват скъсяване на времето за проявяване. Още в средата на 90-те години на XX век британската фирма *AUTOTYPE* започва да изработва индиректни филми на желатинова основа с устойчивост на тираж до 3000 екземпляра (напр. от вида: *Five Star; Alpha Star* и *Green Star*); пуснат е в производство и индиректният полимерен филм *Novastar*, чийто предимство са трайността, проявяването без химикали – само със студена или топла вода, изсушаване с горещ въздух, при това се осигурява и добро качество на печата, с приложение за екпозиционни и реклами материали; предлагат се капиллярни филми от светлочувствителни пигментирани и водоразтворими полимери и полимеризиращи се смоли, положени върху фолио на полиестерна основа (самите филми са предварително сенсибилизираны директни диазофотошаблонни фолии).

Сушилното отделение (сушилната) е важна структура от сериграфската печатница. Такава трябва да има при печатането върху текстилни тъкани, където се извършва печат и полимеризация при високи температури, достигащи напр. 170

градуса, но заедно с това са необходими и при печат на други материали – полимерни, хартиени, пластмасови и пр. Стелажните сушилни, пригодени за сушене при стайна температура, са най-приложими, но заедно с тях при текстилния печат например трябва да има и сушилни за междинно изсушаване след печатането на поредния цвят, а също и оборудваните с ултравиолетова сушилна секция тунелни сушилни. Неизменна практическа необходимост е наличието на сушилни шкафове за сушене и съхранение на ситопечатните шаблони.

Ситовите печатни машини според техническата си обезпеченост са ръчни, полуавтоматични, автоматични, а според степента на цветност – едноцветни и многоцветни. Съгласно предназначението си ситопечатните машини се делят на специализирани в печат върху тъкани (текстил; книговезко платно) и универсални – печатащи върху картон, хартии, метално фолио, керамика, пластмаса и пр. Освен това има машини за листов и за ролен материал за печат; според вида на печатния апарат ситовите машини биват плочни преси, плоскопечатни и ротационни. Видовете ситов печат са още: ръчен и машинен, текстилен и графичен, шрихов и полутонос, директен и трансферен, плоско и обемнопечатен; произвеждат се многоцветни текстилни карусели, плоскопечатни ситомашини, машини за печат върху цилиндрични предмети, машини с ротационно сито за непрекъснат печат. Най-широко приложение за печат върху текстилни тъкани, тапети, етикети, фолио имат ролните ситопечатни машини. Листовите ситопечатни машини пък са удобни за печатане на еластични и меки материали, но и за картички, репродукции на картини, цветни афиши, реклами издания като диплини, листовки, маншетки, етикети. Акциденция с включени графични изображения и корици за книги, печат върху папки за подвързия на книги и при други довършителни книговезки операции може да извършват и ситовите плочни преси, характеризиращи се с опростен печатен апарат.

Сред *иновациите* в ситопечата е способът за печат върху кофи, буркани, бутилки, химикалки и други цилиндрични предмети. Тук ситорамката е подвижна, шаблоните са директни и еластични, а ракелът стои неподвижно и е V-образно заточен (за разлика от ракела при печата върху други типове машини). Напоследък се използват ситомашини с цилиндричен шаблон за печат, където ракелът е монтиран в статично положение в цилиндра, докато шаблонът се върти и отпечатва върху повърхността

на предмета, тъканта или фолиото. Прилага се и ролен ротационен печат с цилиндричен шаблон, при който се използват навити на руло хартия, фолио, изкуствени материали и тъкани.

Флексографският печат е известен още като *анилинов* или *флексон печат*. Макар че в книгоиздаването се използва сравнително по-рядко – например за високотиражно производство на корици, специални илюстрации в книжното тяло или печатане върху фолио, целофан и други еластични и невсмукващи материали, неговата употреба е широка, особено при изработването на етикети, алуминиево фолио, тапети, картони, опаковки, полиетилен и пр. Някои от тези материали допълнително се обработват по химичен, термичен или електронен способ. Мастилата притежават нисък вискозитет, покривна способност, цвят и съдържат летливи смоли и разтворители, оцветители и повечето се разработват със спирт и вода в комбинация с пигментни вещества. Използват се нетоксични мастила с пигментна водно-спиртна композиция. Машините имат специална сушилна част за бързо изсушаване на мастилата.

Терминът „флексография“ идва от *съвам* – латинското *flexio* и *ниша* – латинското *grapho*. Стата технология позволява печатане на високи тиражи цветна продукция и голяма скорост при запазване на еластичната форма по-продължително време. Това се дължи на слабия натиск в процеса на отпечатването, както и на еластичността на печатната форма, произведена от гумени и фотополимерни вещества. Растерите са обикновено нисколинеатурни, но усъвършенстваните фотополимерни композиции предполагат оптимизиране на качеството на илюстрациите. Флексон печатът позволява използването и на шрихови, и на растерови изображения.

Флексографските печатни машини се строят на ротационен принцип. Най-популярни са тези, които позволяват печат върху ролна хартия на етикети, както и върху полимерно или алуминиево фолио. Продукцията за печат обаче би могла да бъде печатана и върху листове.

Произвеждат се и машини в комбинация с устройства за направа на полиетиленови торбички и чували от полистилен, като машината извършва печат, залепване при висока температура и рязане. Подобни устройства в книгопечатането се използват за печат на джобен формат издания. Машините за флексон печат се строят за едноцветен и многоцветен печат; за печат еднострочно или от

двете страни на фолиото или хартията. Планетарните машини с общ печатен цилиндър са най-често за едностраничен многоцветен печат, а печатните секции са според броя на цветовете, които могат да достигнат осем. В печатната секция има мастилен и печатен апарат. Принципът на действие наподобява този на високия или на дълбокия печат – поне по отношение на това, че се използват ролни устройства за хартията; може да има фалц апарат за отрязване на определен формат, а също и по това, че са налице няколко цилиндъра на ротативен принцип, с което пък напомня и за офсетовия печат. При флексопечата обаче действието е опростено. Мастиленият апарат се пълни с помощта на помпа. В мастилената вана се върти гumen цилиндър, който предава мастилото на валяк, въртящ се в обратна посока. Валякът намастилява цилиндъра с полимерната печатна форма. В същото време ролната хартията или фолиото се развива и преминава за отпечатване, леко притискана от гумиран печатен цилиндър. Така се извършва отпечатването на първия цвят, след което се преминава в следващата печатна секция. Накрая лентата с хартията или фолиото преминава през сушилния апарат, като се навива отново на малки роли или се реже на листове по предварително зададен формат, които се отвеждат на събираната маса за готовата продукция.

Флексопечатът има редица предимства – осигурява високи тиражи при едно сравнително добро качество на печата, което, разбира се, зависи и от подготовката на самата форма; снижава и чувствително разходите по производството.

Флексопечатните машини включват в конструкцията си задвижващ мотор, лентов транспортьор, линейни шпиндели, кутии за зъбни колела, натискови, формени цилиндри и изброените дотук части, които при задвижване на цялата печатна система дават някои отклонения в процеса на отпечатване. Затова при съвременното производство на флексопечатни машини се внедрява безстепенно задвижване, отстраняващо отклоненията и деформирането на продукцията. Новата система *Elektronic Line Shafing* (ELS) прилага декодери, които се монтират в самите двигатели на флексопечатните машини, и микропроцесори, които контролират зададените параметри за печат, а заедно с това се внедряват машини с по-малко механични компоненти. Използват се двигатели с по-ниска инерция и по-слаб усукващ момент; печатните форми автоматично се позиционират още при настройката на машината, като данните

се съхраняват в компютър, а на печатаря е дадена възможност чрез специален екран да контролира качеството на печата. Автоматичната заготовка съксява подготвителния процес. В практиката технологията на безстепенния печатен процес *ELS* налага производството на такива флексопечатни машини, където се прилага позиционната регистрация – при нея всички двигатели се ръководят по зададени параметри на настройките. Използва се и т. нар. оптична (динамична) регистрация, реализирана чрез оптични сензори преди или след печатната секция, както и при секцията за нанасянето на покрития върху печатната продукция. Разработва се и специален софтуер за цялостното обслужване и контрол на системата, с предварително задаване на работните параметри, както и с алармиращи периферни устройства. Така една важна технология в съвременното полиграфическо производство се автоматизира, позволявайки качествено, бързо и безпроблемно обслужване.

В началото на 90-те години на XX век в съвременното производство на вестници започва внедряването на *анилоксов офсетов печат*, в чиято основа е залегнал принципът за опростен мастилен апарат за вестникарско отпечатване, способен точно, без излишни корекции и без прекъсване на процесите, да намастилява печатните форми. Технологията спестява електронната система за предварително настройване. Има **Y** печатен модул и къс мастилен апарат. Ролната анилоксова печатна машина, конструирана през 1988 г. (ALFRACX на фирмата KBA – Frankenthal), притежава къс мастилен апарат и е проектирана във формата на осметажна кула. Следващата анилоксова машина от 1992 г., усъвършенстван модел от същия тип, позволява да се печатат десетки страници едновременно. Късите мастилени апарати при анилоксовите офсетови машини се обслужват бързо и лесно, пестят време, икономично се използват цветните мастила, намалява се загубата от макулатура, създават възможност машинистът печатар да се подгответи за следваща поръчка, използват офсетови пластини по технологията *computer-to-plate*, а печатната форма автоматизирано се намастилява. Заедно с това се увеличава и качеството на печата, дава се възможност за отпечатване на повече специализирани страници и приложения. В немския град Магдебург е пусната в действие високопроизводителната вестникарска машина KBA Anilox-Colora, притежаваща 64 печатни модула, четири сгъвачни апарати, двукилометрови транспортни ленти, система за

предварително набиране и влагане на продукцията. Машината притежава и централизирана система за овлажняване и намастиляване на печатните форми.

В общата автоматизация на процесите при аниксивите печатни машини са включени модерни експонатори и процесори, автоматично запълване на вече изразходените пластини, автоматична доставка на пластините по конвейери и транспортиращи станции в устройството за перфориране и огъване, поставянето им в регали за окачване върху формените цилиндри. Системата е снабдена и с възможности за визуална проверка на страниците – цветност, местоположение, обратна връзка с редакцията. През следващите десетилетия иновациите стават реалност в Европа и по света. Пренасянето на информацията по Интернет на удачни за целта формати от издателството към съответната печатница става възможно, лесно и удобно, развива индустриализирането на съвременната книга, на печните комуникации.

Усъвършенстването на вестникарското производство с помощта на съвременните технологии и при офсетовия печат вече е налице в големите и средноголемите печатници у нас. Графичната визия на съвременните печатни медии и у нас се развиват в крак с глобалното съвремие; многоцветният печат и високото качество все по-малко ни отличават от развитите европейски страни, а печатарската индустрия продължава да се развива в унисон със световните тенденции.

Светлопечатът е разновидност на повърхнения печат, даващ качествено репродуциране и възпроизвеждане на полуточковите оригинали, но е ограничена скоростта на отпечатване, а печатарската форма (плака) се износва бързо и е за малки тиражи. *Ксерографският печат* почти не се използва в съвременното книгопечатане. В по-редки случаи се прилага за отпечатване на корици за книги в малки тиражи.

Днес в книгопечатането се внедряват цифровите технологии за размножаване на оригинала, като отпечатването на книгата става принтерно (директно от компютърната система след подгответянето на форматните страници) или от компютъра се експонира директно върху формения цилиндър на усъвършенстваните машини за конвенционален или сух офсетов печат.

Печатарските мастила трябва да са устойчиви на химически и физически влияния като киселинност, въздействия на водни разтвори и светлина, както и да притежават оптични качества

(напр. добра покривност и непрозрачност, точни характеристики на цветовете и оттенъците при отпечатване; отразяване на отпечатаното мастило), но и изисквания, свързани с тяхната летливост, бързина на съхнене, закрепване, вискозитет. Мастилата условно се класифицират и според предназначението на печатната продукция: за печат на вестници, на списания, за едноцветен печат на книги, за многоцветен печат (включително корици на книги и илюстрации в сродни печатни издания); мастила за литографски, картографски, конвенционален офсетов печат; но и: мастила за висок, дълбок, сух офсетов печат; сериграфски мастила – за ситов печат; за флексопечат и пр. При избора на мастила за един или друг печат се взема предвид печатната технология и на каква печатна машина ще се извърши отпечатването; масата и видът на хартията или картона за печат; броят на цветовете, предназначението на печатното издание. Особена е спецификата на UV-мастилата за дигитален мастиленоструен печат: те трябва да са с оптимална цветова плътност, като пигментите в тях трябва да са устойчиви на гравитационно подреждане и пигментно слепване, а високата концентрация на цветния пигмент да се разпределя стабилизирано и ефективно.

4. Повърхненият печат, неговото развитие и приложение

При повърхнения печат печатаемите и непечатаемите елементи са разположени върху една повърхност и на една и съща височина. Печатната форма следва предварително да се овлажни, за да може водата да попие в непокритите (белите) полета, а сетне върху нея се нанася мастило, обогатено с мазнини. То полепва само върху нанесения текст и изображения. На свободните пространства върху формата, където те липсват, водата отстранява мастилото и му пречи да остави следи. Когато върху формата се постави лист хартия и той се притисне с умерен натиск върху нея, се получава отпечатък от намастилените текст и изображения.

Литографският печат е разновидност на повърхнения печат. Терминът *литография* е известен и произлиза от гръцките думи – *lithos* – камък, и *grafo* – пиша. Технологията е изобретена от Алоиз Зенефелдер (роден в Прага през 1771 г., починал през 1834 г.). Заедно с френския график Филип Андре той патентова откритието през 1802 г. Малко по-късно излизат книгите на Зенефелдер “Пълен учебник по каменния печат” (Мюнхен, 1818) и

“Пълен курс по литография” (Лондон, 1819). Свои рисунки върху литографски камък до 1878 г. подготвя и изпраща за печат в немски и австрийски литографски печатници от Свищов известният наш художник Николай Павлович. У нас през 60-те години на XIX век литографско отделение има печатницата на Дунавския вилает в Русчук, а след Освобождението – печатницата на Д. Дробняк в Русе и някои столични печатници. Художници като Дълакра, Дормие и Гаварни прилагат литографския способ в Европа. Принципът на литографията не е сложен – върху шуплеста изравнена повърхност се нанася мазно мастило. През 1806 г. Алоиз Зенефелдер открива своя литографска печатница, която разполага с литографска преса и така дава началото на литопечата. Дълго време след това видни художници и художествени академии използват литографския печат за размножаване на своите произведения.

За печатна форма способът използва литографския камък, съставен в основната си част от калциев карбонат. За да се открият добре неговите пори и да се закрепи мазнината на литографския туш, специалния литографски молив или креда, с който рисува художникът върху формата, камъкът се подлага на шлифоване и полиране – ръчно или машинно. Когато образът е нарисуван върху камъка, налице е физически процес – обогатеното с мазнини мастило е проникнало в порите на камъка. Следва химически процес – нарисуваният литографски камък се подлага на разиждане със смес от гума арабика и слаба азотна киселина. Повърхността се овлажнява и се нанася мастило, което се поема от нарисувания образ. Останалото неомазнено пространство благодарение на овлажняването отблъскава мастилото.

За да издържи по-продължително отпечатване, нарисуваният образ химически се разижда бавно и постепенно с неорганични киселини като азотна, солна или сярна, силно се разрежда и се смесва с органични материали като споменатата гума арабика, смола, растителен клей. Материалите на художника за рисуване също трябва да са мазни, с органичен характер – лой, восък, сапун, смола, като се разбъркват при висока температура. При укрепването на образа върху камъка мастните киселини се съединяват с него и образуват кисел калций на маргаринената мазнина, който пречи на киселината да разяде образа.

Печатните литографски форми биват подгответи ръчно от художника или по фотомеханичен

начин. Рисуването се осъществява с туш и креда, молив и четка. Образът се рисува върху камъкът в негативна форма. Ръчното подготвяне на форми за многоцветен печат е известно като *хромолитография* – тук художникът подготвя форма за всеки цвят върху отделен камък. При печатането всеки от цветовете трябва да попадне на мястото си, т.e. на свободно бяло пространство върху хартиения лист. Цветовете се печатат от най-светлия към най-тъмния. Красивите хромолитографии се печатат в 12–18 цвята. Схемата за опростена хромолитография може да включи например няколко печатни форми – жълта, две червени, две сини, сива, тъмнокафява, черна, но и още форми за съставни цветове.

В недалечното минало по този способ с помощта на литографски печатни машини са се отпечатвали реклами материали като етикети, плакати, афиши, специални обяви, покани и пр.

Използването на т. нар. *танжирни пластинки* (познати още като *танжирово сито*) е друг способ в литографията, който придава полуточкови акценти в образа на оригинала. Желатинови или целулOIDни листа с релефен образ на кръстосана, линейна, зърнеста, точковидна мрежа се намастиляват и притискат върху литографския камък.

При *литографското черно изкуство* формата с камъкът е намастилена с мазно черно мастило. С плоска игла авторът създава полуточкове, светлосенки, образи. След рисунката камъкът се разижда и укрепва, след което се извършва отпечатването.

Оригиналният камък с формата се запазва и не се поставя за тиражиране на литографска преса. От него образът се пренася върху друг камък. Обикновено се подготвят няколко такива форми, за да се запази оригиналът. Способът се нарича *превод*. Това означава, че образът (рисунката) се препечатва на преводна хартия, а от тази хартия – върху камъка за тиражиране. Използват се специални преводни мастила, съдържащи растителни мазнини. От друга страна, рисунката може да се нарисува направо и върху преводната хартия в позитивен образ, след което с помощта на литографска преса готовата хартия да се притисне върху тиражния камък. След отлепването на хартията отпечатаният образ следва да бъде укрепен и ако има нужда, сгрешените места се ретушират. Отлепването трябва да е внимателно, за да не се зацепа или повреди копираната рисунка. Освен върху литографски камък преводи могат да се правят и върху цинкова печатна форма.

В близкото минало (30-те – 50-те години на XX век) са се извършвали с помощта на ръчна преса

или плочна преса преводи на образи от високопечатни форми: шрихови клишета, дърворезба, стереотипни и галванични форми, аутотипни (полутонови) клишета, при което са прилагани специални изисквания за гъстотата и мазнината на мастилото, използва се е и сива хартия с определена степен на овлашняване.

От литографска рисунка се приготвя и негативен превод на образа – бяла рисунка върху черен фон, което също изиска допълнителна обработка на камъка и внимателна работа с пренасянето на образа от преводната сиво-влажна хартия. При копирането на рисунката се използва също прозрачна хартия, бронзов прах, а камъкът се намазва с хромиран белтък. Преди превода камъкът се покрива с разтвор на стипца.

Анастатичният способ улеснява преизданието на книги, особено на такива с нотен текст и знаци. Използват се качествено отпечатани върху сатинирана хартия оригинали, които се обработват в киселинна баня (воден разтвор на азотна и солна киселина), поставят се върху стъкло, намазват се внимателно с композиция от леки печатарски мастила, терпентин и цинобър, следва измиване с вода и подсушаване. Хартиеният оригинал се откопира с помощта на преса при силен натиск върху литографския камък, но може да се копира и върху преводна хартия, като по-нататък процесите биват същите като при обичайната литографска рисунка. В печатарската практика се прилага и т. нар. *обръщане на литографския образ* – получаване на огледален образ, което е необходимо при превод от оригиналния върху тиражния камък или цинкова печатна форма, известно още като *контрапревод*.

При **фотомеханичният способ** (наричан от някои специалисти **фотолиграфия**) за подготовката на офсетовата технология образът се прехвърля върху печатната форма (в началото – литографски камък или цинкова плоча, а впоследствие – върху алуминиеви пластини) чрез негатив. При първите стъпки на офсетовата технология оригиналът се фотографира и се получава негатив, който се копира върху хромо-желатинова хартия и след проявяването ѝ образът се превежда върху камъка или цинка. При офсетовия печат репродуцирането става с помощта на големи фотографски апарати, предназначени за форми, достигащи 120x120 см; използват се цветни филтри, както при фотоцинкографските процеси, а също ретуширане с бои и четка и с графичен молив. Една от съществените операции е монтажът на текста и негативите (използват се и диапозитиви).

В по-ново време с навлизането на компютърните технологии и издателските програми оригиналите се разпечатват по страници върху паус или специално фолио благодарение на качествени лазерни принтери. Образът предварително се обръща огледално (удобна опция за завъртане образа и текста на 180 градуса в оформителските програми с издателски софтуер). Копирането се извършва в специални фотокопирамки, познати още като *копирами* при директно осветяване на образа и откопирането му върху светлочувствителния алуминиев лист (през 50-те – 60-те години у нас се използват все още и цинковите листове). След изваждането от копирамата листът се проявява и образът се укрепва. Днес тази продължителна и доста трудна процедура е на път да бъде оставена в историята на полиграфията и в частност на изобразителните изкуства, тъй като благодарение на информационните технологии все по-трайно в офсетовия печат се настанява технологията **computer-to-plate (CTP)**. Новият метод е технология за директно изработване на печатната офсетова форма от компютър. Тя съкраща производствения цикъл, снижава разходите, повишава качеството и води до по-добра производителност. Без наличието на филм, без да се налагат аналогови преби, се извършва висококачествено изображение върху специалната офсетова пластина. Методът има съществени предимства – точност при закрепването на пластината в офсетовата печатна машина, съкрашаване на подготовкителния печатен процес, а заедно с това – голяма устойчивост на тиража, ниски разходи. Още в средата на 90-те години у нас започват да се рекламират и разпространяват СТР пластините *Silverlith* на световноизвестната фирма *Du Pont*.

Днес освен традиционния офсетов печат в по-следното десетилетие усилено се заговори за *офсетов печат без овлашняване* (сух офсет), при който белите полета върху алуминиевата пластина са покрити със силиконов полимер, докато при печатащите елементи в процеса на копиране с помощта на ултравиолетови лъчи този полимер се разрушава. Така текстът и образът се разполагат върху самата алуминиева пластина и имат качеството да приемат мастилото, докато върху останалите бели пространства то бива отблъсквано. Технологията Direct Imaging позволява дори автоматично поставяне на полиестерните ролни пластини и експониране в самата печатна машина по компютърен път и с UV-лъчи. Разработват се машини от моделите „*Кукмакстер*“ на фирмата „Хайделберг“, и „*Карат*“ на „КВА“, „Кортина“ на „КВА“ (за вестникарско производство), а по отношение на

СТР-пластините се използват тези за сух офсет със силиконово покритие като "Пърлдрай", "Скорпиън", "Емерълд" и пр. Тези иновации се прилагат за ниски и средни тиражи за цветен печат.

Днес както и в световен мащаб, така и у нас конвенционалният офсетов печат с налагането на модерните информационни технологии в полиграфията продължава да е водеща технология. Появява се необходимостта от повишаване качеството на цифровите експониращи устройства за конвенционални офсетови пластиини, както и на тяхната ефективност. Съкъсяването на времето от въвеждането на данните в компютъра до експонацията на готовата печатна форма е приоритет на занимаващите се с *Computer to conventional plate*. Сред лидерите в тази област е немската фирма "Basis Print", конструириала през 1993 г. по технологията *Digital Screen Imaging* експониращото устройство – ултравиолетов "Сетър" (UV – Setter), усъвършенстван в следващото десетилетие и пуснат в серийно производство. Иновацията е предназначена за конвенционални офсетови машини за производство на вестници и други високотиражни издания.

За да се разбере същността на офсетовото производство, необходимо е да се проследи принципът на действие на една съвременна офсетова машина. Днес се строят листови и ролни офсетови машини, освен това според броя на печатаните цветове се произвежда техника за едноцветен, за двуцветен и за многоцветен печат. Има различни по формат офсетови машини – от най-малкия (21x30 см) до такива с размери 100x140 см и дори в още по-големи формати. Листовите ролни машини печатат издания с различна дебелина на хартията и картона и с различни формати. Ролните офсетови машини пък са по-бързоходни, с възможност за цветен печат, имат и фалц-апарт за рязане и сгъване на съответния формат, могат да притежават и устройство за комплектуване на изданието, а освен това имат възможности да печатат от лицевата и обратната страна на хартиената лента. По-новите ролни офсетови машини с помощта на редица нововъведения и подобрения преодоляват неравномерностите при разгъването на хартията и нейното евентуално нагъване, както и похабяването ѝ в началото и в края на отпечатването. Ролният офсетов печат се прилага при производството както на едноцветни, така и многоцветни книжни тела и корици на книги и на списания, а при по-високотиражни издания, включително и вестници, се произвеждат офсетови машини, притежаващи агрегати, в които има по

няколко секции, с възможности за тяхното комбиниране и преместване, с лакиращи устройства и за сушение на продукцията, с апарати за смяна на хартиените роли, устройства за почистване на офсетовото платно, подобрени овлажняващи апарати и пр.

Листовите машини за едноцветен офсетов печат разполагат с пневматично устройство, което захваща хартията и я подава към печатния апарат, състоящ се от цилиндър със закрепената офсетова форма, офсетов цилиндър (върху който е опънато гумено платно) и печатен (притискателен) цилиндър. Освен това непечатащите елементи на формата върху формения цилиндър се овлажняват благодарение на система от валци, нанасящи равномерно овлажняващата течност. След това върху формата се нанася и разтрива мастилото, което се приема само върху текста и изображенията, а свободните бели пространства го отблъскват. Трите цилиндъра са с еднакъв диаметър. При завъртането си форменият цилиндър пренася изображенията върху офсетовия – гуменото платно върху него се превръща в нова печатна форма. Хартиеният лист се поема от грайферите на печатния цилиндър и леко се притиска към офсетовия, при което се извършва самото отпечатване. Друг апарат извежда листа към събирачната маса за готовата продукция.

Добрият печатар може да изработва и на едноцветна машина корици и многоцветни илюстрации. Усилието обаче е трудоемко. Със специални разтвори цилидрите в печатната секция трябва много внимателно да се почистят, за да се постави следващият цвят. Губи се и много време, производителността се снижава. Затова уредените печатници имат освен едноцветни и двуцветни машини, както и машини за многоцветен печат, специализирани за едновременно отпечатване на два, четири или повече цвята както на многоцветни корици на книги, така и на илюстровани списания, репродукции, плакати, етикети, реклами материали, географски карти и атласи.

Секционният принцип е в основата на производството на офсетовите машини за двуцветен и многоцветен листов печат. На практика всяка печатна секция е относително самостоятелна машина с еднакви по диаметър цилиндри – формен, офсетов и печатен, с апарат за овлажняване и с мастилен апарат. Секцията отпечатва съответния цвят. Придвижването на хартията до следващата секция се осъществява с листоподаващ апарат.

При планетарния принцип за конструиране обаче двуцветната офсетовата машина има един общ

притискателен (печатен) цилиндър, два формени и два офсетови цилиндъра с еднакви размери, но двойно по-малки или равни на печатния. При комбиниране на две такива планетарно конструирани секции пък се конструира машината за четирицветен печат.

5. Цифровизиране на печатните технологии

Дигиталният (цифров) печат е едно от съвременните достижения на глобалното съвремие, което доразвива дълголетния натрупан опит в полиграфията и книгопечатането. Световните фирми, специализирани в производство на съвременна полиграфическа техника, наред с машините за конвенционален офсетов печат, разработват инновации в производство на цифрови печатни машини. Компанията „MAN Roland“ предлага система за дигитален печат, приложим при офсетова технология. При технологията CtPress (компютър – печатарска машина) с помощта на лазерна система, която се настройва и управлява от компютър, изображението бива експонирано направо върху печатния формен цилиндър. Така в произведените по способа DICO Web за офсетов печат без пластини се използват лазерни глави и термопластичен трансферен материал; изображението се нанася директно върху формения цилиндър на офсетовата печатна машина, а когато печатният процес бъде завършен, образът върху цилиндъра се изтрива автоматично и създава възможност за следващо експониране. Иновацията включва още използването на фероелектрични формени цилиндри със запаметяваща керамика. Сред специалистите по инженерна полиграфия у нас битува становището, че съществуват два типа приложими в практиката дигитални системи – ксерографски (върху основата на електрографията, използвани тонери) и същински тип цифрови печатни системи (DICO Web машини, ролната вестникарска машина за сух офсет Cortina). Акцентира се върху навлизането на новите информационни технологии в печата (NexPress 2100 SE IntelCoat; Nex-Glosser – за широкоплощни гланцови покрития, съпоставими с UV-лакиране и ламиниране). В опита за изясняване предимствата на цветния дигитален печат се налага позицията, че при него дизайните разполагат с по-голяма свобода на идеите и бързи решения, както с възможността да видят веднага продукта на труда си, без да губят качеството и да снижат неговата себестойност.

Цветният дигитален печат е бързо развиващ се бизнес, налагащ инвестиции в използването на цветни дигитални печатни системи от висок клас, поддържани от квалифициран персонал, качествени материали за печат, системи за управление на цвета и контролирани параметри на работната среда. През последното десетилетие усилено се заговори за прилагане на печат без прилагане на постоянна печатна форма, (познат и като печат с променлива печатна форма), изразяван чрез методите **електрография** (позната и като ксерография), **ионография**, **магнитография**. Общата специфика на този метод и е формирането на изображение върху формения цилиндър, който след неговото отпечатване върху хартиения лист се заличава, при следващ оборот на цилиндъра върху повърхността му се пренася предишният или нов експониран образ или текст. При електрографията повърхността на формения цилиндър, която е покрита със специален фотопроводников слой, се наелектризира и върху повърхността му се записва съответното сканирано изображение. Записването се извършва при лазерно осветяване на оригинала, като върху цилиндъра се запазват електрическите заряди. Когато прахообразните частици на тонера, чийто заряди са противоположни на скритото записано изображение, се привличат от цилиндъра, изображението става видимо и се фиксира чрез загряване върху хартиения лист. Частиците на тонера се прехвърлят от цилиндъра върху хартията и накрая на процеса той се изчиства от зарядите, предлагайки следващ цикъл.

При ионографията с помощта на записващо устройство, действащо с частици, носители на електрични заряди (йони), под въздействието на високо напрежение се пренася цифровата информация върху печатния цилиндър и се създава невидимо изображение. Процесът по-нататък е идентичен като при електрографията. При магнитографията печатният цилиндър има два намагнитващи се слоя, а пренасянето на цифровата информация върху тях става чрез намагнитваща глава. За проявяване на изображението се прилагат магнитни тонери.

Струйната дигитална технология (Inkjet) спада към *Non Impact* (безконтактните) технологии. При *Inkjet* образът и текстът се пренасят директно върху хартия с помощта на дюзи, впръскващи с висока скорост микроскопични частици мастило. Дюзите, управлявани от модул, са позиционирани в печатащо устройство, което се движи над хартията. Намира приложение при акциденция (формуляри, бланки, фактури, флаери, печат върху пликове и пр.) и в работата на широкоформатни мастиленоструй-

ни принтери за печат. Ключовите индикатори, свързани с производството на книгите и качеството им, са визуално покритие; общо намастиляване; оптична пълтност на черния цвят; степен на прозиране през хартията; средна оптична пълтност; обхват на цветовата гама. Независимо от жанровата си специфика и предназначение, книгите, произвеждани чрез Inkjet технология, изискват добра четивност на текста и избягване на прозирането. Важно е да се проследи и нивото на съвместимост за печат върху хартии с различна маса и хромово покритие, с намастиляването върху тяхната повърхност; с прилагането на съответните пигменти мастила, които да бъдат позиционирани с необходимата пълтност върху печатната площ на съответната книга. За да премине през дюзите на печатната глава, без да ги запуши, мастилото трябва да е с нисък високозитет и да не съдържа по-големи микрочастици, които биха повредили устройството. Компанията Fujifilm предлага Micro-V дисперсна технология за UV-мастила, която осигурява раздробяване и поддържане на разделеност на микрочастиците, тяхната устойчивост при слепване и гравитационно подреждане и слепване, добра адхезия спрямо отпечатващия материал и скоростно съхнене на впръсканото мастило. По тази причина печатните принтерни устройства работят икономично, бързо, с нужното високо качество.

В света на печатните комуникации се заговори и за *Printing-on-demand* (печат при поискване). Понятието *on-demand* е цифров многоцветен печат и печат при поискване, предназначен за малки тиражи. При цифровия печат липсват фотокамери, химическа обработка, коректури при монтажа на фотоформите или печатните форми, пести се време и труд при подготовката на оригинала; възможно е да се реализира печат от цифрови компютърни файлове дори директно върху хартията. В повечето устройства за цифров печат и печат „при поискване“ книговезко-брошурните процеси се извършват в последната секция на системата – в линията (*in-line*). В случай че довършителни процеси се осъществяват в отделно устройство, работи се извън линията (*of-line*). Печат при поискване – това може да бъде всяка система, която е в състояние да печата малки тиражи при поискване сравнително бързо и ефективно. Печатът би могъл да се осъществи както на традиционни печатни машини, така и на високопроизводителна и цветна копирна техника, но и на хибридни машини, на висококачествени принтери. Термини е *on-demand printing* (печат при поискване) и *demand printing* са аналогични. Цифров е всеки печат, изпълнен с помощта на цифрови

файлове. Печатът при поискване е дейност, свързана с бързо и сравнително икономично изработването на малки тиражи. *Printing-on-demand* се отнася до печат с цифрови файлове, които при това не са ограничени до малките тиражи. Печатът при поискване се осъществява с цифрови файлове, но и по традиционен начин с обичайните пластини, докато цифровият печат се реализира само с цифрови файлове. В практиката вече се налага схващането, че тиражите от 100 до 1500 екземпляра са идеални за многоцветни цифрови печатни машини. За България обичайната долна граница, с оглед на постоянно променящата се пазарна конюнктура в книгоиздаването, достига дори 40–50 екземпляра при производството на книги, докато горната граница се движи между 200–500 екземпляра. Малките тиражи изискват наличието на множество предварително подгответи файлове с поръчките. Във файловете трябва да се съдържа всяка необходима за технологичното изпълнение информация. В практиката вече се използва и нова стратегия – *distributed demand printing*, отнасяща се до разпределението на този вид печат. Различавайки се от организацията при традиционните печатни технологии, процесът предлага възможности да се получават електронни файлове по Интернет, по оптични кабели, спътникова връзка и други мрежови комуникации, да се разпределят в печатни устройства, да се съхраняват за следващо печатане при необходимост и след отпечатването да се доставят на възложителя на поръчката. При тази стратегия не е нужно да се изграждат складови помещения за готовата продукция, тъй като тя веднага се изпраща на клиента. Новият вид печат използва стратегията *on-demand publishing*, при която данните се съхраняват във вид на електронно макетирани страници и незабавно се предават за отпечатване. Практиката се използва при тиражи, където периодиката като вестници, списания, бюлетини, реклами периодични издания трябва да излиза в съответния регион или пък да печатат своите регионални приложения. Предлага се работа с електронни формати PDF (Portable Document Formats), Adobe Acrobat и No Hands Common Ground, които да се използват при разпределението на връзките и подготовката на печатните страници или файловете с документи. Новите технологии, в частност „компютър – форма на пластина“ (computer-to-plate) и автоматизираните печатни машини, използват технология, която дава възможност да се осъществи бързо подготовка, като могат да се печатат и по-малки тиражи. Методът *on-demand* позволява използването на традиционните печатни машини, а печатът при поискване с прилагането на

електрографически технологии има предимство при ниските тиражи в издателския процес. Оказва се, че изборът на подходящата, икономична и пестяща време и ресурси технология зависи от спецификата на самата поръчка, от нейните параметри, например дали ще се печата книга, периодично издание, рекламиен материал.

Съвременните издателско-полиграфични стратегии у нас несъмнено се свързват с въвеждането на дигиталния печат – отначало за диплини, брошури, листовки, кратки справочници. Скоро се вижда, че тази технология е подходяща за издаване на малотиражни издания със специфика на тематичния обхват: научни книги, учебници за ВУЗ-ове, художествена литература. Когато става дума за авторите у нас, тук са основните потребители на дигиталната технология – университетски преподаватели, автори на стихосбирки и белетристични сборници, на специализирани издания, чиято пазарна реализация е по-трудна. Постепенно обаче и самите издателства се насочват към новия технологичен продукт и той влиза в техния стратегически процес. Дигиталните технологии за печат в един момент започват да се предпочитат дори пред поевтиния при високи тиражи офсетов печат. Отговорът е не особен труден – издателят се оборудва с дигитални печатни устройства, които позволяват печатане на къси тиражи, когато се налага, и пестят време и разходи за складови площи. В последните години книжарниците по света, разполагайки с цифрови печатни системи и електронни хранилища на готови за печат книги, предлагат услуги за отпечатване на съхранявани в PDF и други удобни за печат на книги електронни формати.

С подобен характер се ureжда дейността и на онези големи и специализирани библиотеки, предпочитащи съхраняване на притежаваните редки и ценни издания, избягвайки традиционните книжни хранилища и въпроизвеждането им на микрофилми, дори предлагат печатни копия на части от тях за своите читатели.

Дигиталният печат на книги има и своите недостатъци: огъване на хартията; затруднения при изработване на обли гръбчета на книгите, невъзможност за издаване на високи тиражи. Технологията обаче предлага добри възможности за изработване на многоцветни илюстрации с отлични параметри; много добра изработка на мека или твърда подвързия, качествено ламиниране и лепене.

Съвременните иновации в издателските дейности навлизат постепенно и у нас независимо от трудните икономически условия. Доставката на модерни експонатори за *Computer-to-Plate* техно-

логии вече се реализират и за всяка по-голяма печатница у нас.

Дигиталният печат се развива интензивно. Началото на дигиталния печат с течен тонер е дадено през 1993 г. с въвеждането на Indigo E-print 1000. През годините моделите непрекъснато се усъвършестват и увеличават. HP Indigo Electronic притежава система с електростатично зареждащ се течен тонер, който се отправя към фоторезистор, привличащ или отблъскащ тонера. Върху офсетовото електростатично платно се експонира изображение CMYK (Cyan; Magenta; Yellow и ключовият чер цвят *black*), а също фотомастила (*light-light black*; *fluorescent pink*). Устройството смесва чрез настройки и допълнителни цветове. От електростатичното платно пълноцветното изображение се прехвърля едновременно на един пас върху хартията. Течните тонери се усъвършенстват; произвеждат се и подобрени варианти на HP Indigo. За 2016 г. например компанията *Digital Lizard* в САЩ, Лас Вегас, произвежда нов модел на първата в света HP Indigo 50000, чийто модел е демонстриран на европейското изложението за печатни технологии Drupa 2016. Пак от HP известяват за наследителни тенденции в класа на дигиталните машини с размер B2: 500 продажби в 46 страни на машините от серия 4, към която спадат HP Indigo 10000, HP Indigo 12000, HP Indigo 30000 и HP Indigo 50000.

С доказани технологични предимства в книгопечатането е познатата вече в някои печатници у нас дигитална машина HP Indigo Digital Offset Color Technology. Процесът предлага единствената варираща технология, равна или надвишаваща качеството, цветовата гама и съвместимостта на субстрата с офсетовия печат и флексопечата; дава също икономически и екологични предимства: всеки продукт може е бъде насочен към крайния получател, а така излишните отпадъци и складирането са сведени до минимум. Технологията HP Indigo позволява дигитален печат в пълен набор цветове. За разлика от конвенционалния офсет, цветните преси HP принтират множество цветове за всяко минаване на субстрата през пресата. Отпечатването с 5, 6 или 7 цветове в допълнение към основните CMYK, гъвкавостта при добавяне на предварително смесени HP IndiChrome цветове, както и способността да се променя броят на импресиите на един цвят предлага големи подобрения в качеството на цветовете, гамата, точността и яркостта. HP съчетава дигитален, офсетов и цвят в мощен печатен процес.

Принтираното изображение е създадено директно от дигиталната информация, избягващо употребата на каквато и да е аналогова медия. Започва

с дигитално създадени страници или принтирани елементи, съдържащи например текстове, параграфи и изображения. Различавайки се от стандартните процеси, в метода няма преходни предпроцеси между дигиталния документ и финалното принтиране. Не е необходимо да има филм, експозиция на снимки, офсетови пластиини, фотохимични вещества или аналогови елементи. Не се налага подготовкa на печатната машина, няма монтаж на плоча, няма и излишни настройки. Процесът HP Indigo е напълно цифров от създаването на картина до печата, а всяко изображение може да е ново, позволявайки информацията да се променя, както се изисква. Междуинен цилиндър при класическата офсет технология прехвърля мастилената картина от оригинала към плаката до крайния субстрат (т.e. на хартия, пластмаса или друг материал) за принтиране. Технологията HP Indigo също така прилага офсетов печат чрез използването на офсетов цилиндър, покрит с гумено възобновямо платно, което предпазва повърхността на пластиината по време на триенето с изходното вещество, докато се принтира; гumenото платно действа и като подложка при натиска, подсигурявайки добър трансфер на мастилото от плаката към крайния продукт.

Стандартните офсетови преси имат широк обхват на повърхност и дебелина. HP Indigo използва принципа на офсета поради същите причини, като по този начин прави възможно принтирането на широк кръг субстрати.

Значима разлика между конвенционален офсетов и дигитален офсетов HP Indigo е, че на практика при HP Indigo няма разделяне на мастило, което характеризира конвенционалните офсетови печатни системи. Това дава възможност на създаване и прехвърляне на различен образ на всеки печатен цикъл. Освен това при HP Indigo Electro Ink този образ се изсушава върху платното и окончателното изображение се прехвърля към субстрата под формата на готов филм. Така процесът не зависи от крайния субстрат, няма почти никакво ограничение на неговата гъвкавост, а отпечатаването е с едно и също качество и една и съща скорост. Не се изисква и сушене на мастилото върху субстрата (като е напр. в мастилено-струйните технологии) или изпиchanе на тонера върху субстрата.

При печата се изпълняват последователно: електростатично зареждане на електрофотографския Photo Imaging Plate (PIP) – снабден с масив от лазерни диоди, който е монтиран върху цилиндъра за изображенията; контрол и инструкции от дигиталния файл към лазерните диоди относно тяхната

мощност; развитие на снимката, извършено чрез Binary Ink Developer (BID), и подготовкa на PIP за трансфер на напоеното с мастило изображение към общия цилиндър и неговото нагряване (*carried by the blanket*), което формира крайния резултат от прехвърления образ във формата на лепкав тънък филм, а той пък завършва процеса чрез трансфер върху субстрата. Накрая на цикъла се премахват остатъчното мастило и електрическият заряд от PIP и се охлажда след работа с горещото покривало. Операцията се повтаря за всяко разделяне на цветовете на изображението.

Важната първата стъпка е отлагането на еднороден статичен електрически заряд върху фотопроводника. Това се постига или чрез заредена ролка, или за по-стари модели – чрез scorotrons. И при двете техники заредени частици (атоми, молекули и свободни електрони) произвеждат светещ ефект на освобождаване (т.e. йонизация на въздуха) чрез прилагане на високо напрежение. Отрицателно заредените частици се насочват от електрическо напрежение към PIP, докато положително заредените частици са привлечени към зарядното устройство и биват неутрализирани. Зареждащата ролка е по-ефективна в създаването и насочването на заредените частици към PIP, което изисква по-малко пространство и по-малко работа от старите scorotron системи; не създава нежелан озон и намалява нуждата от подмяна на озонови филтри. Докато PIP-цилиндърът продължава да се върти, той подава модула на изображението, където най-много 32 лазерни лъча в паралел излагат площа на изображението и неутрализират заряда в тези области. Щом Photo Imaging Plate се завърти към следващото място, носи латентно изображение на невидимия модел на електростатичен заряд, който потвърждава за принтиране на изображението. При първия трансфер Photo Imaging Plate се върти в контакт с електрически заредената повърхност върху трансферния цилиндър и масленият слой електрически се прехвърля на повърхността. След напоеното изображение върху въртящата се и затоплена повърхност, електромастилото се загрява, което довежда до частично стопяване и смесване на мастилените частици. Налице е завършен образ във формата на горещ, полусух полиестиленов филм. Заедно с това по-голямата част от мастилената течност се кондензира, за да бъде събрана и използвана отново като част от новото мастило в резервоара.

При втория трансфер, докато мастилото влиза в контакт със субстрата, което е значително под температурата на топене на частиците, намасленият филм се втвърдява, залепва се за него и на-

пълно се отлепя от повърхността, гарантирайки пълно прехвърляне от повърхността към субстрата. След това повърхността е чиста и готова да приеме следващото печатане с нов слой мастило.

Вторият метод за прехвърляне е според моделите на пресата: *The HP Indigo digital press sheetfed models* прилага *Multi-Shot Color* последователност на цветовете, при който субстратът остава върху цилиндъра за печатане за няколко завъртания на пресите, получавайки едно след друго всяко разделение от повърхността. Щом последното разделение се отпечата, субстратът или се премества за двустранно печатане, или пък се извежда на изходна позиция. *HP Indigo webfed* преси използват *One Shot Color* процес, тъй като е невъзможно уви-ването на материала около цилиндъра за печатане на многократни преминавания. В този случай Photo Imaging Plate цилиндърът се върти няколко пъти, като образува поредица от разделения, изграждайки ги на повърхността, преди да бъдат прехвърлени към субстрата през едно и също подаване за печатане. Щом изображението се прехвърли, повърхността се връща към Photo Imaging Plate и започва да се върти около зоната за почистване, която отстранява останалото мастило и охлажда PIP от топлината, прехвърлена по време на допира с горещата повърхност. В този момент част от повърхността на Photo Imaging Plate е направила пълно завъртане и може да се презареди, за да бъде подгответа за следващо изображение. HP Indigo пресите са в състояние да печатат множество цветове върху същата офсетова повърхност. Цикълът се повтаря за всяко разделение на цветовете, като разликата между циклите е в нанасянето на мастилото и данните на изображението.

Дигитални печатни технологии и машини в наши дни разработват и компаниите *Heidelberg, KBA, Heikon, Xerox, Komori, Myacochi, Konika Minolta, Kodak, Canon, Oce* и пр., чиито печатни машини, иновации и продукти могат да се видят на значими изложения като това в Дюселдорф. Очевиден е напредъкът по отношение на печатните машини с капково-струйни и *UVinkjet* системи. Технологията *Xeikon Trillium* предлага по-висока скорост, екологичност и много добро качество на покривността и е удобна за отпечатване на реклами материали и цветни илюстрации. Вертикалните печатни секции напомнят за конструкцията на офсетовите печатни машини. Притежават растерна ролка и втора за нанасяне на цвета, органичен фотопроводник (*organic photo conductor*) и междинна ролка, чиято роля е да нанася върху хартия, картон или друг печатан материал изображения от много малка

дистанция (5 микрометра). Печатната система *Xeikon Trillium* е с дължина 11 м, притежава два печатни модула за двустранен печат, както и устройство за раздаване, навиване и фиксация. Иновация се прилага и в използваното на желеобразна тонерна суспензия, като ефектът е намаляване на частиците на цветния тонер (на 2 микрона). На изложението Drupa 2016 са показани усъвършенствани и високопроизводителни системи за дигитален печат: мастиленоструйната DoD Inkjet система с полимерни пигментни мастила, включени в усъвършенстваната *Rotajet-L-piezo*; фирмата Kodak демонстрира Inkjet система *Kodak Prosper*; XEROX предлага моделите Brenda HD, Trivor 2400, Rialto; Konica Minolta излага модела си KM-1; капково-струйни системи водещи от висок клас предлагат лидери в печатната комуникация *Komori* (IS-29) и *Fujifilm* (J Press 720 S) и *Canon* (Canon Oce Vario Print).

Продължава сътрудничеството на световните фирми при конвенционалния офсетов печат и крупните производители на дигитална печатна техника, като се експериментира в различни хибридни устройства и полиграфически методи. Ето и някои примери. Германската група компании *Koenig & Bauer* е сред крупните световни производители на съвременна полиграфическа техника за листов, ролен, дигитален печат. Тук са включени: Мьодлинг (Австрия); КФА с фирми в Чехия, Швеция, САЩ, Германия и др. Технологията *Scodix Metalic* на компанията Scodix въвежда облагородяване на печаното изображение, придаващо ефект на метализация при ползването на мастила за конвенционален печат CMYK. За иновацията получава наградата на *Printing Industries of America Inter Tech Technology Award* по време на изложението в Чикаго Print 2013. Компанията *Komori Corporation* представя през април 2015 г. на изложението Print China 2015 в Гуандун, Китай, четирилистови офсетови печатни машини и цифрова система за печат, използвайки мотото “Иновациите променят света”.

Наред с иновациите в книгопечатането дигиталният печат навлиза в опаковъчната индустрия и рекламния бизнес; не липсват и идеи за комбинирани дигитални способи за печат в една и съща печатна машина. На изложението в немския град Würzburg в края на 2015 г. крупните компании в сферата на печатните технологии НР и КВА представят нов модел комбинирана печатна машина **HP Pagewide web press T1100S** [Pre-print and digital printig in one machine. // Print and Publishing Europe, 2016, issue 23, p. 26].

На изложението **Drupa 2016** са показани усъвършенствани и високопроизводителни системи за дигитален печат: мастиленоструйната Inkjet система с полимерни пигментни мастила, включени в усъвършваната *Rotajet-L-piezo*; фирмата Kodak демонстрира Inkjet система *Kodak Prosper*; *XEROX* предлага моделите Brenda HD, Trivor 2400, Rialto; *Konica Minolta* излага модели си KM-1; капково-струйни системи от висок клас предлагат лидерите в печатната комуникация *Komori (IS-29)* и *Fujifilm (J Press 720 S)* и *Canon (Oce Vario Print)*.

Независимо че е съществуваща технология в добре уредените печатници, разполагащи с конвенционални и хибридни печатарски машини за конвенционален офсетов печат, сух офсет, флексография, все пак дигиталните печатни машини, системи и устройства намират приложение и у нас, а икономическите условия ще налагат производството на удобните за този тип къси тиражи при едно сравнително високо качество на продукцията.

Иновативността често се обвързва с находчиви мениджърски решения. Такива са съвременните практики, които прилага основателката на дългогодишното издателство "Абагар Холдинг" Мария Арабаджиева в наложението от нея издателски продукт на издателство "Мириам", на чиито книги е водещ преводач и дори оформител. Амбициозната издателка обвързва късите тиражи на световни философи с прецизен графичен дизайн, шити и с твърда подвързия, естествена кожа, по-големи вътрешни полета, висококачествена хартия, създавайки в крайна сметка "илюминирани книги" от световни автори, предназначени за библиофили, наподобяващи средновековни манускрипти. В структурата на създаденото издателство "Мария Арабаджиева" същевременно е осигурена собствена дигитална система за печат, окончателно завършила цикъла на производство. Това обаче не е единствената издателска структура у нас, ползвавща съвременните иновации на цифровите технологии и дигиталния печат. Отлични думи могат да се намерят за дейността на великолепната печатница "СИРА", която поема с цифровата си машина *HPIndigo Digital Offset Color Technology* поръчки на множество издатели и фирми от страната и региона. Тук се отпечатват отделни броеве на сп. "Полиграфия", а от 2002 г. до момента се печата и научното списание за книгата "Издател". Излизат книги на писатели, университетски преподаватели и издатели от старата столица.

Artline Studios също предлага дигитален печат на книги. Подготвя за печат и печата с дигитални машини на ***Konica Minolta*** поредица от детски манга издания *Hapito*, отделни книги, като само за последните четири години са издадени над 300 заглавия, включително с оригинални, цветно отпечатани илюстрации. Модерното студио предлага оферти, при които за тиражи между 100–300 екземпляра да се дава една и съща единична производствена цена на книгата, като тиражът се определя по споразумение с клиента. Благодарение на довършителните процеси и завършения цикъл на производство издателската фирма работи успешно, привлича поръчки на автори и издатели за къси тиражи, не изпитва необходимост да поддържа складови площи. Подобни примери у нас могат да се дадат както в София, така и във водещите центрове извън столицата, свързани с книгата и издателския бизнес у нас.

Налице е устойчивост при заетостта и обемите на печатната продукция у нас – по данни на Съюза на печатарската индустрия (П о л и г р а ф и я, 2017, № 2, с. 18) в България през 2016 г. заетите в полиграфическия сектор предприятия са 1036, макар че предходната година броят е бил по-висок – 1050; работещите пък в тях през 2015 г. са 8356, докато през 2016 г. има известен спад – 8100 души. Спад има в произведената продукция: докато през 2015 г. размерът е 878 млн. лв., то на следващата година намалява на 638 млн. лв. Най-солидна е концентрацията на фирми от бранша в гр. Пловдив. Запазва се тенденцията за внос на печатни машини от Китай, Япония и Хонконг, но водещ доставчик на машини и оборудване си остава Германия. Най-значителни са доставяните количества хартии и картони от Австрия, Италия, Словакия и Норвегия, а при вестникарската хартия основен доставчик остава Русия. Нараства ролята на дигиталния печат, а електрографията и inkjet технологиите в дигиталния сектор се очаква да са доминиращи в следващите години. Тази тенденция предстои да даде своето отражение в развитието на книгоиздаването и печатните комуникации у нас. Съвременното книгоиздаване и печатните комуникации продължават своето развитие, подкрепяни от модерните тенденции в дигиталния печат на книги, които очевидно имат своята аудитория. Развитието на издателско-полиграфическите процеси, свързани с цифровизирането на процесите, привлича издатели, книгоиздателски вериги и библиотеки, позволява пре-

цизирането на тиражите и тяхното по-удобно и своевременно производство и продуциране, за да откриваме и в родните книжарници, и в библиотечните ни колекции повече имена на писатели, публицисти, научни изследователи, а родната книга да бележи ръст в хармония с европейските и световни тенденции на издателската индустрия.

ЛИТЕРАТУРА

Georgiev, Lachezar. Management and Strategy in Book Publishing and Printed Communications. // Translation from Bulgarian Snezhana Boyanova, Lena Ilieva. – В. Търново : FABER, 2014. – 248 p. [ISBN 978-619-00-0080-8 *Монографията е изцяло на английски език*].

Georgiev, Lachezar. The author and the book publishing process : Two studies on the book and print communications. – Saarbrücken; Dusseldorf [Germany] : Lambert Academic Publishing, 2016. – 60 p. [ISBN 978-3-330-02030-6 *Книгата е изцяло на английски език*. Електронно и печатно издание].

Георгиев, Лъчезар. Печатната комуникация и книгата : Полиграфически и реклами аспекти : Студия. – София : Star Way, 2014. – 88 с. : със сх.

Георгиев, Лъчезар. Стратегически подходи в книгоиздаването и печатните комуникации (=Strategic approaches in publishing and print communications) : Монография – 4. прераб. и доп. изд. – София : АН-ДИ, 2016. – 260 с. : abstract.

Георгиев, Лъчезар. Европейското и световното книгоиздаване – между комерсиалното в търсене на читателска аудитория. // Gloria bibliospherae (Нишката на Арианда) : Юбилеен сборник по случай 65 години от основаването на УниБИТ. – София: Издателство За буквиете – Описменехъ, 2016, с. 270–281.

Георгиев, Лъчезар. Композиция на книгата / 5. прераб. и доп. изд. – София : Star Way, 2017. – 140 с. : с ил. и сх.: рез. на англ. ез. – (Библиотека Книга и печатни комуникации).

Георгиев, Лъчезар. Аналитично и критично за българското книгоиздаване. // З а б у к в и т е – Описменехъ, Юб. брой 50, май 2017, с. 11.

Георгиев, Лъчезар. Увод в издателския процес. – В. Търново : Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2017. – 251 с.: с ил.: рез. на англ. ез.

Даскалов, Антон. В Лас Вегас бе пусната първата в света HP Indigo 50000. // <http://printguide.info/news> (16. 03.2017); също в: www.8hp.com.

Haslam, Andrew. Book Design. – New York: Harry N. Abrams, 2006. – 256 p.: ill.

HP Indigo Digital Offset color Technology. // www.hp.com/go/graphicarts (March 2012).

HP unveils Scitex 9000 Industrial Press (Digital). // www.espressomagazine.com/printing/digital-printing/1034444 (March 2012).

HP Pagewide web press T1100S : Preprint and digital printing in one machine (Production&Technology). // Print and Publishing Europe, 2016, issue 23, p. 26–27.

Heidelberg с две награди Intertech Technology 2017. // Propack, 2017, № 4, с. 14.

Inkcups unveils transfer printer (Digital). // www.espressomagazine.com/printing/digital-printing/1034444 (March 2016, issue 2, 9 march 2016, p. 10).

Иновационна технология на Scodix с награда за цифров печат от Print 2013. // Pro Pack, 2013, № 2, с. 38.

Маринова, Елица. UV мастиленоструйна технология (Дигитален печат). // Полиграфия, 2014, № 2, с. 36–38.

Офсетов или дигитален печат. // Опаковки и печат, 2008, № 1, с. 10–14.

Пасков, Григор. С дигитален печат пълен ход напред. // Print Pack Magazine, 2004, № 6, с. 29.

Пасков, Григор. Хибридна технология при офсет-отпечатък и облагородяването му. // Print-Pack Magazine, 2007, № 6, с. 8–10.

Печатарската индустрия в България през 2016 г. // Полиграфия, 2017, № 2, с. 18. [По материали от УС на Съюза на печатарската индустрия в България].

Сарджева, Росица. Един различен поглед върху дигиталните печатни технологии. // Print Pack Magazine, 2004, № 6, с. 20 и следв.

Сарджева, Росица. Дигитален печат – Ctprint. // Б: Сарджева, Р. Технологии за печат. – Sofia: Siela, 2009, с. 270–301.

Тодорова, Деси. Дигиталният печат на книги на издателство Artline Studios. – В: [http://thedigitalprint.info/duthor/\(03.05.2017\)](http://thedigitalprint.info/duthor/(03.05.2017)).

Технологията Xeikon Trillium. // Pro-Pack, 2013, № 2, с. 10.

Тодорова, Деси. Дигиталният печат на книги и Мария Арабаджиева. – В: [http://thedigitalprint.info/authors/\(12.07.2017\)](http://thedigitalprint.info/authors/(12.07.2017)).

Тодорова, Деси. Дигиталният печат на книги на издателство Artline Studios. – В: [http://thedigitalprint.info/duthor/\(03.05.2017\)](http://thedigitalprint.info/duthor/(03.05.2017)).

Тодоров, Тодор. Електронни издания. – София: Авангард Прима, 2013. – 250 с.

Фентон, Ховард М. Основы цифровой печати. – Москва: МГУП, 2004. – 130 с. – Технологии Print-Media.

Шабанска, Мария. Komori на Print China 2015. // www.printguide.com (27. 03.2015).

Why consider inkjet technology for printing books article [=Зашо да обмислим мастиленоструйната технология за печат на книги]. – <http://ppc.csa.canon.com/resources/www.hp.com/go/graphic-arts/www.xeikon.com/>

[https://www.heidelberg.com/gb/en/index.jsp/](https://www.heidelberg.com/gb/en/index.jsp)
[http://thedigitalprint.info/authors/\(15.05.2017\)](http://thedigitalprint.info/authors/(15.05.2017)).

РОЛЯТА НА ЮНЕСКО И ПРОГРАМАТА ПАМЕТ НА СВЕТА В ОПАЗВАНЕТО НА КНИЖОВНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Петя Дикова

**The role of UNESCO and the “Memory of the World”
in the preservation of the literary cultural heritage**
Petya Dikova

The purpose of this article is to familiarize readers with the UNESCO Program for the Protection of the Literary Heritage – “Memory of the World”, as well as with many of the most interesting sites involved in the project. The article also examines the Bulgarian participation and contribution to preserving the literary heritage of the world and the opportunities for incorporating new monuments into the program.

Keywords: “Memory of the World”, UNESCO, Gutenberg, 42-line Bible, “St. Sophia”, Astrid Lindgren, “Song of the Nielsengs”, Vasil Levski, Book of Kels, Anne Frank, Literary Heritage.

През ноември 1945 г. на проведената в Лондон конференция на *Обединените нации* е взето решение за създаване на културна и образователна организация. Тогава е приет и Уставът на ЮНЕСКО, влязъл в сила година по-късно – на 04.11.1946 г. В организацията към момента членуват 195 държави, плюс 10 асоциирани държави членки. Централата на ЮНЕСКО е основана в Париж, Франция, а в световен мащаб функционират още над 65 клона – офиси, институти, центрове.

България е член на ЮНЕСКО от 17.05.1956 г., а от 1972 г. – и член на Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО. Десетият генерален директор на ЮНЕСКО бе българка, госпожа Ирина Бокова – първата жена генерален директор в историята на организацията. ЮНЕСКО създава програмата „Памет на света“ през 1992 г. Идеята се заражда заради нарастващата нужда от адекватно съхранение на и свободен достъп до документалното наследство на света. Войните, социалните катаклизми, липсата на ресурси за поддръжка влошават проблема с документалното наследство, който съществува от векове. Значими колекции от цял свят са ставали жертва на различни обстоятелства – природни бедствия, незаконна търговия, неадекватно съхранение и липса на финансиране. Много ценни документи са изчезнали завинаги, много са и застрашените.

Под егидата на ЮНЕСКО се възстановява и прочутата Александрийска библиотека. Мисията на програмата „Памет на света“ е насочена към:

– Съхранение на световното документално наследство чрез използване на най-подходящите за това техники.

- Подпомагане осъществяването на единакъв достъп за всички до документалното наследство.
- Повишаване на информираността за съществуването и значението на документалното наследство.
- Насърчаване създаването на документални копия за свободен достъп, за да се облекчи натискът върху оригиналните документи.

Значението и смисълът на „Памет на света“ е създаването на съпричастност у хората на всички нива към световното документално наследство; насърчаване поддържането на благоприятни условия за запазване на това наследство – технически, правни, технологични, законодателни мерки; предотвратяване и спиране разрушаването и изчезването на ценни колекции и материали; улесняване популяризирането в световен мащаб на богатствата на всяка отделна страна. Основна цел на програмата „Памет на света“ е опазването на световното документално наследство и демократизирането на достъпа до него. ЮНЕСКО определя „световната памет“ като колективна памет на всички народи в света. Тази памет има жизнено важно значение за опазване на културната самобитност. Документалното наследство, намиращо се в библиотеките и архивите на различни страни, представлява основната част от световната памет и немалка част от това наследство е застрашена от изчезване. Причините са различни: стихийни бедствия, войни, наводнения, пожари, човешка немарливост, липса на средства за поддържане и съхранение, неспазване на правилата за опазване, злоумисъл, техническа изостаналост и още много други. Това наследство най-

често е оставено върху природни или синтетични органични материали и затова не е дълговечно. Натрупващата се тревога и осъзнаването на катастрофалното в някои страни положение на документалното наследство, както и неговото значение за всечовешката история, водят до създаването на програмата „Памет на света“. ЮНЕСКО отново изпреварва настъпването на необратими последици и алармира човечеството, предоставяйки част от осъдния си финансов ресурс за конкретизиране на програмата и поставяйки в услуга на нуждаещите се страни неизчерпаемите си интелектуални възможности.

Програмата „Памет на света“ е създадена, за да се запазят тези записани съкровища на човечеството и да се мобилизират ресурси, за да могат бъдещите поколения да се насладят на това наследство, запазено в големите библиотеки, архиви и музеи по целия свят. В рамките на програмата са добавени изключително разнообразни вписвания: карти, медицинска литература, музикални произведения, аудио записи, евангелия, художествена литература, филми, папируси, исторически документи от по-ново време, научни трудове и др.

Ще представим интересни примери от списъка с документално наследство по програмата „Памет на света“.

на съда, битки и ловни сцени, кралски портрети, образци на светци, представители на флората и фауната и др. Сн. www.abebooks.com

2. Кодексът Алепо

Ръкописът, известен като „Кодекс Алепо“ или просто „Короната“ е най-старата съществуваща почти пълна еврейска Библия (Стар завет). Мнението на голяма част от учените е, че това е най-точната и авторитетна еврейска Библия, която служи като източник на текст, речитатив и произношение както в миналото, така и днес. Съхранява се в Израел.

*Страница от Книга на съдиите.
Сн. Институт Бен-Цуй*

3. Ал-Тафим Ли Ава‘ил Сан‘ат ал-Танхим

„Ал-Тафим Ли Ава‘ил Сан‘ат ал-Танхим“ е персийска езикова творба на известния ирански учен Абу Райхан ал-Бируни (973–1048 г.), съдържаща въпроси и отговори във формат, лесно разбираем за нови учащи в сферата на точните науки. Това е най-старият персийски текст по математика и астрология и е съставен едновременно от персийски и арабски текстове от самия Абу Райхан във времето, когато иранските учени са използвали основно арабски език за своите научни

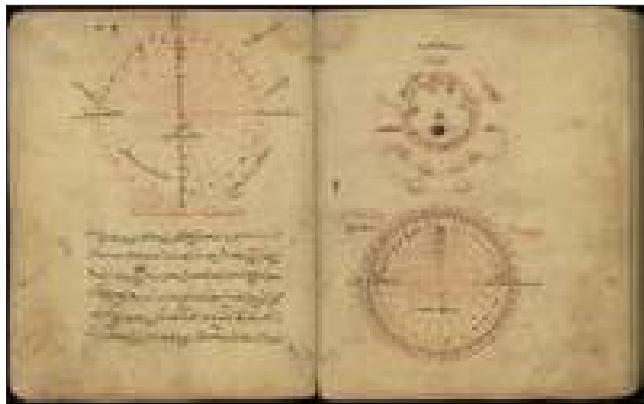

произведения. Съставяйки своята книга и на персийски, Абу Райхан допринася много за съживяването на научния персийски език. Творбата е част от наследството на Иран.

Сн. Архив Исламска консултативна асамблея

4. Ал-Масаалик Уа Ал-Мамаалик

„Ал-Масаалик Уа Ал-Мамаалик“ („Традиции на държавите“) е една от най-важните географски книги от 4 в. пр. н. е., съставена от пер-

сийския пътешественик и географ Естахри. Това произведение представя точно описание на тогавашните социално-икономически, културни и политически условия на исламските земи – от Индия до Африка – допълнени с карти. Най-старият персийски ръкопис се съхранява в Националния музей на Иран, а най-старото арабско копие – в Университетска и научна библиотека Ерфурт/Гота, Германия.

5. Древни ръкописи Донгба на народа накси

Народът накси е потомък на древното племе цянг, обитавало долините Хуанхъ и Хуаншуи в Северозападен Китай. Днес приблизително 300 000 накси живеят в района на провинция Юнан, провинция Съчуан и автономен регион Тибет.

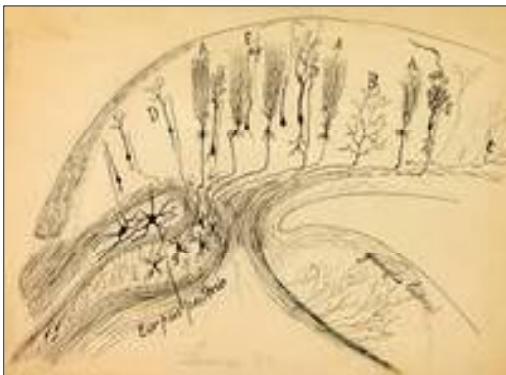
Тяхната култура, предавана чрез религията и жреците на тази религия, наречена „Донгбас“, придобива името „култура на Донгба“. Така се нарича и до днес. Затова и всички пиктографски знаци, литературни творби, ритуалните танци, произведения на изкуството и принадлежности, свързани с тази култура, се обозначават с думата „Донгба“. Това, което прави тази култура забележителна, е фактът, че предците на накси са създали писмена система с повече от две хиляди знака, използвайки конкретен пиктографски сценарий, за да дадат гласност на общичите си и да запишат литературните си произведения. В резултат на въздействието на други мощни култури обаче културата на Донгба изчезва с времето. Днес има само няколко майстори, които могат да четат тези творби. Писана върху ръчно изработена хартия и ръчно подвързвана, тази литература не може да издържи на естественото стареене и непрекъснатото боравене с нея. При тези обстоятелства е на ръба на изчезването и проблемът по опазването на това рядко и невъзпроизведимо наследство е на дневен ред в момента.

Сн. Администрация на Лиянг

6. Архивите на Сантяго Рамон-и-Кахал

Сантяго Рамон-и-Кахал е испански лекар-патолог и хистолог, носител на Нобелова награда за физиология и медицина през 1906 г. Известен е със своите новаторски изследвания върху микроскопичната структура на мозъка, както и с таланта си на илюстратор, чиито скици и рисунки се използват в специализираната учебна литература. Архивите му, част от колекцията на Институт „Кахал“ в Мадрид, Испания, се състоят от колекция от научни ръкописи, хистологични препарати (предимно от нервна тъкан), скици (научни и художествени), рисунки (анатомични и художествени), фотографии (научни, художествени и портрети),

Сн. Instituto Cajal-CSIC

кореспонденция (писма от и до няколко национални и международни учени, както и политици, писатели, художници и т.н.), книги (както негови публикации, така и книги от библиотеката му). Тези архиви са от съществено значение за изучаване на историята на откритията и теориите, които водят до разбирането на човешкия мозък в неговия двоен аспект, анатомичен състав (отделни клетки) и физиологични свойства (образуване на вериги и размножаване на нервните импулси).

7. Архивите на Астрид Линдгрен

Архивите на Астрид Линдгрен документират работата и влиянието на най-известния автор на детски книги в света през XX век. Архивите са съставени от самата Астрид Линдгрен и включват почти всички оригинални ръкописи (също няколко непубликувани), кратки ръкописи, отрязъци от пресата и обширна колекция от международна кореспонденция. Повечето от книгите ѝ превъзхождат границите на възраст, пол, география и политика. Астрид Линдгрен не само е била изключителен автор, признат в световен мащаб (нейните книги са преведени на повече от 85 езика), но и смел и пламенен защитник на правата на децата. По този начин нейното влияние далеч надхвърля образователните и културни сфери, които обикновено се отнасят до детската литература. Много от нейните приноси към обществения дебат намират отзив на първите страници на вестници по целия свят и тя повлиява на отношението към децата и правата на децата в много страни. Това е широко представено при събирането на писма и изрезки от пресата, които дават уникатен поглед върху обществения и личния ѝ живот през втората половина на XX век. Архивите се съхраняват в Националната библиотека на Швеция.

Сн. Личен архив на писателката

8. Дневникът на Ане Франк

„Дневникът на Ане Франк“ е книга по водените от Ане Франк бележки в личния ѝ дневник от годините, в които се укривала със семейството си по време на нацистката окупация в Холандия. Семейството е арестувано през 1944 г. и Ане Франк умира от тиф в концентрационния лагер „Берген-Белзен“ през 1945 г. Дневникът е запазен от Мийп Джис, който го предава на баща на Ане – Ото Франк – единственият известен оцелял от семейството след освобождаването на концлагера. Оттогава дневникът е публикуван на повече от 60 езика, по него е направен и филм. Оригиналът се съхранява в Холандия.

Страница от Бератски кодекс. Сн. Уикипедия

9. Пурпурните кодекси от Берат

Това са две много стари евангелия, намерени в Берат, Албания, датиращи от шести и девети век. Те са част от седемте „пурпурни кодекса“, още два има в Италия и по един във Франция, Англия и Гърция.

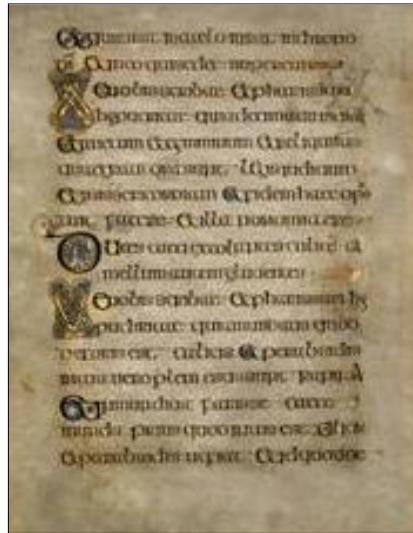
Бератинският кодекс от шести век е евангелие, написано с главни букви. Той представлява един от трите или четирите най-стари новозаветни архети-

па и е важен еталон за развитието на библейската литургична литература по целия свят. Бератският кодекс от девети век включва ръкописи с полуобединени параграфи и по отношение на стил и възраст е сравним с гръцкия Кодекс 53. Съдържа четири пълни евангелия. Двата албански кодекса са много важни за развитието на древната библейска, литургична и агиографска литература. Всички седем пурпурни кодекса са написани един след друг за период от тридесет века, като двата Бератски кодекса са едно от най-ценните съкровища на албанското културно наследство.

10. Книга на Келс

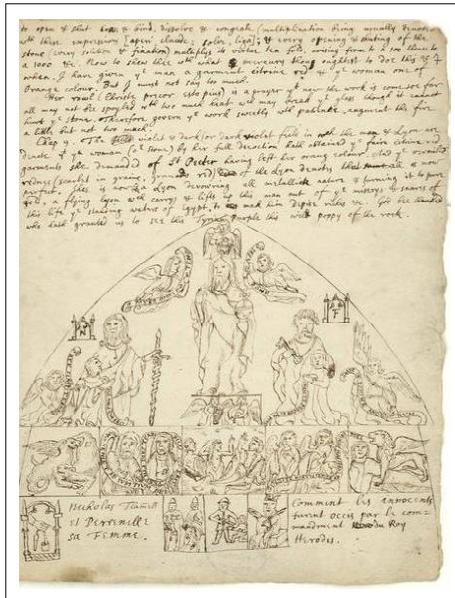
„Книгата на Келс“ е считана за най-голямата историческа съкровище на Ирландия и е един от най-зрелищните примери за средновековно християнско изкуство в света. Славата ѝ почива основно върху въздействието на пищната декорация, чиято степен и артистичност са несравними. Декорацията варира в сложност от пълни фолийни композиции до малки детайли, използвани за увеличаване и подчертаване на текст. Всяка страница съдържа украса. Книгата на Келс се счита от хората както в страната, така и извън нея за културен символ на Ирландия и привлича над 500 хил. посетители всяка година.

Стр. от Евангелие на Матей. Сн. Тринити Колидж

11. 42-редовата Библия на Гутенберг, отпечатана на велум

Тя е първата книга, отпечатана в Европа с подвижни клишета. От Майнц, където е печатницата на Гутенберг, новата технология се разпространява в цяла Европа и по света. От първоначално изработените тридесет библии, отпечатани на велум, само четири са оцелели в пълна форма с всичките им 1282 страници. Копието в Гьотинген, Германия, което е едно от тези четири, се отличава с уникалния си съвременен документален контекст: нотариалният документ на Улрих Хелм Аспъргер е единственият оцелял съвременен документ, който дава доказателства за изобретенията на Гутенберг. Никоя друга институция не може да претендира, че има три свързани помежду си документа, които се съсредоточават върху изобретяването на печата в Германия. Това е връзката, която издига копието на Гутенберговата Библия от Гьотинген в ранг, който не може да бъде постигнат с нито едно от другите пълни копия.

12. Докладите на Исак Нютон

Теологическите статии разкриват извънредна и непозната страна на Исак Нютон и допринасят за по-пълно разбиране на неговия характер, неговите религиозни възгледи и взаимодействието му с обществото и света около него в Англия от 17-ти и 18-ти век. Докладите хвърлят нова светлина върху мистичните и апокалиптични интереси на Нютон и показват, че е толкова оригинален и радикален религиозен мислител, колкото и учен. Те добавят значителен и ценен набор от знания за изучаването на европейската интелектуална и религиозна история, както и за историята на науката. Понастоящем се съхраняват в Националната библиотека на Израел.

Сн. Нац. библ. на Израел

13. Вестникарска колекция на Руската федерация

Тази колекция е един от документалните източници за изучаване историята на руската държава и нейното световно влияние.

Той се състои от четирите първи вестника от времето на Петър Първи; областни и провинциални вестници, включително литературни вестници от времето на Просвещението (средата на 19 век); вестници от

Руската революция (от 1905 до 1917 г.) и Голямата патриотична война, които оказват огромно влияние не само на Русия, но и на целия свят.

Сн. Библиотека на
Карлсруе

gen“). През 2004 г. е направена и филмова екранизация по мотиви от епическата поема за Нibelungите и нордическата сага за Волсунг.

Още много и разнообразни документални източници вече са част от наследството на ЮНЕСКО, а подробна информация и снимки всеки желаещ може да намери на официалния сайт на организацията – www.unesco.org.

България като част от програмата „Памет на света“

Само няколко години след създаване на „Памет на света“ и включването в програмата на проекта „Света София“ – посветен на българските ръкописи, съхранявани в НБКМ, България е една от първите държави членки на ЮНЕСКО, създала обществено-държавна структура – Национален комитет по програма „Памет на света“. Той обединява усилията на институти като НБКМ, БНР, БНТ, Библиотеката към БАН, Националната филмотека, Националния център за информация и документация, Националната комисия за ЮНЕСКО и др. Още на първото заседание на комитета през януари 1996 г. са разгледани конкретни предложения:

- Създаване на втори диск след „Света София“, посветен на съкровищата на Рилския манастир;
- Възстановяване на филмовото богатство на Българската национална филмотека (по проекта на БНФ има отпуснати 20 хиляди долара от ЮНЕСКО);
- Създаване на бази данни с изследвания в областта на българистиката.

Освен включените в проекта „Света София“ два източника на документално наследство – Едински апостол и Борилов синодик, през 2017 г. България бе включена с още един документ в програмата „Памет на света“ – Четвероевангелие на цар Иван-Александър в сътрудничество с Англия, където се съхранява оригиналът.

Едински апостол, кирилски ръкопис от 11 век (фрагменти)

Книгата е най-старият паметник на кирилица, но в него се срещат и букви от глаголицата. Съхранява се в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в гр. София. Ръкописът е открит случайно през 1960 г. при ремонт на храма „Света Параскева“ в с. Енина, близо до Казанлък. Работниците предават силно повредения ръкопис (от който не е запазен нито един цялостен лист) на местна учителка, която го занася в Института за български език при БАН. Писмото в апостола е по образец от 11 век – без да бъдат отделяни думите една от друга, с наклонени надясно букви. Друга особеност е висящото писмо, подобно на гръцките ръкописи от втората половина на 9 век, познати в гръцката палеография като

„славянски унциал“. Според съдържанието може да се предположи, че Ениинският апостол е част от изборен апостол, съдържал вероятно 26–27 тетради, около 220 листа, от които са запазени само 39 листа и части от листове. Съдържа апостолските четива за времето от 35-та неделя след Петдесетница до Великата сбота и от 1 септември до 3 октомври.

Борѝлов синодик

Борѝлов синодик („Синодик, който се чете в първата неделя на Великия пост“) е среднобългарско книжовно произведение от началото на XIII век. Той е важен извор за историята на Второто българско царство. Създаден е във връзка със събора срещу богомилите, свикан от цар Борил през 1211 г. Тогава по царско нареждане е преведен на български език гръцкият Синодик от 843 г., съдържащ опровержения и анатеми срещу различни по-стари ереси, разпространени във Византия. По-късно Борѝловият синодик е допълнен с разказ за възстановяването на Търновската патриаршия през 1235 г. и с поменик на български царе, царици, патриарси, митрополити и боляри. След падането на Търново (1393 г.) той е пренесен и разпространяван в Сърбия, Молдавия и Русия, където по негов образец са съставени местни синодици.

Най-ранният запазен препис на Синодика датира от края на XIV век. Намерен е в Търново от Николай Палаузов, а сега се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ под № 289. Тази библиотека притежава и втори, по-късен препис (№ 432), направен през XVI век и открит от Марин Дринов. Някои текстове в Палаузовия ръкопис на синодика са съпроводени от музикални знаци.

Сн. НБКМ

Четвероевангелие на цар Иван-Александър

Документът представлява илюстрован ръкопис на среднобългарски език, преписан през 1355–1356 г. от монаха Симеон за цар Иван-Александър. Книгата съдържа 268 пергamentови листа с текста на четирите евангелия. Украсена с 366 многоцветни миниатюри и се смята за един от най-разкошните български писмени паметници. С изключение на царските портрети (лист 2б, лист 3а), илюстрациите наподобяват тези на гръцки ръкопис № 74 в Парижката национална библиотека.

Листове от Четвероевангелието
Сн. Британска библиотека, Лондон

След падането на Търново през 1393 г. четвероевангелието е изнесено в Молдова, където бива откупено от молдовския владетел Александър Добрия (бележка на лист 5а). [7.] През 17 век то попада, вероятно като дар на молдавските князе, в светогорския манастир „Свети Павел“. През 1837 г. англичанинът Робърт Кързън посещава манастира и (по собствените му думи) го получава заедно с Видинското евангелие като подарък от игумена. Също така остава притежание на семейството на Кързън до 1917 г., когато неговата дъщеря, баронеса Зауш, го дарява заедно с цялата му сбирка от книги на Британския музей в Лондон. Преместен е в Британската библиотека при нейното основаване през 1973 г. Понастоящем четвероевангелието все още се съхранява там.

Ръкописът е проучен за първи път от Петър Гудев, а през лятото на 1925 г. го изследва и Богдан Филов.

Предложения за нови книжни паметници, които да бъдат включени в световното книжно наследство на ЮНЕСКО

Книжовната история и култура на България е много стара и изключително богата, но за съжаление няма актуален опис на книжовното наследство на страната ни, който да послужи като основа за следващи номинации на документално наследство под егидата на ЮНЕСКО като част от програмата „Памет на света“. Тук ще разгледаме само няколко примера за документално наследство, които биха имали място в програмата за опазване на книжовното наследство на света.

1. Рибен буквар на Петър Берон

“Рибният буквар” на д-р Петър Берон, издаден през 1824 г. в румънския град Брашов, е една от най-забележителните книги на Българското възраждане. Тя е и първата учебна книга у нас, предназначена за “широка употреба и обща полза”, и една от малкото, оставили дълбоки следи в духовния живот на българския народ. Тази скромна по обем книжка (само 140 с. малък формат) е изиграла голяма роля за изграждане на новото светско българско училище, допринесла е за разпространение на просветата сред българите, съдействала е за оформяне на новобългарския книжен език. „Буквар с различни поучения“ (оригинално заглавие: „Бъкваръ съ разлъчни поучени“) се състои от предисловие, 8 раздела, обръщение към читателя и приложение от 12 рисунки на животни. Поради големия интерес към този учебник той претърпява 6 издания в продължение на 20 години, а авторът му д-р Петър Берон се радва на всеобщо уважение. Според панагюрския възрожденец Петър Карапетров букварът на Петър Берон в онези времена „е бил последната книга за учение; които го изучвали от кора до кора, минуvalи вече за учени“.

Букварът на Петър Берон има богато и разнообразно съдържание. Съксвайки решително с традициите на килийното училище, написан на жив, говорим български език, познавателен, поучителен и занимателен по съдържание, като учебник той става любимо четиво не само на децата, но и на възрастните.

2. Документалното наследство на Апостола на свободата – Васил Левски

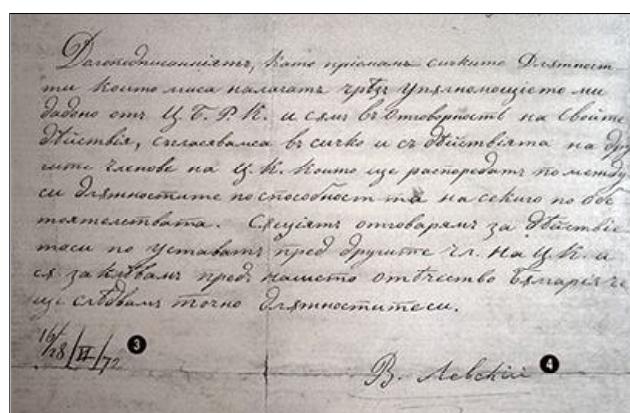
За съжаление безвъзвратно са загубени доста документи от това далеч по-многобройно национално съкровище. Сега документалното наследство на Апостола наброява по-малко от 200 единици, писани или подписани от него между 1856 г. и началото на 1873 г.: автобиография, личен бележник, комитетска кореспонденция, идейно-програмни документи – проектоустава, озаглавен “Нареда”, писмената “клетва” и др. [2.]

Джобният бележник на Апостола е с доста липсващи страници. Наситен е с факти за организаторската и идейно-политическата му работа. Документира не само обиколките му из страната между 1871–1872 г., както и отчет до стотинка за похарчените народни пари, но разкрива и скромните му предпочтения за храна и облекло, влечението му към народните песни и революционната поезия.

Писмата на Левски, стотина саморъчно изписани от него, адресирани до видни негови съвременници и съратници, до БРЦК в Букурещ или до частни комитети в Българско, документират изумителната му работоспособност, мащабните му замисли и неповторими дела за доброто на Отечество.

Друг важен документ е „Клетвата“, която Васил Левски дава след провеждането на общото събрание в Букурещ през 1872 г., което го упълномощава да работи в цяло Българско.

Много голяма част от тези уникатни документи се намират в НБКМ. Само няколко от тях, писани или подписани от Левски, се пазят извън нея – в Научния архив при БАН, ДА във Велико Търново, музеите в Ловеч и Плевен.

В съвременна България личността на Васил Левски се възприема като най-ярката и най-откроена сред българските революционери. За българите е национален герой и национален идеолог за „чиста и свята република“.

Избран е през 2007 г. за „най-великия българин на всички времена“ в първото издание на едноименно телевизионно шоу по Българската национална телевизия. За него са гласували почти 59 000 зрители.

*Клетвата на Васил Левски.
Сн. НБКМ*

3. Протоколи на Политбюро и на ЦК на БКП за периода 1944–1989 г.

Колекцията с протоколи на Политбюро и Централния комитет на БКП е един изключително важен източник за близката история на България. Политбюро беше органът, който се занимаваше практически с всичко в държавата – от дислокацията на армията през строежа на АЕЦ до … цената на чорапогащите. Централният комитет, от своя страна, вземаше най-важните стратегически решения за страната.

Четиридесет и петте години комунизъм предопределиха до голяма степен т.нар. преход. Едва ли си даваме сметка колко много от аспектите на нашето всекидневие се диктуват от решения, взети преди 20 и повече години. Достатъчно е да припомним темите за външния дълг, за агентите на Държавна сигурност, за „първите милиони“ на много от днешните „лица от новините“.

Днес, когато българите могат да прочетат стенограмите на правителството буквально часове след приключване на заседанията на кабинета, е малко трудно да си представим, че вече две десетилетия протоколите на Политбюро и ЦК са останали недостъпни освен за малцината професионално изкушени историци.

Към настоящия момент на сайта на Държавна агенция „Архиви“, секция „Политбюро“, достъпна на адрес <http://politburo.archives.bg/> могат да бъдат намерени около 130 000 страници с протоколи на Политбюро и близо 85 000 страници със стенограми от пленумите на ЦК на БКП.

Всяка от тези важни в исторически и социален план документални единици отговаря на поне три до шест критерия, заложени в програмата на ЮНЕСКО „Памет на света“ за документалното наследство, и може да бъде предложена за включване в списъка на световното документално наследство.

МЕЖДУНАРОДНИ ДЕЙНОСТИ ПОД ЕГИДАТА НА ЮНЕСКО, СВЪРЗАНИ С КНИГИТЕ, ЧЕТЕНЕТО И ОБРАЗОВАНИЕТО

Световен ден на книгата и авторското право

Лого на проекта

Наградата „Джигеджи“ под егидата на „Памет на света“

Книгата „Buljo jikji simche yojeol“.
Сн. ЮНЕСКО

Европейска година на културното наследство 2018

Лого на кампанията

В заключение можем да обобщим, че историята – и тази на предците ни, и тази, която пишем ние, и все още ненаписаната, е най-ценното притежание на човечеството. Вземайки пример от организации като ЮНЕСКО, всички ние като индивидуални личности, общности, институции и в глобален план трябва да се стараем да пазим своето наследство, завещано ни от миналото и създавано от нас самите днес. Нека пазим и се учим от световното наследство,

нека предаваме знанията и уменията от миналото и от собствения си опит на следващите поколения. Само така ще сме сигурни, че ще продължим да съществуваме, ще продължим да се развиваме и да откриваме нови хоризонти – защото имаме базата, оставена ни от предците и надгражданото през вековете от различните нации, култури и цивилизации, населявали света.

БИБЛИОГРАФИЯ

Печатни източници

1. **Берон**, Петър. Буквар с различни поучения : Рибен буквар / Петър Берон. – София : Български бестселър, 2005. – 301 с.
2. **Васил Левски** – документален летопис 1837–1873 / Кирила Възвъзова-Каратеодорова и др. – София : ДИ „Д-р Петър Берон“, 1987.
Други автори: Здравка Нонева, Виктория Тилева.
3. **Куев**, Кую. Съдбата на старобългарската ръкописна книга през вековете / Кую Куев. – София : Наука и изкуство, 1986. – с. 258–260.
4. **Лихачова**, Вера. Етюди по средновековно изкуство / Вера Лихачова. – София, 1986.
5. **Пеев**, Йордан. ЮНЕСКО и съвременността : България : 20 г. активно участие / Йордан Пеев. – София : Партиздат, 1976. – 125 с.
6. **Успенский**, Федор Иванович. Синодик в Неделю Православия : Сводный текст с приложениями / Федор Иванович Успенский. – Одесса, 1893.
7. **Curzon**, Robert. Visits to Monasteries in the Levant / Robert Curzon. – London, 1850. – 386 p.
8. **Ганчева**, Вера. Среща в Осло [посветена на програмата на ЮНЕСКО „Паметта на света“] / Вера Ганчева (култ.). // Библиотека, IV, 1996, № 4–5, с. 33–35.
9. **Георгиев**, Христо. Шанс за опазване съкровищницата на народите / Христо Георгиев. (наука). // Библиотека, IV, 1996, № 4–5, с. 31–33.
10. **Доклад**, подгответен за ЮНЕСКО от Европейската комисия за опазване и достъп [до дигиталното наследство] (Амстердам, 2002). // Библиотека, XII, 2005, № 3–4, с. 38–51.
11. **Лазаров**, С. Синодикът на цар Борил като музикално-исторически паметник / С. Лазаров. // Известия на Института за музикознание, 1960, № 7, с. 5–77.
12. **Петкова**, Евгения. Препоръки към ЮНЕСКО за дигитализиране и съхранение на културното наследство / Евгения Петкова. // Год. Бълг. информ. консорциум, [2, за 2005], 2006, с. 80–83.
13. **Петкова**, Стефка. Програмата на ЮНЕСКО „Паметта на света“ [част от Генералната програма за информация PGI] / Стефка Петкова. // Нач. алманах ВСУ „Черноризец Храбър“. Сер. История, култура, медиа, 2, 2002, с. 36–44.
14. **Тончева**, Е. Музикални текстове в Палаузовия препис на Синодика на цар Борил / Е. Тончева. // Известия на Института за музикознание, 1967, № 12, с. 57–159.

Електронни източници

15. **Банкова**, Елена. Световен ден на книгата и авторското право / Елена Банкова. // Dari news [онлайн], 23 април 2017. [цитирано на 10.01.2018]. Достъпно на: <https://darinews.bg/novini/obshtestvo/svetoven-den-na-knigata-i-avtorskoto-pravo-2019050>
16. **Васил Левски** – документи, история и настояще. // vasil-levski.eu [онлайн], 2016. [цитирано на 21.01.2018]. Достъпно на: <http://www.vasil-levski.eu/документи/>
17. **Документално наследство** [на Васил Левски]. // Национален музей Васил Левски [онлайн], 2000. [цитирано на 21.01.2018]. Достъпно на: <http://vlevskimuseum-bg.org/bg/документи/>
18. **Писменост**. // Wikipedia – онлайн енциклопедия [онлайн], 28 декември 2016. [цитирано на 1 декември 2017]. Достъпно на: <https://goo.gl/Zi7tVY>
19. **Синодик** (Борилов синодик, Палаузов препис) – дигитален архив. // European collections [онлайн], 2018. [цитирано на 12.01.2018]. Достъпно на: https://www.europeana.eu/portal/en/record/9200353/BibliographicResource_3000096072605.html
20. **Стоянова**, Мария. 50 велики мисли за книгите и четенето / Мария Стоянова. // Dama.bg [онлайн], 25 май 2015. [цитирано на 26 ноември 2017]. Достъпно на: <https://dama.bg/article/50-veliki-misli-za-knigite-i-cheteneto/6182>
21. **International Memory of the World Register: Recommended Nominations List 2016–2017**. // UNESCO [онлайн], 2017. [цитирано на 08.01.2018]. Достъпно на: https://en.unesco.org/sites/default/files/mow_recommended_nominations_list_2016-2017.pdf
22. **Memory of the world**. // UNESCO [онлайн], 2017. [цитирано на 08.01.2018]. Достъпно на: <https://en.unesco.org/programme/mow>
23. **What is documentary heritage?**. // UNESCO [онлайн], 2017 [цитирано на 08.01.2018]. Достъпно на: <https://goo.gl/SD1txX>

Бел. ред.: Автор на статията е Петя Дикова Иванова, IV курс специалност Книгоиздаване при катедра Книгоиздаване и библиотечно-информационни дейности, ФМИ на ВТУ, фак. № 1116-К.

БЪЛГАРСКИ ПЕРА В АВСТРАЛИЯ – КРАТЬК ОБЗОР

Георги Н. Николов

BULGARIAN WRITERS IN AUSTRALIA – SHORT SUMMARY

Georgi N. Nikolov

This article presents modern Bulgarian writers – fiction writers and poetry writers who live and work in Australia. The works of Victoria Zubokovets, Dr. Boris Mladenov, Stefan Kozhuharov, Marcia Malinova-Antoni /Zdravka/, Georgi Galabov, Stanka Nikolova, Maria Staykova, Isabella Shopova are analyzed.

Първите сведения за българи, установили се на континента държава, датират от 1876 г. Тогава наши сънародници – бегълци след Априлското въстание, се установяват в щатите Куинсленд и Тасмания. В последвалите исторически етапи, по политически и икономически причини, по стъпките им тръгват още групи от различни краища на страната ни. Заселването им следва всички закономерности на емиграцията: в интегриране сред местното общество, търсение на работа, създаване на землячески групи, издаване на вестници и впоследствие – и книги с различно съдържание. Независимо от малкия им брой днес – около 6 хил. официално регистрирани, те успешно запазват националния си дух и самосъзнание. Съдържанието пък на художествената литература, която се твори и печата най-вече в старата родина, е разнообразно и достойно да се познава, популяризира и съхранява. Без да претендират за изчерпателност, по азбучен ред ще посоча имената на д-р Борис Младенов, Виктория Забуковец, Георги Гъльбов, Изабела Шопова, Марсия Малинова-Антони, Мария Стайкова, Станка Николова и Стефан Кожухаров, за жалост вече покойник. Има и други българи, чиито книги не са включени тук поради естеството на съдържанието им: Рилка Върбанова с кулинарния сборник „Rilka's Feasts“ (2012) и Любомир Червенков – с произведения по астрология, а също Красимира Байлс, завърнала се окончателно в България, и Тодор Донов с книгата „Страдания и истина“, все още в процес на търсение. Искам да благодаря на посолството ни в Канбера за оказаното съдействие за контакт с писателите и по същата причина – на Дияна Копринкова, журналист в радио SBS. С тези кратки редове далеч не съм убеден, че изброените имена и книги обхващат цялата тема, която несъмнено ще бъде разширена и допълнена...

А сред откроените тук творци преобладават поетите. Да юзен сред тях е Стефан Кожухаров, роден през 1924 г. в гр. Павликени. Завършил Военно училище и по-късно се записва в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, откъдето е изключен по политически причини през 1949 г. Следват години емиграция през Югославия, Гърция, Италия до Австралия. Трайно се установява в Сидни, бил е мебелен полировач и по-късно: асистент в Научно-изследователски институт за хранителна промишленост. Умира в Сидни на 5.03.2014 г. Център

в стиховете му са неволникът и отечеството, образът на старата майка, останала далеч, огорчението, че съдбата му е изпълнена с нечакани разочарования и превратности. Можем да припомним цяла галерия български автори по света, изповядващи подобен тип плакатна най-вече лирика. Тя вече е изживяла епохата си и има главно познавателна стойност. Но в сборника „Изгнаник и Родина“ – избрани творби, отпечатан във Варна през 1998 г. като второ издание, срещаме и заглавия с корени в старата ни история, с фолклорни мотиви, искрена жажда за живот и интимност. По текстове на поемата „Сезони“ от Стефан Кожухаров хор „Мартеница“ изпълнява своята едноименна соната, пожънала огромен успех сред австралийската публика и през 1997-ма номинирана за музикалната награда като най-добра световна фолклорно-традиционнa музика (ARIA awards). Съосновател на дружество „Родина – Сидни“, учредено на 10 март 1978 г., Стефан Кожухаров е единственият българин, награден с Ордена на Австралия за заслуги към общността.

Не по-малко вълнуваща е Виктория Забуковец, родена на 17 ноември 1930 г. в София, в семейството на свещеник. След Втората световна война бъдещата писателка емигрира в Австралия. Била е учител по стара история, английски и немски език в Presbyterian Girls College, St Aloysius College и Seymour College. Тя е сред първите, които започват работа в етническо радио (декември 1976) и подготвят програми на български език (1977). Организатор е на националната конференция на радио-асоциацията на Австралия (1979). Виктория Забуковец е новелист и поет. Член е на групата на писателите на Южна Австралия. Наградена е с ордена на Българската православна църква „Св. св. Кирил и Методий“ II-ра степен (1975) и ордена на Австралия „60 години от края на Втората световна война“ (2005). Издала е романите „Светлината на черното мастило“ (2009) и „Втората вълна“ (2015) – „The second landing“, Australia (1993), и стихосбирката „От наблюдение до разбиране“ (2014). Централна тема в белетристиката на Забуковец е емиграцията: посочени са корените, които я зараждат – в случая Втората световна война, теглата на обикновените хора и надеждите им, че след преселението над всички тях ще се усмихва зората на трайния мир. Що се отнася до лириката ѝ, тя е изтъкана от социални прозрения и ясна непримиримост пред дисхармонията на обществото.

Борис Младенов е роден 1939 г. в с. Лехчево, бивш Михайловградски окръг, също поет. Гимназия завършила в Михайловград (днес Монтана), след което е войник в Перник и с. Чорбаджийско, Момчилградско. Кандидатства литература, журналистика и медицина, приет е медицина във ВМИ, София. След дипломирането си е изпратен по разпределение в Окръжна болница – Михайловград, а след година – в градската болница на Берковица. След свършването на провинциалния си стаж е приет с конкурсен изпит в Катедрата по пропедевтика на вътрешни болести към ВМИ, София, и по-късно – в новосъздадената Клиника по хематология като асистент-преподавател. През октомври 1991 г., с настъпването на промените у нас, емигрира със семейството си в Австралия. Установява се в гр. Сидни. След успешно издържани приравнителни медицински изпити е регистриран в Лекарския борд на Нови Южен Уелс и работи като хематолог в престижни болници в гр. Улонгонг и Сидни. Вече е пенсионер. Стихове пише от ранна училищна възраст. Участвал е в литературен кръжок в гимназията. За първи път негови творби са публикувани в студентския в. „Медик“. След пенсионирането си събира всичко, написано и съхранено до момента, и посвещава изцяло времето си на любимото си хоби, като издава стихосбирките „Еротични сонети“, „Exo от близкото минало“, „Старчески напеви“, „Вълнения“, „Мисли надживели вековете“ – четиристишия, „I call Australia home“, „Закъсняла младост“, „Симфония в бяло“, „Две сенки бяхме...“ и „Фамилно дърво“ – проза. В цялото творчество на Борис Младенов пулсира живият живот в безкрайните му ракурси – за младостта и старостта, за любовта, приятелството, родината. За приемствеността между поколенията, понякога осъществявана твърде нееднозначно.

Марсия Малинова-Антони (с рождено име Здравка), е завършила история през 1966 г. и известно време работи като асистент във ВХТИ – София. След заминаването си за Австралия (1979) разширява образоването си в областта на живописта, ирисовата диагностика, астрологията, духовната философия. Шест години води българската програма на радио ZZZ в Мелбърн и още четири – на радио 4EB в Бризбейн.

Свързана е с духовните копнежи на българския народ. Макар и живееща в чужбина, тя радее за своята страна и с цялата си душа жадува прогреса на България. Обича ѝ към родното струи на много места в нейното творчество. Книгите ѝ: „Космична поезия“ (2007), „Животът в небесата“ (2011), „Вечно живи“ (2013), „Южният кръст“ (2013), са сполучлива палитра от философски послания, размисли върху човешкото присъствие в измеренията на пространство и време тук, на земята, и „отвъд“. На духа във Вселенския хаос и сред хорския хаос „у дома“. Сборникът „Южният кръст“ включва иначе отделните кратки стихосбирки „Австралийско ноктюрно“ (1989),

,„Бездомна любов“ (1989), „Северно сияние (Емигрантска рапсодия)“, „Слепи птици“ (1989), „Южна Жена – Северен Мъж“ (Мелбърн, 1989), „С вика на вята“ (Мелбърн, 1990), „Сълзата на клоуна“ (1992), „Софиян“ (1999), „Танц на фламинго“ (1999), „Цвят на магнолия“ (2000), „Завръщане“ (2003), „По света“, „Лунна пътека“ (2004). Нейно дело е и лиричният филм „Сълзата на Клоуна“. Част от творчеството на Марсия носи отпечатъка на тежка скръб след загубата на двамата ѝ сина, които ѝ оставят значително наследство. С него авторката финансира издаването на сборниците. От тях в България безвъзмездно е раздала над 100 хил. бройки.

Георги Гъльбов е роден в София на 20 май 1946 г. В корените на родословното му дърво се преплитат съдбите на висши български офицери и австрийски аристократи. Събитията от 1944 г. поставят семейството му в дълбока сянка. Това укрепва духа му и го учи от малък да разчита на себе си. През далечната 1971 г. намира свободата си на Запад. Завърши средно и техническо образование в България, институт по маркетинг и мениджмънт в ЮАР, и бизнес колеж в Австралия, където е домът му. Творческият му талант се проявява от ранна възраст. Плод на неговото перо е стихосбирката „Прекършено крило“, издадена през 1997 и повторно – през 2015 г. Сборникът от сентенции и афоризми „Сентенции“, публикуван през 2015 г. на четири езика, е плод на житейския му опит и мъдрост, която авторът споделя със своите читатели. „Къси разкази“ е следващата му книга, готова за печат. В лириката си авторът успешно пресъздава исторически мотиви, критикува и осмива някои негативни явления на съвременността, не е чужд и на любовните напеви.

Станка Николова е родена на 28 март 1944 г. в с. Ивански, Шуменска област. Завършила е българска филология във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Работила е в сферата на културата и образоването в Разград. Издала е поетични книги: „Спасена тишина“ (1999), „Когато лято отмине“ (2005) и „Водно огледало“ (2017). От 2009 г. живее в гр. Пърт, Австралия. От 2017 г. е член на Съюза на свободните писатели в България. Притежава изискано перо, чувствително на всеки житейски польз. Пресъздава реалността, пречупена през призмата на яркото и личностно Аз.

Мария Стайкова е родена на 19 октомври 1946 г. в Пловдив. Майка ѝ, Раелица Белева-Стайкова, е биохимик. Баща ѝ, Анастас Петров Стайков и брат ѝ Петър Анастасов Стайков, са художници. Мария Стайкова завършила биохимия в СУ „Св. Климент Охридски“. Работи като хоноруван асистент по биохимия в Медицинска академия, като научен сътрудник в БАН и в Групата по невроимунология в Канбера. Автор е на книгите „Австралия – България: взаимно непознати“ (2000) и „Австралия – България: по-малко непознати“ (2010). Член на Съюза на българските журналисти. Наградена е от президента на Асоциацията по невроимунология (2004); биографията

ѝ е включена в книгата „1000 причини да се гордеем, че сме българи“ (2008 г.). Удостоена е с медал „Иван Вазов“ (2008); номинирана е за „Българка на годината, която живее в чужбина“ (2011). Произведенията ѝ ни отварят дверите към една уж позната и все пак непозната земя, каквато е Австралия. С много факти, лични коментари и, разбира се – картично описание на хората там, със своите възделения и радости...

А Изабела Шопова точно съответства на призыва на Борис Шивачев да се преброди светът с отворени очи. „Родена съм във Варна през 1971 – споделя за себе си тя. – Мечтаех да стана първата българска жена космонавт. На 11 години бях приета в експериментална паралелка за изпредварващо обучение в Математическата гимназия във Варна и завърших училище, преди да навърша 16. Продължих образоването си във Варненския технически университет. Сдобих се с диплома по специалността „Радио- и телевизионна техника“ в края 1993-та година, точно когато всички варненски заводи затваряха и хиляди квалифицирани, опитни инженери оставаха без работа. Потенциалните ми работодатели мислеха, че се шегувам – 21-годишна с новичка диплома в едната ръка и новородено бебе в другата търси работа като инженер.

Наложи се да си търся друго поприще. В годините на прехода работих какво ли не – бях манекенка в завода за облекло „Дружба“, плетях бутикови пуловери и ги продавах в проходящите тогава частни бутици, водех курсове за манекени. През 2002-ра прекъснах кариерата си, за да последвам съпруга си в Нова Зеландия.

В продължение на години пишах писма и статии за живота и приключенията ни там, които публикувах в сайта за българите по света идели и на други места в Интернет. Когато се преместихме да живеем в Бризбейн, Австралия, събрах всички писма за Нова Зеландия и ги предложих на издателство „Колибри“. Така през 2009-та година излезе „На изток – в рая“. Приключенията ни на австралийска земя пък се превърнаха в „На запад от рая“, 2012. После реализирах друга голяма своя мечта – по покана на Българския антарктически институт прекарах един месец на базата „Свети Климент Охридски“ – на остров Ливингстън в Антарктида и през 2016-та година публикувах „На юг от разума“, която разказва за Антарктида и нейните обитатели. В отговор на многобройни въпроси, които получавам от други пътешественици, които пишат или искат да пишат пътеписи, събрах собствените си открития и опит в писането в електронната книга „Самоучител за преднамерено убийство на скуката“.

Ще ми се да вярвам, че с тези кратки редове ще провокирам, в най-добрая смисъл, разбира се, интереса на българските читатели към нашите автори в Австралия. Те напълно заслужават да ги познаваме и ценим. Да, ние сме дали много на човечеството, продължаваме и да го правим. Можем само да се гордеем с красотата на славянското слово, правещо планетата ни по-ярка и разбираема...

ИЗДАТЕЛ ПРЕДСТАВЯ

НАШИТЕ ПОЕТИ В АВСТРАЛИЯ

Георги Н. Николов

Българските майстори на словото, живеещи и творящи в чужбина, стават все повече. Те успешно се интегрират в обществото на страната, в която са се установили, но не забравят старата родина. Издават книгите си у нас, правят представления на творбите си и биха искали да ги познаваме. Това желание е естествено, защото създаденото изпод перата им е част от националната ни памет в развитие – със свое начало, но без установен финал в бъдещото време. Тук представяме поети от Австралия, пръснати по снагата на този континент държава, без да скъсват синовната нишка, към която винаги се връщат в спомени, писма и разбира се, произведения...

OUR POETS IN AUSTRALIA

Georgi N. Nikolov

The Bulgarian masters of speech, living and working abroad, are becoming more and more. They successfully integrate into the society of the country in which they are established, but do not forget the old homeland. They publish their books in Bulgaria, make presentations of their works and would like to know them. This desire is natural, because the creation created from their feathers is part of our national memory in development – with its beginning, but without an established final in the future. Here we present poets from Australia scattered on the continent's, without breaking the sinewy thread to which they always return to memories, letters and, of course, works ...

Виктория Забуковец
РЕЦЕПТА ЗА ПРАВЕНЕ НА ТИРАНИ

Вземете един човек средна ръка,
с дългогодишно чувство на обида,
че е пренебрегван.

Добавете либерални камшици
от подозрение, завист и egoизъм.
Напълнете с авторитарност
и печете в социална печка
на революционна температура
и много само-оправдание.
Намалете температурата до
най-подходящата

за политиката
и напръскайте с помпозност и безнаказаност.
Извадете от фурната и затегнете
металния обръч
от липса на каквато и да е толерантност.
Украсете с разпенено чувство за власт
и презрение към правата на другите.
Сервирайте на табла от надут героизъм
върху маса от агресивна власт и богатство.

Георги Гъльбов

БЯЛО И ЧЕРНО

Какъв прекрасен летен ден:
небе – безоблачно и чисто
и ето, ти вървиш до мен
с очи щастливи и лъчищи.

Събирам горските цветя,
венчета нежни ти изплитам
и славя Бога и деня
любов, че мога да изпитам.

Разхождаме се из леса,
ръце във сладка близост вплели,
на люляк дъха твоята коса –
от щастие сме сякаш онемели.

Със тръсък падат кофи от боклук:
пияните се бият пак след бара.
Щастливият ми сън завършва тук,
от мъка плача – паля си цигара...

Д-р Борис Младенов

* * *

Кажете ми, какво е любовта!
Лъжа, игра, шега или забава?
Защо когато ни споходи тя
от разум и разсъдък ни лишава?

И влюбеният, вместо със ума,
загубил за реалността представа,
света открива с розови стъклца
и със сърцето само разсъждава.
Когато се разбуди някой ден,
очи отвори и се осъзнае,
че вече свършил е сънят, в почуда
назад отправя взор и отрезвен,
разбира чак тогаз, че любовта е
най-милата, най-сладката заблуда!

Марсиа Малинова-Антони

МАСКА ОТ ФИДЖИ

Червена маска като небето на Фиджи,
в което се оглеждат палми и огньове;
корали с дъх на сол, танцуващи жени,

дъги трицветни като сенки на мостове;
и мътното лице на местния певец,
отмерващ островния пулс в
плътта на барабан;
във вечерния здрав чопита на жребец
и пламъкът на факли над тропика смълчан.
А маската ме гледа с прорязани очи –
с пророчество неясно за бури и тревоги,
раздвижва тъмнината и времето мълчи,
заключено във линиите строги...
Танцува с медни кожи жените на Фиджи,
морето гасне тихо, заспиват планините,
отпускат се в постели легенди и звезди
и палмите сънуват горещите лица на дните.

Стефан Кожухаров

НА ПЪРВО ЛИБЕ

Либе ле, либе Милено,
Милено, първа изгоро,
много се време измина
по тази пуста чужбина
в раздяла дълга, самотна.
Пее веч пиле в гората,
че там се дървя разлистят
и люляк цъфти, мирише,
от зефир южен довеян.
Пролет е, либе, в полята,
пролет се ражда в душата.
Щем да се видим, Милено,
очи в очи да впием,
в прегръдка, либе, загърнем,
сърца си с устни докоснем.

Станка Николова

ВАРВАРИТЕ В НАС

На Константинос Кавафис

В нас варварите са били, поете,
изкусно във лъжи оплетени.
Не другаде били са враговете –
отглеждали сме ги в сърцето ни.
И ето днес, в часа на карнавала,
около кладата запалена,
разливат шумно със бокалите
не вино, а кръвта ни алена.
О, варвари, очите ви брутални
изльчват най-безумния рефрен,
но знам, че неотменно към финала,
се вихри карнавалният ви ден.
И може би за кой ли път человека
ще преобърне стария хастар
и ще започне в късен час, полека,
да пише пак човешкия буквар.

ДВЕ МОНОГРАФИИ С НАУЧНИ ПРИНОСИ И ПРАКТИЧЕСКА ПРИЛОЖИМОСТ

Стела В. Георгиева

TWO MONOGRAPHS WITH SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS AND PRACTICAL APPLICABILITY

This text by Stela Valerieva Georgieva is review of the two monographies by prof. Lachezar Georgiev PhD – *Introduction in the publishing process* /ISBN 978-619-208-126-3/ and *Composition of the book* /ISBN 978-954-8685-27-6/.

Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD has many years of experience as editor and publisher. In this books he presents contemporary concepts and current trends for the development of the publishing process, as well as the composition and graphic communication of the book.

В края на 2017 г. излезе от печат монографията “Увод в издателския процес” от проф. д-р Лъчезар Георгиев¹. Книгата, с обем 251 страници, с резюме, съдържание и контратитул на английски език, засяга актуални проблеми, свързани с книгата и книгоиздателския процес. Авторът, който е дългогодишен изследовател на книгата, както и на историята и теорията на българското и международното книгоиздаване, в новата си научна монография разглежда основните видовете издания; предлага класификация на издателските процеси, както и на дейностите, приложими при издаването на периодични издания. Отделено е място за подготовката при изготвяне на тематична и графична концепция на издателство, както и на спецификите, свързани с издателските структури в обществено-публичното пространство. Проследяват се водещи икономически и менеджърски аспекти от издателския бизнес. В книгата е предложено усвояването на основни термини и подходи за работа с автори, рецензенти, редакционни и графични дейности върху книгата, издателските поредици и печатните медии. Засягат се въпроси на полиграфическите процеси и иновациите в печатната комуникация. Съществено място е отдалено за изясняване промоционалните, пъблисити и продуцентските дейности в издателския процес. На финала са проследени тенденциите в съвременното българско книгоиздаване.

През последните месеци на 2017 г. беше издадено и петото, преработено и допълнено, издание на „Композиция на книгата“² от проф. д-р Лъчезар Георгиев. По своя характер изданието има характеристиките на научна монография. Наред с допълнените и на места прибавени текстове в сравнение с предходните издания, каквито са осма глава: „Терминология в графиката на съвременната книга“, и девета глава: „Книга и периодика: За някои специфични оформителски средства в печатните медии“, в „Композиция на книгата“ са използвани онагледяващи текста инфографики, предимно чертежи, схеми, графични изображения на фигури, линии, филиграни. На контратитулната страница 2. е дадено кратко резюме на английски език. Изданието може да се ползва както от студенти в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“, така и в обучението по бакалавърските специалности *Печатни комуникации, Книгоиздаване, Библиотечно-информационни дейности*. Заедно с това „Композиция на книгата“ е полезно ръководство за издатели, даващо важна и полезна информация за оформлението, композирането и графичния дизайн на книжните издания.

¹ Георгиев, Лъчезар. Увод в издателския процес. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2017. – 251 с. : с ил. : резюме на англ. ез.

² Георгиев, Лъчезар. Композиция на книгата / 5. прераб. и доп. изд. – София: Star Way, 2017. – 140 с. : с ил. резюме на англ. ез.

**ОСВЕТЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМА ЗА КНИГАТА
В ТВОРЧЕСТВОТО НА УМБЕРТО ЕКО
„ИМЕТО НА РОЗАТА“ И „ТОВА НЕ Е КРАЯТ НА КНИГИТЕ“**

Мариета Найдова

**ELUCIDATION OF THE PROBLEM OF THE BOOK IN THE WORK OF UMBERTO ECO
„The Name of the Rose“ and „This is Not the End of the Book“**

Marieta Naydova

Are presented the sketches from the biography of Umberto Eco and cited some of his memorable thoughts about the reading and the books. It is given the characterization of *The Name of the Rose* by Umberto Eco and his conception of the book.

Key words: Umberto Eco – problem of the book

На Умберто Еко
Роза вечна и безсмъртна
си на всички времена –
от Свети Тома Аквински
до всяка търсеща душа.

19.02.2016

Куманова, А. Роза вечна и безсмъртна / На Умберто Еко : Стих. [посветен на кончината на Умберто Еко – 19.02.2016 г., изпратен на семейството на твореца в прев. на англ. ез.]. // GLORIA BIBLIOSPHERAE (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сборник по случай 65 години от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016, с. 7.

„Човек пише за миналото винаги с поглед в настоящето.“
Умберто Еко

През последните 50 години Умберто Еко заема важно място в италианския културен живот, а името му придобива световна известност с изключителния успех на неговите романи и есета „Името на розата“, „Махалото на Фуко“, „Пражското гробище“ и „Нулев брой“, „Тайнственият пламък на кралица Лоана“, „Годенищите“, „Баудолино“, „Пет морални есета“, „Как се пише дипломна работа“, „Това не е краят на книгите“. Малцина са големите интелектуалци, посветили своите знания на обществото. Затова книгите на Умберто Еко не само ще останат, но и мислите му ще продължават да влияят на хората. Точно това е белегът, който прави интелектуалците големи и вечни.

Целта на настоящата статия е да се фокусира вниманието върху ключови мисли на Умберто Еко, свързани с феномена на книгата. Обект на изследване са книги на Умберто Еко („Името на розата“ и „Това не е краят на книгите“), в които се повдигат важни въпроси за книгата като феномен. Предмет на това изследване е съществото на феномена книга във вижданията на Умберто Еко. Цел на изследването е да се хвърли светлина върху феномена на книгата,

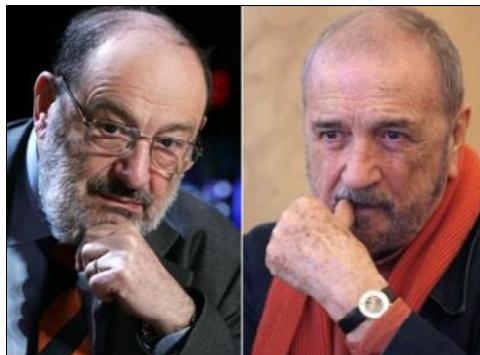
присъстващ в творчеството на Умберто Еко. За до-стигането на поставената цел се решават следните задачи: 1. Дават се щрихи от биографията на Умберто Еко; 2. Посочват се запомнящи се мисли за четенето и книгите, формулирани от Умберто Еко; 3. Поднася се синтезирана характеристика на „Името на розата“; 4. Разкрива се гледището за книгата на Умберто Еко. Методите, използвани в написването на настоящата работа, са: анализът и синтезът; биографичният метод и методът на цитирането. Всички използвани и библиографирани документи са прегледани de visu.

В книгата „Това не е краят на книгите“ се представя разговор между Умберто Еко и Жан-Клод Ка-риер. Беседата е уникална с дълбочината и обхватът си. Единият е представител на Гутенберговата цивилизация на печатното слово; другият – на анти-гутенберговата цивилизация. Но и двамата са единодушни, че книгата стои в началото на всички цивилизации. И няма как цивилизиран човек да дочака нейния край.

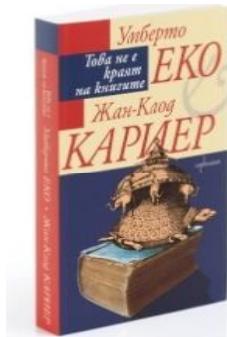
Дълбоко е посланието на беседата между Умберто Еко и Жан-Клод Ка-риер. Книгата, като приоритетен извор за аргументи и идеи, дава ефективни ракурси

за достъп. И двамата ги води опитът им на библиофили и колекционери на старинни и редки книги.

„Това не е краят на книгите“ е панорама на света от древността до днес, показана през историята на книгата. Творбата е цяла енциклопедия от интересни факти и истории. Има и много истини, понякога болезнени и рядко изричани – за авторите, за книгите им, за писането, за четенето, за образоването, за екранизациите на книги и др. [10, с. 10]

Ил. 1. Умберто Еко Ил. 2. Жан-Клод Кариер

„Това не е краят на книгите“ е забележително издание по силата на посланието си. В него става дума за облика на писменото слово. В творбата трима мъдри мъже са обединили ерудицията и остроумието си. Това са журналистът Жан-Филип дьо Тонак, писателят Умберто Еко и Жан-Клод Кариер, френски писател, сценарист и актьор. В центъра на внимание на тези трима мъже е разговорът им за миналото, настоящето и бъдещето на книгите от хартия [10, с. 8].

Днес дали ще предпочетем да наричаме първите кодекси, появили се около II век, първообрази на книгата, или мислено ще изпратим изобретяването им при по-древните от тях папируси – пред нас книгата е интелектуално-духовно и материално съоражение, което, независимо от многобройните си трансформации, е останало изключително вярно на себе си.

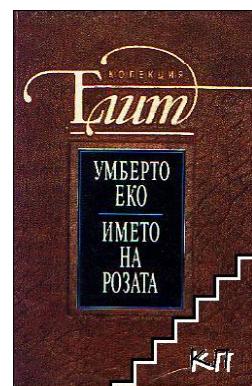
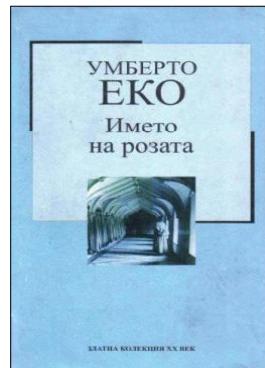
Книгата е като „колело на знанието и въображението“ и не могат да го спрат никакви технологични революции. Книгата е и символ на прогрес и е отра-

жение на онова, което човешкият гений е създал с вдъхновение.

В романа „Името на розата“ има много страници, които представляват иконографски и ерудитски описания на един или друг елемент на средновековната култура.

„Името на розата“ ни насочва към дух на интерпретация, свързан с едно овладяло реалностите съзнание, което улавя значенията, изльзвани от нещата и ги подрежда в реч, способна да бъде мост между света и човека.

В „Името на розата“ Умберто Еко определя възможните граници на автентичност на нещата и мислите. Той се стреми да изгради романа едновременно на няколко различни нива на свързаност, придържайки се към представата за средновековния стил, утвърдил се в историята на литературата [12, с. 108].

Единият пласт на романа касае историческия XIV век на Западна Европа като цяло – с неговите манастири, скриптории и библиотеки; другият – вечните трансформации на метонимиията (гр.: metonymia) – преименуване: обозначаване на предмета или явлението по един от неговите признаки. От трета страна, романът отвежда към идващата от IV в. естетика на учението за смеха на Аристотел (трактата „За смеха“ / „За душата“) през Лукian и раннохристиянските автори – Хонорий Августодунски, св. Тома Аквински, до руския мислител от XX в. Михаил Бахтин.

Всичко това – на четвърто ниво на обобщение – прави Умберто Еко един от изразителите на философско-естетическата идея на модерната наука за това, че светът е построен като *ризома* (гр.: rhizoma – мрежа, коренище, устроено така, че в него всяка пътешка може да се пресече с друга; няма център; няма периферия; потенциално такава структура е безгранична). Идеята за естествената свързаност на нещата при Умберто Еко е не само на физическо или биологично равнища, но и на историко-културно ниво. Тази ризо-

ма при писателя обхваща в единно мисловно цяло и реалиите на Средновековието, и тези на модерността. Така мисленето на писателя поставя цялата човешка култура – чрез средновековната – в контекста на най-новите достижения на семиотиката и структурализма.

В целия този обширен философски и документален апарат на автора ключова е книгата, в която отсядат идеите, мислите и поривите на човека. Изчезналият в пламъците на Средновековието трактат на Аристотел „За смеха“ (която хипотеза писателят съживява пред нас чрез пресъздаването на пожара в библиотеката, съхраняваща единствения запазен към XIV век препис на този трактат) е жив и днес – чрез романа „*Името на розата*“, защото чрез цитирането и трактуването във времето на първоизточника този трактат остава за винаги една вечна следа в културата, паметта. Точно поради всичко, тук описано, романът „*Името на розата*“ е изследване по знакови системи, и книгата е ключова в тази архитектура.

Биографични щрихи за Умберто ЕКО

Философско-научните области на знанието, на които се посвещава Умберто Еко, са семиотика, лингвистика, естетика и морал.

Умберто Еко е роден на 05.01.1932 г. в Александрия, провинция Пиемонт, Италия. По време на Втората световна война той и майка му Джована живеят в малко планинско село. След войната бъдещият философ и писател следва средновековна философия и литература в Торинския университет. През 1954 г. той се дипломира с работа върху св. Тома Аквински.

През следващите години Умберто Еко работи като културен редактор в държавните радио и телевизия RAI, където се сприятелива с група авангардни художници, музиканти и писатели, които търсят нови форми на литературно и естетично изразяване в руслото на разпростирация се и върху формите на обществения живот, науката, изкуството и литературата структурализъм.

През 1956 г. бъдещата знаменитост публикува първата си книга – „*Il Problema Estetico di San Tommaso*“, която е разширение на докторската му дисертация. По същото време той започва да преподава в университета в Торино.

В трактата „*Отворената творба*“ от 1962 г. излага своята фундаментална теория, че всяка творба се състои от безкрайен набор от знаци и заради това е отворена за безброй възможни интерпретации – идея, която ще стане ключова за цялото творчество на Умберто Еко и особено – на романа му „*Името на розата*“.

След 1964 г. и до края на живота си Умберто Еко преподава в университетите на Флоренция, Болоня, Милано и Париж. През 1971 г. той става професор в Болонския университет – най-стария съществуващ университет в Европа. Сред известните възпитаници на първия средновековен и оцелял до днес център на академизма в Европа са Вилхелм Тирски, Данте Алигьери, Петрарка, папа Сикст IV, Николай Коперник, Бенито Мусolini, Романо Проди и други.

В края на 70-те години на ХХ в. Умберто Еко е разпознаваем експерт и философ, глава на семиотично-структуралното направление в науката и литературата. През 1980 г. романът му „*Името на розата*“ е публикуван и преведен на 43 езика, а Умберто Еко става световноизвестен писател и извън академичните среди. От това време е и неговата широко разпространена мисъл, преминаваща като крилата фраза от една негова творба в друга: „*На книгите не трябва да се вярва, а трябва да бъдат изследвани. Когато говорим за една книга не бива да се питаме какво ни казва, а какво означава*“.

Към 1985 г. Умберто Еко е отличен вече с над 30 титли „Доктор honoris causa“ (Doctor honoris causa) на различни университети. Такива научни титли той получава до края на живота си многократно. Ето някои от тях, придобити от различни академични институции по света, като Университета в Одеса (1986), Нова Сорбона (1989), Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (1990), Буенос Айрес (1994), Москва (1998), Берлин (FUB) (1998), Квебек (UQAM) (2000), Йерусалим (2002) и Сиена (2002)... Почетен президент на Международния център по семиотика и когнитивни науки в Университета на Сан Марино и член на Международния форум на UNESCO са само някои от отличията на У. Еко.

Умберто Еко напуска нашия свят на 19.02.2016 г. в Милано, където е и погребан с отдаване на изключителни почести от страна на правителството на Италия и много чуждестранни университети. Журналистът Волдек Голдкорн обобщава: „*Има незаменими хора. Умберто Еко със сигурност беше такъв.*“ [14, с. 8]

Запомнящи се мисли от Умберто Еко

За процеса на писане:

– „Авторът не трябва да тълкува. Той може да разкаже защо и как е писал. Написах роман, защото изпитах желание да го направя. Мисля, че това е достатъчно основателна причина да се разказва. Човек по природа е разказвач. Откак написах „Името на розата“ пристигат много писма на читатели. Моят роман имаше друго работно заглавие – „Манастирът на престъплението“. Отхвърлих го, защото би насочило вниманието на читателя само към криминалната интрига. Може неоснователно да подведа злочестите купувачи, търсещи истории изпълнени с действие, да се хвърлят на книгата, която би ги разочаровала.“ [4, с. 1];

– „Книгата е крехко същество, което страда от разрухата на времето, страхува се от гризачи и непохватни ръце. Библиотекарят пази книгите не само от човечеството, но също така и от природата и посвещава живота си на войната със силите на забвението.“ [12, с. 6];

– „Осем години употребих, за да напиша тези шестотин страници „Махалото на Фуко“. В романа има много важни жени. Аз даже се изхитрих като сложих в „Името на розата“ една жена.“ [11, с. 6];

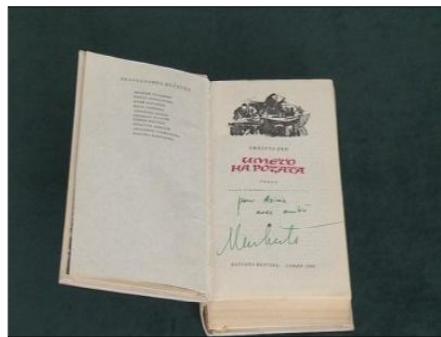
– „.... Има нещо, което много ме забавлява – от време на време получавам писмо от критик или читател, в което се казва, че един или друг от моите герои говори прекалено модерни неща. Но във всеки един от тези случаи – и само там – аз действително цитирам текстове от XIV век. Избрах средните векове по две причини: Първата /и тя би била достатъчна/ е, че дипломната ми работа се отнасяше за средновековна естетика. Втората причина, е че всички проблеми на модерния запад са се появили през средните векове – съвременните езици, търговските градове и капиталистическата икономика са рожби на средновековното общество.“ [1, с. 7];

– „Средновековието има две лица: Първото е богословското, философското, монашеското, латинското. Това е по-скоро мое, ако се имат предвид романи като „Името на розата“ и „Махалото на Фуко“. Другото лице е това на трубадурите, на селяните, едно присмехулно, войнствено лице, в което се говорят нови езици. Това е Средновековието на „Баудолино.“ [2, с. 6]...“

Характеристика на „Името на розата“, дадена от Умберто Еко

Умберто Еко обръща внимание на писмената култура и цивилизация, чрез посланията, които те носят. Той твърди, че и писмената култура, и книгите дават

дълъг живот и разбиране във времето. Класация на най-добрите книги на XX век, съставена чрез проведена през пролетта на 1999 г. анкета от френската верига книжарници „Фнак“ и парижкия вестник „Монд“, показва, че книгите на Умберто Еко са сред най-четените. На базата на предварителен списък от 200 заглавия, съставен от организаторите на анкетата, 17 000 французи отговарят на въпроса „Кои книги са останали в паметта ви?“ с поставения под № 14 роман „Името на розата“.

„Името на розата“ трудно се описва с единно жанрово определение. Романът е като хроника от Средновековието. В него има преплетени криминални сюжетни линии. Книгата също така може да се определи и като исторически разказ за Европа от XIV век. Едновременно с това тя е и теологичен трактат върху различните ереси, разтърсващи тогавашния християнски свят. Романът „Името на розата“ води до размишления върху думата, знака, книгата, текстовете. Любопитно е, че тази уникална творба е наречена още и семиотичен роман. Мнозина определят тази книга и като философски роман, засягащ вечните проблеми за вярата и истината. По този начин и библиотеката от творби на Умберто Еко обхваща сумата от човешки знания, страсти, стремежи, мечти. Тази библиотека се превръща в съоръжение, чрез което човек безпрепятствено пребивава в културите и епохите. Именно в библиотеката от творби на Умберто Еко е скрита тайната за знанието на човечеството от втората половина на ХХ век и началото на ХХI в. Така постепенно, успоредно с пласта на историческо повествование и на интригата, романът „Името на розата“ функционира и като „приложна семиотика“. Този роман е увод към тълкуването и изграждането на култура на разбиране за самата книга като знаков феномен. [3, с. 12]

Романът „Името на розата“ е сложно конструиран като игра на ерудит. Откривайки непознатата вселена на Средновековието, успоредно с това романът ни насочва да мислим за различните аспекти на съвремието. Популярността на „Името на розата“ се дължи и на умението на Умберто Еко да интригува,

установи и задържи различна по интереси аудитория [13, с. 126].

„Проблемът е не да питаш от какво се нуждаят, а да ги променяш..., да създаваш този читател, който искаш за всяка история” [14, с. 4].

Според Масимо Качари, известен италиански литературен критик и писател, начинът на Умберто Еко да обича е чрез мисълта: „Пример за това е любовта на Умберто към средновековните традиции, постоянно обогатяващи изкуствата. Никога не е приятно да знаеш, че първият ти роман е най-добрят, най-обичаният, най-четеният. Това нещастие се случи с Еко и той го прие като на шега. Естествено, става дума за „Името на розата”. У Еко има постоянен глад за истории, за детайли, събития, имена и факти. Абсолютно ненасiten слушател и издирвач. Рационален, никога хладен, но винаги разсъждаващ, обмислящ, Еко не е можел да бъде нито безразличен, нито да остави някого безразличен.” [11, с. 8].

Забавлявайки се, Умберто Еко илюстрира чрез словото процеса на познание. Като добър философ той знае, че удоволствието да научиш не е никога толкова силно, както когато се пресекат съмнението и беспокойството. Ето защо неговите романи изобилстват от ризоматични отклонения и отбивания встрани от главното в повествуването, за да станат в крайна сметка най-добрите творби на съвременната философско-информационна картина на света. Техниката на Умберто Еко е блестяща и се състои в това да се направи бестселър, като същевременно на читателя се дава възможността да спре да чете. Това е парадокс, който Умберто Еко иронизира така: „Когато написах „Името на розата”, всички ми казаха, че съм сгрешил, като съм претрупал книгата с толкова фрази на латински, които никой няма да прочете. Това бе и причината, поради която в началото моят френски издател отказа да публикува книгата... [15, с. 12].

Гледището за книгата на Умберто Еко

„Когато предадох докторската си дисертация върху естетиката на Тома от Аквино – много спорна тема, защото по онова време учените вярваха, че в неговите огромни трудове няма естетически размишления, – един човек от изпитната комисия ме обвини в някаква „повествователна заблуда”. Аз, според него, разказвах историята на своето изследване така, сякаш е детективски роман. Възражението бе отправено приятелски и ми подсказа фундаменталната идея, че всички открития в едно изследване трябва да бъдат „разказани” именно по този начин. Във всяка научна книга трябва да има някаква интрига – търсene на някакъв Свят Граал. И мисля, че постигнах това във всичките си по-сетнешни академични трудове”.

Това са думите на самия Умберто Еко, с които той обяснява феномена на своите книги.

„... Да се интересуваш от история означава да правиш ерудирани паралели с настоящето. Признавам, че съм чудовищно старомоден, но все още вярвам също като Цицерон, че *historia magistra vitae*: Историята е учителка на живота”.

Посочената мисъл Умберто Еко дава в интервю на журналистката Лила ЗангANE.

Дали книгата наистина ще изчезне поради появата на интернет? Това е въпрос, с който Умберто Еко широко става известен и в интернет пространството. Умберто Еко пише на тази тема много в момент, когато въпросът едва се появява на дневен ред пред съвременната цивилизация. По-късно той не спира да се обръща към тази тема:

„Никой не си дава сметка, че общественото мнение постоянно живее с фикс-идеята, че книгата ще изчезне (или поне журналистите смятат, че техните читатели живеят с тази фикс-идея) и всеки от тях неуморно дава един и същи въпрос. Вариантите на книгата като обект не са променили нито нейната функция, нито „синтаксиса” ѝ от 500 години насам. Книгата е като лъжицата, чука, колелото и длетото. След като човек веднъж ги е изобретил, по-добри със същото име не може да изобрети. Книгата е преминала изпитанието и е трудно да си представим, че за същата цел е възможно да се изобрети нещо по-добро от книгата. Може би тя ще еволюира – например съставните ѝ части ще се променят, може би един ден страниците ѝ няма да са от хартия. Но все пак ще си остане книга.” [10, с. 6]

Жан-Филип дъ Тонак повдига въпроса за вечността на книгите във време, когато динамиката на времето прави избор на други материални носители на информация – високотехнологичните. Последните изглеждат по-ефикасни и по-конкурентноспособни (като дискови и CD-ROM, DVD). Днес можем да четем стари текстове, написани преди пет века, на хартиен носител. Но не можем да разчетем касета или CD-ROM, които са създадени само преди няколко години. С голямата скорост, с която оstarяват всички материални носители на информация, сме принудени постоянно да обновяваме работата си и архивиращата техника, а заедно с това и начина си на мислене.

От значение тук е мнението на професор Умберто Еко относно бъдещето на културата и литературата:

„Културата постоянно се адаптира към нови ситуации. Вероятно следващата култура ще бъде различна, но култура и литература ще има. След падането на Римската империя е имало векове на дълбоки трансформации – езикови, политически, религиозни, културни. Тези видове промени днес се случват десет пъти по-бързо. Но ще продължават да

се появяват вълнуващи нови форми и литературата ще оцелее.“ [15, с. 7];

„Всеки писател или художник, всеки музикант е дълбоко загрижен за оцеляването на труда си след собствената му смърт – бе казал Умберто Еко пред „Ню Йорк Таймс“. – В противен случай би бил идиот. Смятате ли, че Рафаел не се е интересувал какво ще стане с картините му, след като умре? Това е другата страна на нормалното човешко желание личността ти да продължи да живее по някакъв начин и това е в основата на всяка религия. Ако се занимавате с някаква творческа дейност, е от огромно значение да изпитвате тази надеждса. Ако не се надявате, че работата Ви ще Ви надживее, значи не обичате това, което правите“. [14, с. 8].

Изяснявайки въпроса за книгата в творчеството на Умберто Еко, всъщност най-важното е да се разбере – до какво ще доведе четенето от екрана и как то ще промени стереотипите ни, след като до ден днешен сме чели, разлиствайки страници. Неоспоримо е нашествието на новите информационни технологии в четенето. Днес дигиталната ера налага радикална ревизия на движенията и представите ни, свързани до този момент с писането на ръка. Нова днес е връзката между речта и материалното ѝ превъплъщение в книга. Цивилизацията ни обаче не случайно е обвила книгата с божествения ореол.

Именно в този семантичен кръг от въпроси възниква творчеството на професор Умберто Еко със своето феноменологично отношение към книгата. С магнетизма и запленяващия дух на романа „Името на розата“ писателят вдъхва у читателя идеята да вижда вечния смисъл на книгите, тяхната непроменяща се от технологиите същност.

С развиреното си във времето и пространството въображение романът „Името на розата“ остава в съзнанието като роза – емблема на вечността – в световната библиотека на знанието. Със завладяващо умение Умберто Еко успява да остане в ума на всеки читател, превръщайки го в СВОЙ. Дълбоко верни са думите на италианския премиер Матео Ренци, изречени за Умберто Еко: „*Той беше изключителен пример за европейски интелектуалец, обединяващ уникални познания за миналото с неизточима способност да предвижда бъдещето.*“ [18, с. 6].

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Произведения на У. Еко

1. **Еко, Умберто.** Авторът и неговите читатели. Есе. Прев. от англ. Бистра Рушкова. // Култура, № 50, 14 дек. 1990, 1, 7.

2. **Еко, Умберто.** Баудолино: Измислици, които се превръщат в история ... / Прев от итал. Бояна Петрова. – София : Бард, 2003. – 480 с.

3. **Еко, Умберто.** Името на розата / Прев. от итал. Никола Иванов. – София : Нар. култура, 1985. – 605 с. (Библ. Избрани романи)

4. **Еко, Умберто.** Как написах „Името на розата“ / Прев. от итал. – АБВ, № 24, 25; 13, 20 юни 1989.

5. **Еко, Умберто.** Махалото на Фуко / Прев. от итал. Бояна Петрова. – 2 изд. София : Бард, 2001. – 672 с. [1. изд. 1992].

6. **Еко, Умберто.** Нуев брой. – София : Бард, 2015. – 222 с.

7. **Еко, Умберто.** Островът от предишния ден / Прев. от итал. Толя Радева. – 2 изд. – София : Бард, 2002. – 416 с. [1. изд. 1997].

8. **Еко, Умберто.** Пражкото гробище / Прев. от итал. Стефан Тафров. – София : Бард, 2011. – 464 с.

9. **Еко, Умберто.** Тайнственият пламък на кралица Лоана: Ил. изд. / Прев. Нели Раданова. – София : Бард, 2006. – 463 с.

2. Интервюта на У. Еко

10. **Еко, Умберто.** Умберто – единадесет и половина ... // Антени, № 44, 31 окт. 1990, с. 6.

11. **Еко, Умберто и др.** Това не е краят на книгите / Умберто Еко, Жан-Клод Кариер, взел интервюта, предг. Жан-Филип дьо Тонак ; Прев. от фр. ез. – София : Enthusiast, 2010. – 384 с.

3. Литература за У. Еко

12. **Вечните** цитати на Умберто Еко [онлайн]. [прегледан на 12.01.2017]. <<http://epicenter.bg>>. – 6 с.

13. **Знеполски, Ивайло.** Умbero Еко и уханието на розата . – София : Наука и изкуство, 1987. – 147 с.

14. **Сираците** на Умберто Еко [онлайн]. [прегледан на 10.12. 2016]. <<http://www.ploshtadslaveikov.com>>. – 8 с.

15. Умберто Еко – Властилинът на Средновековието [онлайн]. [прегледан на 10.11.2016]. <<http://www.liternet.bg>>. – 12 с.

16. Умберто Еко и Жан-Клод Кариер : Интернет прави невъзможно „проклятието върху паметта“ [онлайн]. [прегледан на 9.12. 2016]. <http://www.evestnik.bg>. – 7 с.

17. Умберто Еко за смисъла на културата [онлайн]. [прегледан на 03.02.2017]. <<http://www.pinterest.com>>. – 8 с.

18. Умберто Еко, Свръхерудираният [онлайн]. [прегледан на 05.01.2017]. <<http://www.pinterest.com>>. – 6 с.

МАРКО ПОЛО, БЕЗСМЪРТНО Е ТВОЕТО МОРЕ...

Георги Н. Николов

MARKO POLO, GREAT SEVEN SEA ...
Georgi N. Nikolov

This article by Georgi N. Nikolov analyzes the work of the little-known writer Yacho Kabaivanski, who lived and worked in Burgas and Sofia. Along with scientific books in the field of veterinary medicine and fish farming, Yachso Kabaivanski publishes stories, testimonials, travelogues and novels, some of which are on marine themes. His fictional books are published under the pseudonym Marco Polo.

Keywords: writer, books, author, stories, novels

Ячо Кабаивански е роден в Пловдив на 15 януари 1907 г. Завърши гимназия в родния си град и ветеринарна медицина в София. Работил е като ветеринарен лекар в Созопол и към Рибната борса на Бургас. Определят го като колоритна и особено харизматична личност. В кръщелното си свидетелство той е записан Яким Иванов. Но намира за твърде обикновено и неатрактивно името си и като човек с много фантазия и артистичност си измисля друго – фамилията Кабаивански, като слага едно турско "каба" отпред и "ски" по полски. Така името звучи вече по-интересно.

Наред с преките си задължения като ветеринарен лекар Кабаивански започва да пише. Първите му книги са по специалността: "Риба. С над 100 рецепти за готовене на риба" (1935), "Сирене, кашкавал и масло от овче мляко" (1938), "Птицевъдство и болести по птиците" (1939), "Сиренарство. Ръководство по сиренарския занаят" (1940), "Наръчник по заразни и паразитни болести по домашните животни" (1941). Плод на едно от най-задълбочените му проучвания е книгата „Делфинът, черноморската акула и мидата като източници на хранителни продукти, промишлени стоки и фураж“ (1954). Значителен е и броят на научните му статии в периодичния печат по проблемите на Черно море.

*По-късно Ячо Кабаивански навлиза и в дебрите на художествената литература, но с псевдонима **Марко Поло**. Първите си творби*

– кратки разкази, печата във в. "Бургаска поща". През 1943 г. излиза първата му книга "Това е положението. Повест из живота на черноморските рибари", издадена в Бургас. Корицата е оформена от художника Борис Ангелушев. Книгата е населена с рибари, капитани на моторни лодки, със силни мъже, които се борят с морската стихия да изхранят семействата си. Авторът е убедителен в разказа си, защото познава трудния рибарски живот, пристанището на Бургас, рибното тържище. Пред читателя оживява времето, когато в Черно море се е ловял калкан, рибарските кошове са се пълнили с паламуд, зарган, кефал, сафрид, скумрия. Действието се развива между Созопол, Черноморец (Св. Никола) и Бургас.

Живял сред своите герои, Кабаивански познава психологията на рибарите и остро откликва на социалните им проблеми. Разкрива взаимоотношенията между моряците и собствениците на корабчетата. Описва трудната борба за хляб. Рисува вълнуващи природни картини, непознатото ни вече някогаино девствено Черноморско крайбрежие. Рибарите са постоянни гости в неговата къща, звънят дори в 3 часа през нощта, за да оставят току-що уловената прясна риба за своя любimeц бай Ячо. По време на Втората световна война семейството на Кабаивански се преселва в София. След края ѝ Ячо Кабаивански е назначен за комисар по продоволствието. За ония години писателката Блага Димитрова е оставила в своите

спомени следното: „Бях студентка. Войната още бушуваше. Група младежи, следващи славянска филология, се „впргнахме“ да посрещаме югославските деца, пострадали от войната. Есента на 1944 година – дъжд, хладно, обущата – пробити, краката – мокри. Югославските малчугани – голи и боси, но озлобени, говорили им какво ли не за „бугарите“. Подсмърчат, кашлят. Настанявахме ги – топла баня, бързо се съвземаха, но трябваше да ги обуем и облечем. А откъде? И отидох в комисарството на „Леге“ при Яcho Кабаивански. Той бе в Отечествения фронт, много енергичен, вършише главоболната работа по снабдяването на цяла България. Влизам при него, казвам му, че трябва да обуем и облечем децата. Пита колко са. Отговорих му 500, но знам ли колко ще пристигнат още. Скоро станаха 14 000. Всички – крайно нуждаещи се. Той бе благороден човек. Облякохме ги, обухме ги, нахранихме ги. Той много ни помогна.“

По-късно Яcho Кабаивански става главен директор на туризма. Дотогава туристическите услуги се извършват от държавно пътническо бюро „Балкан“ към Министерство на транспорта, създадено през 1937 г. То се е занимавало главно с продажба на билети за пътувания в чужбина. Към името „Балкан“ Яcho Кабаивански добавя турист и така на 6 януари 1948 г. се разсада „Балкантурист“. Надарен с въображение, той е убеден, че България може да стане Швейцария на Балканите. Инициира построяването на туристическия комплекс „Златни пясъци“. В дома на Кабаивански цари интелектуална атмосфера. Чести гости са художници и писатели като Дечко Узунов, Илия Бешков, Елин Пелин, проф. Балабанов и др. Но през всичкото това време не престава и да пише. През 1945 г. излиза второ допълнено издание на книгата „Рибари“ с посвещение: „На приятелите ми: Николай, Михаил, Аспарух и Лена“, а в края са поместени обяснения на моряшки изрази и думи. Негови са и сборниците с повести и разкази: „Двамата“ (1945), „Капитан Драго“ (1946), „Идат“ (1945), „Под бом-

бите“ (1945), „Да бий барабана“ (1948). През 1952 г. е написан романът за пернишките миньори „Темелко Ненков“, през 1961 г. излизат „Избрани разкази“. Пътеписи и илюстровани репортажи допълват литературната му биография. Яcho Кабаивански си отива от този свят на 1 септември 1955 г. при катастрофа край Ихтиман на 48 години. С указ на Държавния съвет на НРБ през 1985 г. на Института за повишаване на квалификацията на кадрите по туризъм и отдих в Бургас е дадено името на писателя, учения и общественика д-р Яcho Кабаивански. На тържеството на 19 октомври 1985 г. в Бургас присъстват дъщерята Райна Кабаиванска и синът Атанас Кабаивански. Пред сградата на института Райна засажда малка ела, която днес е пораснала, за да напомня за посещението ѝ в родния град...

Все така, и вечно ще се плискат вълните край Бургас, Созопол, Гъзикен... Но в преливащата се черта между водната стихия и земната твърд, в грубия живот на черноморските рибари, вече не шества Яcho Кабаивански – Марко Поло. От живота им, който той описа, а обществото забрави, няма и помен. Литературните енциклопедии считат за свой „дълг“ да не отделят страница за този натуралист в едно неотменно битие, где реално съществували люде потънаха в безсмыслието на бляновете си. В „Това е положението – повест из живота на черноморските рибари“ – 1943, „Капитан Драго“ – 1946, но с архетипажи от преди десетилетия; с фрагменти в сборника „Идат“ – 1945, и многократно в периодиката, тези нелюбени от морето солени чеда повдигнаха завесата на човешката си същност. Изтъяла днес в праха на литературната история и сторила път на теми, поднасяни от кабинетни маринисти. Обаче...

Мощният социален взрив в литературата за морето и за морските труженици не търпи трафаретност и умозрителност. Още повече пък: непроверена „достоверност“. Затова творбите на българския Марко Поло заслужават, макар бегло, внимание с истинността на наблюденията и с опитите за размисъл, които ни предлагат от

дистанцията на времето и от критериите на познавателната стойност... Където актуалността и естетическият щрих се коренят в много-летните традиции на черноморското рибарство, подхранвали много емоции и творчески опити в трудната конкуренция за читателско внимание във времето.

Темата за рибарството като обект на художествена интерпретация, както въобще темата за морето и за българското морячество, навлиза в литературното ни наследство по-трайно, ала не съвсем убедително в края на 19 в. Много често в претворяването ѝ водещ елемент е идеализацията. В “Старият рибар” Константин Величков отбелязва:

*Блазе му! Вечер в чиста е премяна.
Край ламбата, опрян до старий зид,
седи сред челяд и жена засмяна,
изглежда ги доволен и честит
и за ловитбата в ноцта студена
рассказва важно с тържествующ ъ вид.*

Други, като Елисавета Багряна, Мария Грушевска-Балина, Кирил Христов и пр., полагат основите на “статичното” виждане за съдбата на морските труженици: старата лодка, предавана от баща на син в отчаяната борба за хляб, равнодушието към красотите на морето, пак поради тази причина, усещането за безнадеждност в повтарящото се еднообразие на беднотата. Трудно ще открием ясна посока и на протеста, заложен в лирическия герой на “Рибарски живот” от Вапцаров. Но човешкото търпение, както и самият живот, на фона на който е провокирано, също се трансформира. Бавно, ала във възходяща градация, засега още предадена завоалирано – напр. “Пристанищни хора” на Стефан Станчев:

*Когато спре на котва параход,
събират се като врабци на зърно.
Работниците тръгват в плавен ход,
под бремето на тежести огромни.
Приведени, един след друг вървят,
като мравуняк черен по полето.
И глух протест очите им искрят,
буниловни думи крият във сърдцето.*

Приблизително същият процес на опознаване на “морските” люде и на изразено съчувствие към ориста им съзирате и в прозата – нека си припомним най-вече за Кирил Гривек и за Крум Кънчев, при които смисълът на споменатото съчувствие идва от познаването на корените му не чрез нечий преразказ. Затова е разбирамо възмущението на Кънчев в сп. “Морски преглед” от появата на романа “Капитан” и от описането на моряшкия бит така, както го е осмислила Яна Язова: “В една бърканица от невероятно, смешно, подло, глупаво и грубо наивно, нашите доблестни мореходци и незаменими работници, на чиито плещи се крепи победното дело на родното корабоплаване са представени като дребнавци, които тънат в любовни сплетни, озлобени преследвачи на своите съперници в моряшкото поприще и готови на всички престъпления в името на жените и златото. Нито една моряшка добродетел не е изтъкната, нито един положителен образ не е даден!..”

Затова пък героите на Ячо Кабаивански – Марко Поло, тънат единствено в мизерия и безизходица. За разлика от Христо Катин – Кълвача в “Капитан”, те не бележат главоломно издигане в професията. Не се откъсват от предопределената им участ и не съзнават вероятността да живеят по-смислено и по-добре. Самият делник никога не вдига пред тях завесата на друго битие, освен полугладното. Оксани, чорлави, вмирисани на вино и евтин качак, те са нелицеприятни както в действителността, така и като литературни персонажи. Привидно действията им са еднообразни и паразитни, лишени от мисъл. Адресирани само до спечелването на поредното дневно препитание, до укротения стомах и пълната чаша. Такива ги е видял в пребиваването си из рибините борси д-р Кабаивански, прозирайки, че човешката им тайфа не е озлобена глутница, а сбор от личности, които оцеляват именно чрез сплотеността си. Които чрез грубостта си противодействат на живота, за да не бъдат смачкани от неговия валяк: като деца, като възрастни бараби и дори на финала на дните си. В разказите – повечето грапави литературни фрагменти от “Това е положението”, “Капитан Драго” и

др., Марко Поло не влага никакви илюзии. Създава се впечатлението, че описвайки отделни моменти от делника на Панко Божема, Патаран, Капитан Алекси, Мързелушка, на малкия бара-ба Ганчо, с малки изключения в “Капитан Драго” и в разказа “Лоцман”, авторът преповтаря фрагментите на една-единствена съдба. Негова заслуга да оцелят разказите му в анализите на българската маринистика е обстоятелството, че са отдалечени от политическите веяния на своето време. Наистина, животът на Ячо Кабаивански е минал под егидата на лична политическа ориентация, но морето и децата му са извън подобна канава, за разлика от сборниците “Под бомбите”, “Да бий барабана”, “Двамата”... Когато повествува за морските труженици, Марко Поло предпочита да въведе читателя в нерадите им приключения за оцеляване, оставяйки го сам да даде оценка на ситуацията, действията и мисленето на героите. Да ги отхвърли като приемлив обект за пресъздаване в художествената литература, или да ги вмести в нравствените си поведенчески критерии. Но това, което днес изглежда архаично в социалния статус на хората от крайбрежието, се връща в 21-и век под формата на други неформални обединения, съществуващи на границата на човешкия минимум и личностно обезличаване. В този смисъл маринистиката на Кабаивански е неволно послание за кръговете на живота, преплитащи се и едновременно потъващи един в друг. Какво е Патаран, гонен от стражарите малък бездомник, ако не по-късен Панко Божема? Каква смърт очаква самия Панко, ако не кончината на Капитан Алекси? На какво се е надявал Ганчо в детската си наивност, докато троши гръб зад греблото по аламаните в разказа “Бараба” от май 1939 г.? “Взе Ганчо на ръка 400 лева и пред замъгления му поглед гимназията премина като някакво слънчево видение и се загуби в безкрайя”. Символ на отчаянието ли са изгорените учебници, станали безполезни пред нуждата от парче хляб? Може би на дълговечна апатия по стръмния склон на социалното падение? “Две големи сълзи излязоха от умните Ганчови очи, блъснаха като два бисера и привлечени от огъня побързаха да се сгушат в него... Ръката на другия бараба

полека тупна Ганчо по гърба. Той се сепна и бавно отправи празен поглед към очите на другаря си.

– Не бой се!.. И аз преди десет години така като теб... Сега уча астрономия и всичко в живото училище – живота. Гледаш ли Голямата мечка там горе хе, на небето? Нали по-добре е очертана, отколкото в физиката ти?..

Две жилести ръце се преплетоха в знак на пълно доверие и разбирателство. Новият бараба не плака вече по загубения блян.”

Наистина, приобщаването към света на крайбрежните босяци тук да изглежда донякъде наивно. Но то подсказва, че малкият човек, без значение от каква критична ситуация ще бъде разгледан в литературното произведение, престава да бъде “малък” в редиците на себеподобните си. Засега (“На старата рибна борса” – 1940 г.) сцените на труда са само пасивна покана за размисъл върху човешките взаимоотношения, родени в имотната неравностойност. Те са необходими при предаване вече не толкова на външния колорит у бараби и работници, колкото за нагнетяване на емоционалния спектър. А той пък, от вътрешно негодуване и стимулиран от явната безизходица, търси посока за ескалацията си. “Сълнцето се скрива. – с привидна монотонност обяснява авторът. – Работниците прекъсват за пет минути работата, напълват стомасите си с хляб и сирене и пак се хващат за ножовете. Към два часа полунощ главите клюмват от умора, ножовете по-често се спират да почиват, а миячките се забравят с ръце в водата. “Бъльързо” изревава над главите им главатаря им, те се стресват и паламудите пак засноват от кошовете върху масата, от масата в лакана, от лакана в резервуарите със саламура. В пет часа работата се привършва и работниците налягат върху пода на малките канторки, задушени от миризмата на риба и кръв. В шест часа, разбудени от чорбаджията, те бързат, пълният кошове с паламуд... Новият ден започва.” Рибната борса заедно с описанията на морския улов, гемиджилька, хамалуването, с дивото веселие на необузданите души, завършва омагьосания кръг на безправието. Той е символ на държавата мащеха, нехаеща за излишните души в пределите ѝ. Те не винаги са изцяло на дъното, но прозренията им са общи. Изказаните различ-

ни думи, показани в нееднакви ракурси, но внушаващи единствения път за оцеляване, за сеbeуважение и за противоборство на сипещите се от вси страни предизвикателства: “Нали знаете, печели праволинейния, който не се огъва, който не си чупи гръбнака... Ех, той може да остане за цял живот бедняк, може да е за другите прост, глупак, просто не за днешното вълчо време, може... Но той е човек, той не ще се превърне в торба с пари, каквото днес на всяка крачка срещаме, и не ще се удави в парите си и ще остане докрай човек, и ще докара кораба си в пристанището невредим... Човешкия кораб... – кораба на цялото човечество.”

Дотогава обаче, докато нравствените категории стигнат в избилен вид до объсканите си крайбрежни адресати, времето и социалните трусове ще поставят редица прегради. Явният грабеж на рибините прекупвачи при определянето на цените, капризите на времето, отчаянието, че утре ще е по-зле дори и от днес, чиновническото безхаберие, недвусмислено подсказват на хората какво следва след безкрайното търпение. Достатъчно запознат със световъзприемането на героите си, Марко Поло не ги облича в политически доспехи. С думите на капитан Ставро той осмисля пред нас постъпките им и докъде ще стигнат те в лавината на масовия гняв: “Той разбута замръзналата тълпа, потънала цяла в пот пред нерешителния момент, и викна:

– Тръгвайте! Хайде всички! Какво чакате! Да пълним кесиите на чорбаджиите ли? Хайде... Няма да пукнем от глад!..

Тълпата политна, олюя се и тръгна след капитан Ставро. В този миг от гърдите на стотиците брадясиали мъже падна голямия камък, който ги потискаше и отвори свободен път на дълго сподавания вик:

– Долууу! Няма да ловим риба!

Викът, като боен призив, обедини всичките хора и те се втурнаха към аламаните”.

Потъването на моторницата “Свети Никола” в разказа “Крайбрежна служба” идва да внуши на читателите краха на един вече отминаващ бит, на остатял мисловен начин, на равнодушно подчинение пред явната подигравка с труда на крайбрежните хора и с правото им на същест-

вуване въобще. Символът на светия чудотворец не задоволява критериите на осъзната дрипа-ва, чорлава, гръмогласна тълпа, постепенно разбираща силата си. Резултатите Ячо Кабайански оставя в нашите предположения и в бъдните години на все по-ясни конфликти, на които той е свидетел и които не разказа, може би поради ранната си смърт. “Това е положението – повест из живота на черноморските рибари” е броеница от разкази за разни случки, но с един почти постоянен хор от герои. В този смисъл книгата напомня повече роман от взаимно преливащи се фрагменти – написан малко тромаво и грубовато, но достоверно. В това е неговата ценност, а маринистичните късове, пръснати в други сборници и в “Капитан Драго”, само допълват панорамата сага за изчезналата днес социална прослойка. Тази на низвергнатото черноморско братство от рибари, борсови работници, бараби, гемиджии и хамали: отриннати от света на вълните, който обаче не може да съществува без тях и пак без тях не би бил толкова колоритен. Нито толкова жизнерадостен в безкрайната вървоприлива от тегоби, глад и непонятно за сития наблюдал веселие. Днес мястото им около разрушени скели е пусто. От пясъците рядко ще се видят стърчащи полуизгнилите ребра на някогашна объхтана от труд и вълни гемия. Не звучат и волните приказки от характерния специфичен говор и терминология, които Марко Поло запази из страниците си – също негова сериозна заслуга за бъдните читатели. Значи ли подобно отсъствие забрава за отминалите времена, страдания, стиснати юмруци и пропаднали надежди? Не, разбира се. Помни ги морето, презирайки неблагодарната човешка памет. Марко Поло, това означава, че и ти не си забравен. Нищо, че стъпките ти отдавна са загълхнали. Къде? Те не могат да загълхнат в кръвта на потомците, които някогашните бараби претвориха в поколения и в родова памет чрез солната течност на вените си. Достатъчно е, докторе, нали? Това е положението, човече. Марко Поло, Марко Поло...

ФЕНОМЕНЪТ НА УМБЕРТО ЕКО И БИБЛИОГРАФИРАНЕТО МУ
(Изказване на премиерата на биобиблиографския тривиум от издания за него
в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – 16.02.2018 г.)

Александра Куманова

THE PHENOMENON UMBERTO ECO AND ITS BIBLIOGRAPHIC STUDIES
(Contribution at the premiere of the biobibliographic trivium about him
in the St. St. Cyril and Methodius National Library – 16.02.2018)

Prof. D.Sc. Alexandra Kumanova

The first biobibliography of Umberto Eco in Bulgaria in a trivium (2017) is interpreted as a trace in the noosphere (*reason*), semiosphere (*signs*), infosphere (*information*), bibliosphere (*book, documents*) of the Mankind. Postulating of the postmodern rhizome (G. Deleuze, F. Guattari, U. Eco) geocosmic (planetary) view on the philosophical-information image of the world as imperative for perception of the written communications, treated recently in a unsufficient relation to library studies, bibliography, historiography, archivistics, documentation, polygraphy, informatics, information technologies, which are nowadays rationalized as a semantic system globality – a bibliosphere. It is emphasized the model of the secondary-documental personalies of Bulgarian Bibliographic Institute *Elin Pelin* (Bulgarian Chekhov studies – T. Borov – A. Kumanova) developed recently in Bulgarian *Umberto Eco* studies according to the rhizomatic paradigm, denoted by T. Borov as an information screen.

Keywords: Umberto Eco – biobibliography; rhizomatic information modeling; postnonclassical paradigm of the bibliosphere (library studies, bibliography, historiography, archivistics, documentation, polygraphy, informatics, information technologies)

В творчеството на Умберто Еко кулминира *учението за сферите* – вписането на информационните реалии до геокосмичност (планетарно мислене), което става едновременно на нивата факти, първични документи, вторични документи, мета-системи, философски картини (митът за Ариадна, вкоренен в хиперборейската, халдейската и древноперсийската духовност; питагорейската и платоническа философски традиции; Данте/гласовете на Данте и Петрарка помнят стените на Болонския университет, в който преподава Умберто Еко!/, Шексипир, Гьоте; Римски-Корсаков, Блок, Хиндемит...). Този

космизъм – надвербален – се обозначава като *семиосферичен* (космизъм на знаците).

Той е еднакво разбираем във всички континенти.

За неговото теоретично обосноваване се грижат:

- проф. Юрий Лотман (Естония – глава на Тартуско-московската школа по семиотика, в чиито взъгледи кулминира руският космизъм);
- проф. Томас Сибиък (Илинойс – Блумингтън – щата Индиана) – кулминация на англо-американская културна антропология);
- проф. Умберто Еко (който съединява семиосферизма не само със структурализма и западноев-

ропейската философска антропология, но и с универсалните модели на литературата, езика – „Спрямо езика не може да съществува нищо външно.“ – У. Еко).

Семиотичната катализа, осъществена от Умберто Еко, се извършва по модела на най-рано установилия се на планетата ни вид космизъм (планетарно мислене) – философско-религиозния, фиксиран в хипертекстовата структура на свещените книги на човечеството – и най-вече на *Св. Библия* (откъдето и да влизаш в архитектониката ѝ, се оказваш в единния и многообразния ѝ семиозис, изразявайки се рационално). Такива са и *Св. Веди, Св. Авеста, Св. Упанишади, Св. Коран.*

Медиевист, в *по-ранните* си творби обрнат към страната на Средновековието, свързана с феномените на манастира, скриптория, библиотеките (от които израстват и съвременните библиотеки, и университетите, и науката, и духовно-интелектуалният елит на обществото), а в *по-късните* – към другата страна на Средновековието – тази на народа, на смеха (която Гюстав Льобон обозначава като психология на тълпата), Умберто Еко упътнява социалните, политическите и икономическите аспекти на глобализацията с антропологично съдържание от позициите на филантроп с огромно значение за цялата човешка популация. Библиографски и историографски той проследява различни феномени на съвременната цивилизация, които описва с коренищата (*лат.: rhizome* – ризома) им до недрата на самозараждане.

По присъствието на Умберто Еко в националните култури – в *оригинал* и в *преводи* на неговите трудове – се наблюдава следата на тези култури в ноосферата (*разума*), семиосферата (*значите*), инфосферата (*информацията*), библиосферата (*книгата, документите*) на човечеството...

Умберто Еко описва генезиса на традицията, установена от родения в зората на християнството в лоното на Църквата от почитания и от Православната и от Католическата църква днес блажен Йероним Стридонски (увековечен от Джото ди Бондоне в Капела Скровени в Падуа) библиографски речник „*Книга за знаменитите мъже*“ („*Книга за църковните писатели*“), стъпвайки на модела на библиотечната библиография (каталозите на Калимах Александрийски от III в. пр. н.е., ако не смятаме каталозите на библиотеките на древния свят – които достигат до наши дни, сред които се намираме и в тази зала в сърцето на Националната ни библиотека), като *коренище* на

всички библиографски форми (видове библиография), трансформирани и развити през вековете в съвременните информационни бази и представляващи вторично-документален каркас (*итал.: но-сеща структура*) на библио-инфо-семио-ноосфера.

Структурата на свързаност на феномените на писмените комуникации, именувана от Жил Дельоз и Феликс Гватари РИЗОМА (плуралистично ментално многомерно построение от връзки), Умберто Еко нарича „*Отсъстваща структура*“, която човек геокосмично изгражда повече от 5000 години като мрежа (стълба), по която се изкачва и към познанието, и към самия себе си.

Тази структура служи за развитието и съхранението – чрез съзнанието и паметта – на втората сигнална система на човека. Именно ризоматичната структура на установяване на връзки между явленията е съвременният модел на научните продукти (и индивидуални, и родени от информационната индустрия).

На практика ризомата е историографията на всеки описан феномен (знанието за това какъв е бил той в представите на предшествениците и какъв е днес в различните трактовки, битуващи на планетата ни).

Без такова знание продуктите на интелектуалния труд са несъстоятелни.

Количествените методи на библиометрията и статистиката стават недостатъчни за изграждането на философско-информационната картина на света и звучат като архаика, защото се прекрачва в хуманитарните измерения на информацията (семантичната свързаност на явленията става водеща, установявана чрез фиксиране на съответствие, конотация, контаминация, коинциденция, дори и – чрез противопоставяне на вижданията).

Това се осъществява на база разкриване на философската натовареност на информацията, която подрежда и фактите, и първичните, и вторичните документи („*Накъде ще тръгне скалпелът – казва идеята*“ – И. М. Сеченов).

Оперирането със структурата от връзки (rizомата) става водещо. Не случайно лауреатът на Нобелова награда Й. А. Бродски изтъква: „*В атомния век хората се интересуват не от нещата, а от структурата (подчертаното – мое. – A. K.) им.*“ ...

Постмодерната некласическа парадигма на съвременното познание, в която се ОБЕДИНЯВАТ религията, философията, науката, литературата и обикновеният живот, получава от Умберто Еко ед-

новременно огледален вид и рационална обоснованост, и образно възпълщение.

Информационната наука на съвремието ни се трансформира в универсално енциклопедично РИЗОМАТИЧНО ПОСТРОЕНИЕ ОТ ВРЪЗКИ с висока евристична и естетическа антропологична ценност, за която писмените комуникации, трактувани доскоро в недостатъчна свързаност поотделно от библиотекознанието, библиографията, библиографознанието, историографията, архивистиката, документалистиката, полиграфията, информатиката, информационните технологии... (които пред очите ни израстват в семантично системно цяло – БИБЛИОСФЕРА), са геокосмичен (библиосферичен) феномен, необходим за развитието на втората сигнална система на човешката популяция. Без развитието на тази система е застрашено съществуването на *Homo sapiens*.

По създадената в Университета по библиотекознание и информационни технологии биобиблиография на Умберто Еко в България, удостоена с три издания през 2017 г. [1], се виждат *хуманитарните измерения* на мястото на българската духовност и интелектуалност в ноо-семио-инфо-библиосферата.

Инструментът за достигането до такова виждане е конфигурация в две взаимосвързани стъпки на информационно моделиране:

– 1) ДЕТАЙЛНО ОПТИМИЗИРАНЕ ПО ВСИЧКИ ЗОНИ НА БИБЛИОГРАФСКОТО ОПИСАНИЕ НА КАТАЛОЖНИЯ БИБЛИОГРАФСКИ ЗАПИС НА ВСЯКА ИНФОРМАЦИОННА РЕАЛИЯ (ДОКУМЕНТ), ИЗУЧЕНА DE VISU;

– 2) СТРУКТУРИРАНЕ НА БАЗА *СЕМАНТИЧНАТА ИНФОРМАЦИЯ*, СЪДЪРЖАНА В ДОКУМЕНТИТЕ, НА СПРАВОЧНО-ИНФОРМАЦИОНЕН ПОЛИВАЛЕНТЕН АПАРАТ, ОРИЕНТИРАН КЪМ ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА МНОГООБРАЗНИ ЕДИНИЧНИ ЛИЧНОСТНИ ИНФОРМАЦИОННИ АКТОВЕ ЗА ТЪРСЕНЕ, НАМИРАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ.

Точно с ризомната методология на информационното моделиране, възпътена от библиографията, ВСЕКИ, ДОКОСВАЩ СЕ ДО НЕЯ, е съвременният Тезей, който влиза, пребивава и излиза от лабиринта на неосъзнатата си свързаност с традицията на културната вечност и побеждава Минотавъра – незнанието „в себе си“ (както казва една древна мъдрост: „*Aut inveniam viam, aut faciam*“ – „Или ще намеря пътя, или ще прокарам път“)...

В света на информацията, културата – за разлика от естествознанието – всичко е живо, оживява от докосването до него чрез *осъзнаването, разбирането* му... („*За разлика от естествознанието, в културата това, което е било в миналото, не е умряло.*“ – Ю. М. Лотман).

Първата биобиблиография на Умберто Еко в България, чийто тривиум от издания отбелязваме днес, е създадена по модела на вторично-документалните персоналии на Българския библиографски институт „Елин Пелин“, развит в наши дни в съответствие с ризоматичното мислене, посочено и от проф. Тодор Боров като СИТО на информацията.

Имам предвид структурираната от мен още през 1980–1984 г. историография по посочения модел – българската библиографска Чеховиана, която продължи известния праобраз от 1955 г., публикуван от проф. Т. Боров под редакцията на акад. П. Динеков. В състава на книгата влиза библиографията на Ц. Арсова „Чехов на български“. Новата чеховиана е публикувана през 2005 г. в академичната историографска серия „Литературно наследство“ – „Чехов и мировая литература“ [2]...

Позволете ми да благодаря на младия библиограф Мариета Найдова. С нея съвместно положихме основите на българската библиографска Ековиана.

По линия на *Студентското научно общество* в нашия университет дойде обръщането ни към ековианата, която е една от вече направените от 2005 г. 2581 научни публикации на нашите студенти в универсалния и специализирания печат.

Бих искала да благодаря на научния редактор на ековианата – проф. Стоян Денчев, който е инициаторът на изданията ѝ и автор на нейната първа историография – нейния предговор. Космист на информационната среда без географски, административни и институционални граници, той е отговорен и научен редактор и на „*Трудовете на Студентското научно общество при Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ)*“; „*Факлоносци*“ и на библиографската и историографската серия на издателство „*За буквите – О писменехъ*“... На негово име накърно от световната астрономическа общност е кръстена звезда от съзвездietо Водолей... Очевидно е, че е необходимо да си космист, за да видиш друг космист...

Думи на благодарност бих искала да отправя към г-жа Луиджина Педди, директор на Италианския културен център в София, за нейните

консултации и за участието ѝ в тази премиера. Тя съдейства за превода на служебната информация на италиански език в едно от изданията на ековианата. лично тя ще е разпространителят на българската ековиана и в Италия, и по света.

Благодаря на директора на Националната библиотека доц. д-р Красимира Александрова (научен редактор на „*Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ*“), направила първата рецензия в България за ризоматичното мислене на библиографията [3]), както и на нейния заместник д-р Марчела Борисова, които осъществиха достъпа до служебната информация, необходима за съставянето на ековианата и съдействаха за разпространението ѝ по света по линия на международния книгообмен, а днес са и домакини на тази премиера.

Благодаря на библиографските редактори на ековианата ас. Силвия Филипова, ас. Диана Ралева, експерта Марияна Максимова.

Благодаря на проф. Димитър Попов, който направи представянето на ековианата. Той днес е номиниран за изключителни заслуги в областта на лингвистиката с голямата награда на Българската академия на науките на името на акад. Владимир Георгиев.

Благодаря на рецензентите на тази продукция – д-р Никола Казански и д-р Николай Василев (които са и научни, езикови и графически редактори и на „*Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ*“, и на серията „*Факлоносци*“).

Благодаря на рецензентите на библиографската и историографската серия „*Факлоносци*“ на издателство „За буквите – О писменехъ“, в която за първи път се появява ековианата – проф. Ирена Петева (заместник-ректор на УниБИТ по научноизследователската и международната дейност), проф. Николай Яръмов (космист, сътнасящ естественонаучното знание с универсалното), проф. Милен Куманов (ерudit, енциклопедист).

Благодаря на директора на издателството „За буквите – О писменехъ“ д-р Диана Стоянова, която съдейства на всички етапи от общата ни работата за появата на бял свят на ековианата и е инициаторът на премиерата ѝ. С нея имаме и сродни научни възгledи.

Благодаря на печатница „Авангард“, творческият екип на която финализира изданията.

Благодаря на всички организатори на тази премиера.

Благодаря на всички, които днес уважихте ековианата.

Цитирана литература

1. Куманова, Александра. Умберто Еко в България : Биобиблиогр. (Публ. на тр. му и лит. за него) [168 ном. назв.] / Състав.: А. Куманова (предговор), М. Найдова ; Библиогр. ред.: Д. Ралева, С. Филипова ; Рец.: Н. Казански, Н. Василев. – Именен показалец ; Показалец на жанровете на произвед. на ... ; Показалец на период. изд., в които са публ. творби на ... ; Показалец на период. изд., в които са публикувани творби за ... ; Списък на съкр. // *Нишката на Ариадна* (Gloria bibliospherae) : Когнитология на енциклопедичността на библиотечната и информационната дейност = Ariadne thread (Gloria bibliospherae) : Cognitology of encyclopedicity of the library and information activity / Науч. ред. С. Денчев ; Състав., предг., библиогр. А. Куманова, Н. Василев. – София, 2017. – ISBN 978-619-185-285-7. – с. 859-895 : с портр. – Редуц. публ.

EISBN 978-619-185-286-4

На с. 859 – посв. на У. Еко : стих. на А. К. „*Роза вечна и безсмъртна*“ (публ. на бълг. и англ.: *Rose eternal and immortal*).

Публ. и в: <<http://www.sno.unibit.bg>>; <https://www.academia.edu/35361374_GLORIA_BIBLIOSPHERAE>; <<https://nm40.abv.bg/Mail.html# message:fid/10:pid/0:mid/15598944520:tid/60:r/0>>; <https://www.researchgate.net/publication/321586389_Niskata_na_Ariadna_Gloria_bibliospherae_prof_Aleksnadra_Kumanova_prof_Stoan_Dencev_d-r_Nikolaj_Vasilev>.

Куманова, Александра. Умберто Еко в България : Биобиблиогр. (Публ. на тр. му и лит. за него) = Umberto Eco in Bulgaria : Biobibliography (Publications of his works and literature about him) [168 ном. назв.] / Столична б-ка – София ; Състав.: А. Куманова (предговор), М. Найдова ; Библиогр. ред.: Д. Ралева, С. Филипова ; Рец.: Н. Казански, Н. Василев. – Именен показалец ; Показалец на жанровете на произвед. на ... ; Показалец на период. изд., в които са публ. творби на ... ; Показалец на период. изд., в които са публикувани творби за ... ; Списък на съкр. – [3. изд.]. – София, 2017. – 48 с. : с портр. – (Биобиблиографии ; [I]). – Разшир. публ.

ISBN 978-619-160-825-6

EISBN 978-619-160-826-3

На с. 7 – посв. на У. Еко : стих. на А. К. „*Роза вечна и безсмъртна*“ (публ. на бълг. и англ.: *Rose eternal and immortal*).

Публ. и в: <<http://www.sno.unibit.bg>>; <<http://www.libsofia.bg/page/bg/za-chitatelite/e-izdanija/knigi.php?leptoken=a0c15ef2decf23d1d8ecez1426509176&leptoken=8f56f86a540fb446c8e77z1426579625>>; <<http://www.libsofia.bg/page/posts/stolichna-biblioteka-s-biobibliografija-za-umberto-eko-5982.php>>; <<http://www.libsofia.bg/page/bg/za-chitatelite/e-izdanija/knigi.php>>; <<https://www.academia.edu/35361392>>.

Библиogr. информ.: 1. Централна библиотека на БАН New Catalog. // <<http://primo.nalis.bg>>. – 27.11.2017. – 1 с.; 2. БАН. Институт за литература. // <<http://>

primo.nalis.bg/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 3. Софийски университет – Университетска библиотека. // <http://primo.nalis.bg/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 4. „Ivan Vazov” Public Library – Plovdiv. // <http://primo.nalis.bg/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 5. COBIS.BG на НБКМ. // <http://www.bg.cobiss.net/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 6. Столична библиотека – София. Книги. // <http://www.libsofia.bg/page/bg/zachitatelite/e-izdaniya/knigi.php>. – 27.11.2017. – 1 с.

Oтз. : През ноември 2017 г. Столична библиотека издаде първата персонална библиография на Умберто Еко и литературата за него, публикувани в България. Автори на библиографията са проф. Александра Куманова, преподавателка в УниБИТ, и нейната дипломантка Мариета Найдова, библиотекар в Столична библиотека. // Информ. бюл. на Центр. библ. на БАН (София). – 2017, N 10 (109), с. 2. <http://cl.bas.bg/za-centralna-biblioteka-1/byuletin-na-cb-na-ban/byuletin-na-cb-na-ban>.

Куманова, Александра. Умберто Еко в България : Библиография : Публ. на тр. му и лит. за него = Umberto Eco in Bulgaria (Filo d’Arianna) : Bio-bibliografia : Pubbl. di sue opere e letteratura su di lui = Umberto Eco in Bulgaria : Biobibliography : Publ. of his works and literature about him) [168 ном. назв. с букв. индекси] / Унив. по библиотекознание и информ. технологии ; Състав. А. Куманова (предговор), М. Найдова ; Науч. ред. С. Денчев (предговор) ; Ред. Д. Ралева, С. Филипова ; Рец. Н. Казански, Н. Василев. – 2. изд. – София : За буквите – О писменехъ, 2017. – 122 с. : с портр. – (Факлоносци ; XXI)

ISBN 978-619-185-300-7

ISBN 978-619-185-301-4

E ISBN 978-619-185-302-1

Именен показалец, показалец на жанровете на произвед., показалец на загл. на период. изд. – Публ. на бълг., итал. и англ. на стих. „Роза вечна и безсмъртна” (итал.: *Rosa perenne ed eterna* и англ.: *Rose eternal and immortal*) (посв. на У. Еко) / А. Куманова. – Прил. I: Предговор към междунар. енциклопед. науч. сб. по когнитология на библиотечната и информационната дейност на Унив. по библиотекознание и информ. технологии „Нишката на Ариадна (*Gloria bibliosphaerae*)” (София, 2017), в който е направена първ. публ. на библиографията на У. Еко в България : Времето и пространството като висше същество или за свободата в библио-инфо-ноосферата (Когнитология на енциклопедичността на библиотечната и информационната дейност. Цялост и фрагментарност на познанието. Хармония на многообразието. Панепистемия) (публ. на бълг., рус. и англ. ез. / А. Куманова, Н. Василев ; Прил. II: ИНФОРМАЦИОННА РОЗА на Световната (международната) универсална библиография (III в. пр. н.е. – XXI в.), посв. на У. Еко и публ. в междунар. енциклопед. науч. сб. на Унив. по библиотекознание и информ. технолог. „*Gloria bibliosphaerae* (Нишката на Ариадна)” (София, 2016) / А. Куманова, Н. Василев. – Съдърж. – публ. на бълг., итал. и англ. ез.

На с. 7 – консултант на изд. Луиджина Педди (директор на Италианският културен институт в София).

Публ. и в: <http://www.sno.unibit.bg>; <https://www.researchgate.net/publication/321586733_Umberto_Eko_v_Bulgaria_biobibliografia_publikacii_na_trudovete_mu_i_literatura_za_nego_Aleksandra_Kumanova_i_Marieta_Najdova>; <https://www.academia.edu/35361392/>; <https://www.researchgate.net/publication/321586733_Umberto_Eko_v_Bulgaria_biobibliografia_publikacii_na_trudovete_mu_i_literatura_za_nego_Aleksandra_Kumanova_i_Marieta_Najdova>.

Съдържас:

1) (с. 13–20:) **Денчев**, С. Университетски библиографски тривиум за Умберто Еко : Кеймбридж – Минеаполис – София;

2) (с. 21–29:) **Куманова**, А. И. Встъпителни думи;

3) (с. 29–31:) **Куманова**, А. II. Уводни бележки.

Библиогр. информ. : 1. Централна библиотека на БАН New Catalog. // <http://primo.nalis.bg/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 2. **БАН**. Институт за литература. // <http://primo.nalis.bg/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 2. Софийски университет – Университетска библиотека. // <http://primo.nalis.bg/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 3. „Ivan Vazov” Public Library – Plovdiv. // <http://primo.nalis.bg/>. – 27.11.2017. – 1 с.; 4. COBIS.BG на НБКМ. // <http://www.bg.cobiss.net/>. – 27.11.2017. – 1 с.

2. **Куманова**, Александра. [Антон Павлович] Чехов в България : Пер. и лит. критика : [Историог.-крит. текстолог. библиогр. исслед. публ. 1889–1982] [1984] / Лит. наследство – 100 (2) ; Пер. с болг. И. А. Седаковой. // Чехов и мировая литература : В 3 кн. – Москва, 2005. – ISBN 978-5-02-011193-6. – Кн. 2, с. 84–107 : с ил. – Библиогр. : 106 неномерирани назв. в 94 номерирани бел.

Тр. осмисля и продължава: **Боров**, Т. Чехов и България. За 50-год. от смъртта на А. П. Чехов / Ред. П. Динеков ; С предг. от В. Катаев. – София : Наука и изкуство, 1955. – 258 с. – На с. 95–257: Чехов на български. Библиогр. материали, събрани и обработени от Ц. П. Арсов под ред. на Т. Боров.

Публ. и в: <feb-web.ru/feb/chekhov/critics/ml2/ml2-0842.htm>; <http://litnasledstvo.ru/site/author/id/657>.

3. **Александрова**, Красимира. Постмодерен принос към морфология и теория на библиографската форма : [Рец. за кн.: **Куманова**, А. Ризома на инфосфера : Морфология на библиогр. : Генезис на световната универс. библиогр. : Теория на библиогр. форма : Учебник по общо библиографование. – София : За буквите – О писменехъ, 2012]. // Информ. бюл. на Центр. библ. на БАН(София). – ISSN 1312-9899. – 2014, N 4-5 (79), с. 11–13.

Публ. и в: **Бесплатная** электронная библиотека – Научные публикации. // <http://www.os.x-pdf.ru/20yuridicheskie/377445-1-i-net-istini-gde-net-lyubvi-pushkin-kumanova-rizoma-infosfera.php>. – 25.12.2014. – 4 с.

**ЕТИЧНИ НОРМИ И ИЗИСКВАНИЯ КЪМ
СЪТРУДНИЦИТЕ
НА СПИСАНИЕ „ИЗДАТЕЛ“**

1. Редакцията не публикува материали, които целят уронване престижа на други автори, сътрудници или частни лица, както и на институции.
2. Приема статии в обем до 8 страници, с големина 14 pt (30 реда на страница; 60 знака за ред), с резюме 5–8 реда на английски език и ключови думи (също на английски). Библиографският списък освен на български се приема с транслитерация на латиница. Библиографията към статиите не трябва да надвишава 20 източника, без допълнителни бележки.
3. Илюстрациите се приемат на jpeg формат (не повече от 3 бр. за един авторов текст).
4. Научните съобщения, рецензиите и отзивите се приемат в обем до 5 страници (14 pt, при същия стандарт и изисквания за транслитерация на библиографския списък, когато източниците са на български език).
5. Не се изплащат хонорари на авторите и на редакционния борд на списанието.
6. Авторите получават авторски екземпляр от съответната публикация.
7. Последните годишници се представят в електронен вид на PDF формат на сайта на УниБИТ.

*Списание “Издател” излиза като дългосрочен творчески и научноизследователски проект на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”, ръководен от проф. д-р Лъчезар Георгиев.
Проектът се подкрепя от УниБИТ под патронажа на неговия ректор – проф. д.и.к.н. Стоян Денчев.*

Корица на брой 1
на сп. “Издател”,
октомври 1994 г.
Основател:
Лъчезар Г. Георгиев

**Списание ИЗДАТЕЛ
год. XX, № 1 (книшка 1 – 2), 2018**

Съставител и редактор на броя
проф. д-р Лъчезар Георгиев
Compiler and editor of this edition is:
Prof. Lachezar G. Georgiev, PhD

Формат 60x84/8 Печатни коли 8

ISSN 1310-4624

Предпечат: Университетско издателство
“Св. св. Кирил и Методий” – В. Търново, 2018

Печат: Печатница “СИРА” – В. Търново, 2018

Заявка за сп. “Издател” може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. “Теодосий Търновски” № 2,
Университетско издателство “Св. св. Кирил и Методий”. Тел.: 062/ 618 295; 63 11 76

DEAR READER,

You can subscribe to the “Publisher” magazine for the year 2018 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:

**5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Turnovo, Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD
E-mail: Lu4ezargeorgiev@abv.bg**

**ETHICAL STANDARDS AND REQUIREMENTS
COLLABORATORS
OF MAGAZINE „IZDATEL“ (=PUBLISHER)**

1. The editors did not publish material aimed at undermining the reputation of other authors, contributors or individuals, as well as institutions.
2. The editors articles in volume to 8 pages, size 14 pt (30 lines per page, 60 characters row), with a summary of 5-8 lines in English and key words (also in English). Bibliographical list except Bulgarian taken with transliteration in Latin. The bibliography to the articles should not exceed 20 source, no additional notes.
3. The illustrations are accepted on jpeg format (no more than 3 of an author’s text).
4. Scientific reports, reviews and feedback are accepted for up to 5 pages (14 pt, with the same standards and requirements for transliteration of bibliographic list when sources are in Bulgarian).
5. Not paid royalties to the authors and the Editorial Board of the magazine.
6. The authors obtained original copy of the relevant publication.
7. Last anniversaries are presented in electronic form in PDF format on the website of State University of Library Studies and Information Technology – Sofia.